johannes semper

sillatalad

novellid

SILLATALAD

J. SEMPERILT VAREM ILMUND:

Pierrot. *Luuletused.*

Jäljed liival. *Luuletused.*

Rütmid. *Luuletused.*

Viis meelt. *Luuletused.*

Hiina kett. *Novellid.*

Näokatted. *Esseed.*

W. Whitman. *Essee.*

Meie kirjanduse teed. *Esseed.*

Kalevipoja rahvaluule-motiivide analüüs. *Uurimus.*

JOHANNES SEMPER

SILLATALAD

NOVELLID

EESTI KIRJANIKKUDE LIIDU KIRJASTUS
1927

Trükit „Varraku“ trükikojas Tartus

KOLM VAALASKALA

KOLM VAALASKALA

Maailm asub kolmel suuremal vaalaskalal . . .
(Bjesseeda trjohh svjatiitelei).

Kui mõnel kolgalasel õnn oleks olnud kaasa sõita kord aastate eest üle lendava aeroplaaniga ja alla vaadata, ta oleks kohkund: ta linn polnudki linn, vaid majadekari, keskel mütsakus suuremate loomadena igasugu kivihooned, ümber nosivate lammastena puukastid, kel ots, kel külg vastu kõverat tanumi veert, karjasteks paar kirikutorni ja vabrikukorsten.

Kui seesama kolgalane oleks juhtumisi istund ainsasse autosse, mis iga päev päälinnast siia ajalehti tõi saba trükkimiseks, siis ta süda poleks veel suutnudki veereni täis paisuda majadest möödavilksatades, kui juba masin oleks peatund teisel linnaserval asuva trükikoja ja toimetuse ees.

Toimetaja Munakson oli aga üks vähesist, kes tänu päälehe väljaandjate soosingule autoga võis sõita ja oma üleolu kolgalastest, seega muustki maailmast, näidata mitte üksi oma juhtkirjus, vaid ka oma enese isikuga.

Ei miski kahtlust, temap see on, kes nädala pärast kõige toredamalt autoga ka surnuaia värava ette sõidab, silinder pääs ja peos pärg pikkade lintidega igaveseks mälestuseks kohaliku lehe toimetuse poolt, ning kõne peab, mida kuulates kõik tunda saavad ta kõrgemalolu sest madalast äripäevast ja

kes-teab teda kadestavad, nagu viimati võimla nurgakivi panekul . . .

Kui kaugemalt kedagi kangemat ei tule siia oma kõneosavust proovima, siis naabritega tal pole küll kuigi raske võistelda: kohalisist pikakõnemehist võiks ju juttu olla ainult pastor Venimõisast, kuid too on kidakeelne, õpetaja Koivalust, see on pelglik, tasase häälega, suurema löökjõuta, ja arst Rutikust, kuid see on enam nalja- kui kõnemees.

Mitte üksi Munakson, kogu linn oli juba mõnda aega ärevil, seda enam et tööd mälestussamba ümber surnuaial lõppesid ja kutsed avamisest osa võtta olid üle maa laiali saadet: naised nokitsesid nugadega uulitsakivide vahelt suvi läbi kasvand rohujuuri, pritsimehed pidasid üle päeva harjutusi, noorsõdurite õppuse tuumaks oli paraadsamm ja auandmine, kohendeti haudu, rehitseti ja istuteti astreid, võõbati maju, pesti aknaid ja kohalik kinoomanik käis iga päev postil närve kulutamas „Kahetsevat Magdaleenat" oodates.

Järjekordsel intelligentide klubi kaardineljapäeval oli arst Rutik muidusest tõsisem, pää viltu alaliselt tõmmatava paberossi suitsu eest, loomaarst Kabi jälle põrutas kõvemini kui tavaliselt iga tihi aeg lauda, kuna jaamaülem käega lõi varahommikuse rongi pääle ja hurjutas edasi mängima.

Õpetaja Koivalu ainult kadus varem ära, südames valu suurem harilikust, kui nägi end jällegi elu tõsisemate ülesannete juurest alla kistavat mülkameeleollu ja tervise kulutamisesse, ning läks veel samal õhtul kirikõpetaja Venimõisa poole Händeli „Largot" ja „Åse surma" harmooniumil ja klaveril nelikäsi päälemängima.

Pastor istus parajasti selili leentoolis ja otsis ausamba avamise puhuks koraali. Kui meeleldi ta muidu igal ristsel, matusel, laulatusel ja kantslis ka

kõneles, siiski ta tundis end alati raske kohustuse ees seisvat, kui pidi eemale kalduma vaimulikust sisust oma kõnes ja mõtlema maiseist asjust; ta pidas seda küll oma vooruseks, kuid oli nõrkuse minuteid, kus talle kurat etteheiteid tegi seepärast, et ta kõik oma jutlused ja sõnad maha kirjutab käsiraamatuist, tõlgib võõraskeelseist jutlusraamatuist, enda poolt midagi juure lisamata.

Aga enese üle jälle võimust saades arvas ta, et Jumala meele päralt pole niipalju algupärane loomejõud kui jumalasõna ise, üks siis kõik, kes ta enne on avaldand, ja et pühakiri, palvesõnad ja muudki sajandeis muutumatud usulised kombed on ja jäävad ristiinimese ankruks, mitte aga inimese isiklik läbielamine, kui sügav usuline see ka oleks, sest viimases varitseb hädaoht — äkki igavust tunda kõigist sõnust, ja isiklik tundmine on, nagu ülepää juurdlemine ning mõtlemine usu asjus, kuradist. Tee Jumala juure läheb ainuüksi jumalasõna, mitte inimese kogemuse kaudu, ja seepärast võis leida nii saalis kui magadistoas, söögitoas kui köögis ning mujalgi hõbedaste tähtedega jumalasõnu mustal papptahvlil ülesriputetuna.

Mitte üksi see, ka alati lahtilöödud piibel, lauluraamat, Luteruse katekismus olid turniriistuks, mille abil ta igal juhtumisel oma vaimulikku potentsi alal hoidis ja isegi suurendas. Ent pärast viimast laulupidu oli nüüd jällegi liginemas silmapilk, mil tal avalikumalt tuli esineda ja näidata ka oma ilmalikku, eriti aga rahvuslikku nägu.

Tuli siis „Kalevipoeg“ kapist võtta, lehitseda ja otsida mõned üldtuttavad, kõigi rahvuslikke hingekeeli helisema panevad read, et kätega nendele toetudes tundmatul pinnal edasi saada. Juba kolmat päeva ei tohtind naine kirjutustoa ligidal kõndida, kõvasti hingata või jalga üle ukse sisse pista, kui

mees sügavais mõtteis viibis, aegajalt mõne rea ettejuhtuvale paberile kirjutas ja tundide kaupa liikumata istus. Kuid mõtted aina ähvardasid pilvedena taeva äärel juba mitmendat päeva, pääle nad ei tulnud, seisid kipskujudena eemal ja tegid oma elutusega kogu meeleolu hangunuks. Piibel ei annud ka midagi võrdlusekski, mälestussambaid sel ajal ei avat, oli ainult kuldvasikas, mida kumardeti, ja see oli aher.

Rutem kui muidu oli tal pühapäevane jutlus valmis ja kirikuraamatud korda säetud, pikemalt kui harilikult pidas ta kõnetunnil-käijaid kinni, pärides nende elu-olu, olles harilikult lahke, ja kui kõik tehtud, istus laua taha oma kõnet hauduma. Kuid just siis tuli meele, et on viimne aeg konsistooriumile kiri kirjutada ühe abielulahutuse puhul või naisele näpunäiteid anda lapse kasvatamises.

Ka need kohustused kaelast ära, istus jälle liikumata, leidis äkki paraja värsi „Kalevipojast", tõusis üles ja korrates kümmekond korda mõttetult „Isamaa ilu hoieldes" läks akna juure, surus näo vastu ruutu, vaatas hingeõhu ja rasvase otsmiku ning nina jälgi, peatus seinale pandud luitund värvimütsi ja rapiiride ees, katsus neid sõrmega, kuulatas ukse taga, pani paberikorvi õigele kohale — äkki tuli meele välja valida avamise koraal, ja kui just sel silmapilgul sisse astus Koivalu, võib isegi arvata, kui rõõmsalt ja lahkelt külaline vastu võeti, koos saali mindi, et sääl muusikaga eemale peletada päevased mured.

Koivalu — see poeetiline perekonnanimi oli nimede eestistamise päivilt — vabandas oma tulekut, tülitamist, halvasti mängimist, nagu ta ülepää alati oli harjund kõike vabandama, isegi sarnase sõbra ees, kui kirikõpetaja Venimõisa, kellega kunagi ennemalt ikka saksa keelt sai tarvitet. Koivalu üleliigne viisakus avaldus ta näoski ja liigutusis: ta

hallid silmad kitsas, vähe vistrikulises näos olid unistavad, iialgi mitte karistavalt või kallaletungivalt teravad: käed ei läind kunagi kehast kaugemale midagi seletama või tõestama, nagu häälgi kogu aeg oma vastutuleliku pehmusega vaipu lahti rullis, mida mööda teine julgesti võis ligemale astuda, nagu ta ise igale teise lausele ja mõttele jaatades külge paindus.

Kõike seda ta tegi nii sissekasvatet oskusega, et pastor ilusate kommete tagant ta molluskilist isikut tähele ei pannud, veel vähem proua Venimõisa, kellele ta mehe kõrval peaaegu kardetavaks ideaaliks oli saamas, eriti kui tal proualt vahel andeks tuli paluda kleidisabale astumist, vabandada pimedust vööruses äramineku ajal või appi tõtata, kui proua teemasinast vett tassidesse valas, nii et ime polnud, kui proua selle sirge, korraliku, edasipüüdja noormehe oli valmisvaadand oma õe jaoks.

— Kui jumalik, õhkas proua rohelisel plüüšsohval istudes, käed risti kõhu pääl, kuna roosa lambivarju helk ta palged veelgi lõkendavamaks tegi.

Ta otse sulas kokkumängust ja mõttest omandada see mees sääl oma õele, kelle pildi võluvaimais riideis ja poosides ta laual olevast albumist üles otsis ja selle Koivalu omaga kõrvu hoidis just viimse, üleva ja ülendava akordi aegu.

Mõni päev hiljem äratas jaamas üldist tähelepanu vagunist väljaastuv looritet daam käsikohvriga. Mitte üks kõrv ei kuuland, kuhu see tundmatu naine voorimeest käskis sõita.

Esimene pilk, mille Rita, ooperi lauljanna, pastor Venimõisa naiseõde, jaamast pääsedes üle linna heitis, üllatas rõõmsalt: oli nii otsatu palju taevast ja vähe seinu. Roostene päike upitus saeveski kuuri otsa, kui preili voorimehel minema nõksatas. Oli nii hää; pärast öist raputust suitsuses, lämmatavas vagunis tundus nüüd kargust ja kergust, et preili voorimehe

seljale koputas ja sõita laskis läbi linna, mööda pritsimajast, kirikust, vangimajast, siis tagasi üle turu, läbi mitmesuguste kõrvaltänavate kartuliväljadega, mille pääliseid hall söönd, mööda lastepargist, palvemajast, nii et neil, kes olid kuulnud preilit õpetajamaja juure sõitvat, kahtlus tekkis, kas sõitja ongi õpetajaproua õde, ja et linn juuretulnust juba ennem teadis, kui see, kellele võõras külla sõitis.

Nii juhtuski, et kui Koivalu, mapp kaenlas, enne kooliminekut habemeajaja poole sisse astus, sääl kõik juba teada oli, ja et grammofon, mis muidu tähtsamate klientide puhul käima pandi, nüüd, toru aknast väljas, üle turu rõõmsalt teretulemislaulu murdis eesti tähtsama lauljanna tervituseks, nagu habet ajand jaamaülem seda nõudnud.

Koivalu punastas.

Rita leidis ukse olevat avat, ta peatus saalis, kus tukkus klaver lahtilöödud Punscheliga, kuid ühtki inimest kuskil, ainult kabinetis omakoetud põrandariidel lauluraamatut kägrutav ja mudiv lapsepõnn, pika, varases päikeses sädeleva oja ükskõikne allikas.

Rita võttis kübara ja loori, viskas need kušetile, haaras laualt suure kuivatuspaberi poogna ja muidki pabereid, kattis niisked kohad põrandal kinni, võttis väikese sülle, kes kisendama pistis, ja hakkas tubadest hingelisi otsima. Köögist leidis oma vanema õe kohvi keetmast, kes kõik unustas, käed puhtaks pühkis ja külalisi suudlema hakkas ja vadistama kõigest-kõigest, mitte puudutamata jättes isegi oma mehe lihavust, ta asjatut segamist lastekasvatamisesse, kitse- ja lehmapiima tähtsust lapse toitmises, Koivalu eeskujulikkust mehena ja mälestussamba avamist ühes järgneva pidu ja pidusöögiga.

Rita kuulas vähe, ta oli ametis kohvrist riiete väljavõtmisega, ent äkki vilksatas talle nagu midagi meele, ta jooksis kabinetti, vaatas nõutult ümber,

võttis seinalt rapiiri ning tõstis selle otsas kõik märjad paberid paberikorvi.

Kuni naised saalis peegli ees riideid selga proovisid, õpetajaproua õhates oma tüsedust Rita kõrval, mis kõiki moode ja värve ei lase kanda, nagu ülepää õpetaja abikaasana tuleb olla igapidi tagasihoidlik, eeskujulik ja ettevaatlik, oli pastor vahepääl koju jõudnud oma hommikujalutuselt, millele ta ilusa ilmaga harilikult tunnikese enne hommikueinet pühendas, vähem selleks, et maitsta looduse ilu, kui hoiduda lihumise eest, sest ühel hommikul villaseid aluspükse jalga tõmmates sai ta abikaasalt märkuse (teises nähakse enese puudusi paremini) just nööpide all silmatorkava ümarguse võlvi kohta, signaali,: et tuleb palju kõndida, vähem istuda ja süüa. Nüüd aga seltsis kõige juure veel see, et Venimõisa juba teisel hommikul järjekordsel jalutusel oli leidnud paar uut tabavat mõtet oma kõne jaoks, ta tormas kabinetti, et neid enne lendumist üles märkida, kui nägi jahmatades, et kõik paberid ja märkmed olid kadund, maas vedeles räsit lauluraamat...

Esimese hooga tahtis ta kööki söösta, kuid saalis jooksis talle rõkkava naeruga vastu Rita, kelle vallatuste rõõmu kõik muu hajus.

Alles kohvilaua taga, salvrätik otsapidi kummkrae vahel langes ta tagasi oma mõtiskellu: endine vaev kadund paberite pärast muutus nüüd kurvaks resignatsiooniks: kuidas ta jälle liikumatult peab istuma, horisont täis kivikõvu ähvardavaid pilvekahu, millest aga ükski ligemale ei tule... Ei aidand naise ergutamine ega Rita naervad silmad, isu oli läind ühes tujuga.

Pole nii kerge, seletas pastor, pole nii kerge leida väljaspool pühakirja seda, mis meeli kosutab ja ülendab, ja nüüd korraga kõik vaev ja pingutus...

Rita oli õnnetu. Ta lubas naljatades ise kokku sääda mõned mõtted, mis nõnda vaimukad ja taba-

vad olnud ühe meiemaa suurema kõneleja patriootlikus kõnes päälinnas ühel pidusöögil, et nad otse jumalikult nüüdki sobiksid mälestussamba avamiskõnne. Ja jaa (Rita sai oma mõttest ise hoogu), jäetagu kõik ainult tema hoole, küll ta katsub tasa teenida oma patu, ta tuletab kõik meele, kirjutab üles, ja kui õemehele midagi ei meeldi, tõmmaku maha, mis ise hääks arvab. Paitas siis õpetaja kätt, vilksas kaarkulmude alt paar meelitavat pilku. Joodi kohvi edasi.

Abi tuli juba õhtul. Kui tundmatu mees ust lahtitegevalt preililt teada sai, et kirikõpetajat pole kodus, palus ta väga vabandada ja tahtis minna, kuid parajal hetkel sai õpetajaproua veel mitu korda kumardava Koivalu tagasituua ja õega tutvustada: nüüd alles võivat musitseerima hakata, kuna harmooniumile ja klaverile nüüd kolmandana juure olevat tulnud kunstiküps hääl.

Koivalu palus tohtida istuda sohva nurka, vabandas, kui ta vahest kirikõpetajat oodates kedagi segab, ei tohtind Ritale näkku vaadata, näppis laudlina, ruttas tõsiselt „ja jaa“ ning „ja muidugi“ vahele lükkama, et sümpaatiat võita tundaannuga, kui oleks ta täiesti samas arvamises, üsna hingeline sõber, kelle ees miski saladusi või lahkarvamisi ette ei või tulla.

Piinlikum oli, kui õpetajaproua ära läks, kuid just siis lõi ta enesest võitu saades silmad üles, nägi punakaid lokilisi juukseid, teravalt punetavat suud ja musti selgeid kulmukaari, kõneles siis tähtsusega porisest sügisest, väikelinna söövast ja kadedast õhkkonnast, elukallidusest, perekonnanimede eestistamisest, ungari laste kasvatada võtmisest, turaani liikumisest, muistki põletavaist päevaküsimusist, kuid Ritat huvitas enam sokolaad. Kui Koivalu seda läks pakkuma, arvas preili paremaks pähklaid, mida õpetaja siis ka terve kuhja lüdis. Ent paar tera võetud,

huvitas teda vein, mida läks teistesse tubadesse otsima, kuna Koivalu piinlikult jäi mõtisklema, mida kõnelda preili tagastulekul.

Koivalu seletas küll veini valavale Ritale, et ta on karsklane, et tal mälestussamba avamisel tuleb isegi pärg karskusseltsi poolt panna, kuid et preili just nüüd iseäranis elavaks ja päälekäivaks muutus, siis ta arvas mitteviisakaks seda lõplikult tagasi lükata ja niisutas vähe huuli. Seks ajaks, kui majaproua külalisi õhtusöögile kutsus, oli Koivalu juba mõne klaasi marjaveini maitsnud, oli luband valmistada mälestussamba avamiseks enneolematult kauni, vaimustava kõne, mille Ritale soovikorral enne lugedagi annab, näidates, et temagi võib hakkama saada rahvahulki kaasatõmbava kõnega, mitte üksi see igalpool kerklev Munakson . . .

Kõrgendet meeleolus, kas veinist, preili rõõmsast, päälekäivast meeleolust või eelnaudingust tulevasest kõnest, mis ta ühel hoobil väljapaistvamate kõnemeeste hulka tõstab, pakkus ta Ritale leiba ja munarooga, mida see aga ei tahtnud, võttes enne kilu.

Koivalu oli vaimustet Rita kapriisidest, mõtete julgest vabadusest, milles pidi kindlasti avalduma suur isik, kes oma korra maksma paneb isegi söökides, saadik siis muus elus, läbimurdes kõik konventsioonid ja kombed. See täiendas tema diskreetseks kasvatet loomu nii ideaalselt, et kui Rita vabariigi terviseks joodud veiniklaasist viimsed tilgad koketeerivalt Koivalu näkku viskas, see peaaegu oleks enesegi unustand, põlvili laskund ning lauljanna kätt palund.

Sel ööl ei saand Koivalu silma kinni, rakendades oma kõrgendet eluenergia täielikult kultuuri teenistusse: ikka vastseid pilte, võrdlusi ning vanasõnu tõi uus vaimustuslaine kaldale, nii et tal rohkem jõudu kulus kõigest tarvilist valida kui pingutades otsida.

Aga ka õpetajaproual ei tahtnud sõba silmale tulla Koivalu kiitmisest oma õele, kuni see sängist enam ei vastand. Isegi kirikõpetaja, amettalituselt alles hilja öösi pääsedes, ei saand rahu kabineti kušetil: kas oli ase harjumata või masendas meeli päevane õnnetus, kuid öösärk juhtus mitu korda ikka nii segi minema, et tahtis kaela kägistada või rihmana kõhu kinnitõmmata.

Kui järgmise päeva lõunaaegu toimetaja Munakson laua tagant üles tõusis, et värskelt trükit lehte vastuvõtta ja kord veel lugeda oma teadet sissesõitnud päälinna lauljast, kes pääle oma hiilgava esinemise ringreisil on tulnud siia puhkama, et siis mälestussamba avamisõhtul oma suurte võimistega austada ka siinset publikut, ja kui ta täiesti rahuldetuna sest meelitavast märkusest toimetusaknast välja vahtis, andudes unistusele saledast daamist väikelinna mamslite seas, käis tast äkki nõrkusnõksatus läbi kui oleks lendva pistnud: ainsa viivuga ta oli tajund möödasõitvas vankris daami ennast, kõrval, kõrval — see õpetaja-nolk, see tulevail riigikogu valimistel kurjima tagurluse kaitsja kirikõpetaja sabarakk, kes — vaata ette — veel jalga mujalgi ette ei pane!

Enne kui ta sai toibuda, oli nägemus kadund.

Munakson oli silmapilk tänaval ja sibas kiirel sammul sinnapoole, kuhu nägi neid sõitvat. Kuid kõik oli kadund. Ainult kanakari ehmatas Munaksoni palituhõlmade eest igasse külge laiali, julgelt arupäriva kuke paigale jäädes.

Enne kui ta veel sai tagasi pöörduda, oli toimetajal sõjaplaan valmis: lauljanna tuli tagurluse kantsist välja meelitada ja võita vabameelsemaile ringkonnile! Esimene asi oli rutata arstist linnapää Rutiku juure, et veel täna õhtul tema suuremaisse ja peenemalt sissesäetud ruumidesse kokku kutsuda

linna vabamõttelisem koorekiht austust ja lugupidamist avaldama eesti paremale lauljannale, kes loodetavasti oma osavõtmist sest õhtust ei keela. Kokkukutsumist enda pääle võttes tundis Munakson enese iga sammuga rahulikumaks jäävat, nii et kui viimased käigud tehtud ja preilile saadet pikk, meelitusi ja alandlikkust täis kutse, ta kõige suurema mõnutundega koju jõudes kaua peegli ees võis seista, imetella oma taljes kuube sihvakal kehal, ristlipsu lõua all, kõige enam aga oma läbiintelligentset näoilmet, millist teist juba linnas polnud.

Mitte Munaksonile üksi, ka Koivalule oli see sõit voorimehel kui viirastus. Kogu öö ülevel olnud, töötand, siis pohmeldund, pilguks suigatand, koolis segase pääga lastele midagi ette deklameerind, siis kohtamisele tulnud, preilit linna ja ümbrust sõidutama viind, paisati ta nüüd uuesti üles tundmatuist voogudest. Ta viipas ainult laia horisondi poole — Rita nägi küll ainult turbarabu —, sõnad hääbusid nõrgemaks, jäid lõpuks kurku kinni, ta varises vankri põhja põlvile, sigines imelik haudvaikus, nagu akrobaatide kaelamurdvaimal silmapilgul isegi orkester hinge kinni peab, Koivalu haaras kätega Rita põlvist: see oli voorimehe piitsahoop, mis seismajäänd hobuse eelolevasse sopalompi ehmatas, nii et rattad vett igasse külge laksatasid ja et õpetajal kaabu päästlendas.

Rita ristis Koivalu seepääle lambapääks, käsutas silmapilk tagasisõita. Koivalu arvas juba kõik kadund olevat, ta punastas üleni ja tahtis maa alla vajuda häbist, kui kumardamisega poleks taskust välja lennand valmiskirjutet kõne, mis kõik lepitas: Rita peitis selle oma ridiküüli.

Mis Munaksonile ja Koivalule enesele viirastus näis, oli kolgalinnale reaalsuseks: kui eile mõne tunniga teada oli, milline võõras tulnud, mis tal seljas

olnud, mis teind ja kus peatund, läks täna läbi linna kõmu sellest, mis otstarbega preili siia sõitnud, lumiveerme ürjates kirikõpetaja toatüdrukust, kes teadis kihlusveinidest Koivaluga, hoogu saades kõigi nähtud sõidust kahekesi läbi linna, jah, välja linnast, ja otsaga tagasi jõudes järelpärimiste näol pulmadest, kaasavarast, segat kahtlaste juttudega õpetaja Koivalu endistest armulugudest, ühe naisõpetaja mürgitamiskatsest, isegi problemaatilistest lastest . . .

Sellal, kui Koivalu magama heitis oma roiutet luude-liigetega ja kurblikust päevast haavat hingega, otsis Rita pimedas arsti ja linnapää Rutiku majanumbrit. Eeskojas tutvustas end toimetaja Munakson preiliga, aitas riided ära võtta ja esitas siis saalilävel sügavasti kumardavaile härradele ja mõnele prouale lühikese kõnega kõigi lugupeetud, linna siiasõiduga austavat lauljannat.

Sarnased lühikesed tervitussõnad ei tahtnud lõppeda pärast lauaski ja Rital polnud teisiti võimalik üleliigset ametlikkust enese ümbert äraraputada, kui et ise koduselt-familjäärsesse tooni sattus, mis ta loomule ka muidu omane oli. Ka kanapraele järgnev kohvi likööriga aitas kaasa, et keegi iseäranis ei imestand, kui Rita äkki üht ooperi aariat hakkas laulma.

Vaimustav üksmeel suurenes aina, kui lauljanna isamaalaulu alustas, millele esiti sumbutetult, pärast lahtisemalt igaüks oma hääle risti või põiki juure lisas.

Vastastikku toetamise tõttu oli meeleolu juba nii kõrgele tõusnud, et Ritast enam palju ei hoolit; meelsamini kuuldi Rutiku poolrõvedaid anekdoote või iseenese lällerdust; ainult Munakson koketeeris, ütles komplimente, naljatas preiliga, kelle ta peaaegu üksinda oma meelevalda tahtis võtta.

Oli juba üle kesköö, kui üksluiseks mineva meeleolu loomaarst Kabi oma leidlikkusega uuesti ülesturgutas: ta oli arsti kabinetti haigetooli magama-

jäänd metsakaupleja, vorstivabriku- ja majadeomaniku, lühikese ja tünnika Ploomi paigutand lillede vahele, nii et too väljanägi kui iseenese ausammas, millele hakati kõnesid pidama ja elagu laulma. Munakson luges isegi Rita ridiküülist leitud käsikirjast hoogsamaid katkeid ette, nagu „Isamaa ilu hoieldes“ või „Kaugelt näen kodu kasvavat“, mis iseäranis suurelt olid kirjutet ja allakriipsutet, kui teatud leitmotiivid, mille läbitöötuse muu tekst sisaldas.

Kui Koivalu järgmisel päeval Ritalt kirjakese sai teatega, et ta haiglane on ega kedagi saa vastuvõtta ja andeks palub, et ta Koivalu kõne ei-tea kuhu kaotand, siis ei teind kõne kaotus suurt päävalu, sisu oli veel kõik mustalt alles, küll aga rõõmustas kirjasaat otsekui läbi lipu aet õpetajat, kes lohutust leidis niisugusest Rita tähelepanust. Kirikõpetaja aga, kes nüüd uuesti kõne kokkusäädmisele asund, ei leidnud naiseõe poolt antud käsikirjast kõneks palju midagi, mida ta enne juba kõrva taha polnud pannud.

Kui Rita neljapäeva õhtuks kõik meelejäänd tuttavad nagu vastupiduks kirikõpetaja korteri kokku kutsus, võis ta oma õe ja õemehe meelepaha niisuguse omavoli üle ainult seega leevendada, et ta mõista andis, pidu olla teatud määrani maskeerit kihluspidu, kuigi sellest keegi ei tarvitsevat avalikult teada. Kutsutavail oli aga vähe piinlik, mitte üksi seetõttu, et tuli minna teistest eemalehoiduva pastori korteri, vaid ka, et järjekordne kaardiõhtu ähvardas nurja minna.

Joodi teed, mängiti kõik seltskonna- ja pandimängud läbi. Kui lõpuks Händeli „Largo“ ühiselt õhku tõustes pühalikku meeleolu levitas, oli õpetajaproua õnnetuseks Rita kadund. Ta leidis ta Munaksoniga õige ligistikku teisest toast kamina eest, kus õnneks aga teisi oli, kellele muusika kaugelt kuulatuna armsam paistis.

Et kaminas viimsed söed hõõgusid, pani Rita Munaksonile ette minna puid otsima. Köögis neid polnud, tuli üle õue minna puukuuri, mida kaugelt ainult maja aknad ebamääraselt valgustasid. Munakson teadis, kuidas sarnastel juhtudel tuleb talitada, tahtis preili sülle haarata, et porist üle kanda, kuid see ei luband, vaid jooksis salli õlgade ümber tõmmates kergete hüpetega kuurini.

Puid kobades katsus toimetaja teist korda õnne, kuid hele laksatus vastu põske langetas isegi ainsa halu käest.

Kui nad ainult mõne pilpaga tagasitulid, kostis saalist „Åse surm", kuna Munakson uhkelt oma punast põske demonstreeris, mõista andes, et jultunus on tugevate meeste voorus, mis imponeerib naistele ja äratab kadedust saamatumais meestes. Õpetajaproua, kelle iseäralise kaitse alla Koivalu oli saand ja kes toimetajat ei sallind, kartis, et lugu võtab halva pöörde, ja tõi kõik saalisolijad kõrvaltuppa ning lõikas tuba valgeks käändes pooleks kõik arenema hakand hädaohtlikud niidid.

Oleks aeg olnud küll juba lahkuda, kuid Koivalu tundis, et tal pärast teiste külaliste äraminekut ees seisab tõsisem ja pikem jutuajamine Ritaga, keda ta kogu aeg imarate pilkudega oli saatnud ja ainult oodand teiste äraminekut, et kõik ükskordsed äpardused jälle hääks teha, aga ka Munakson oli otsutand mitte enne lahkuda, kui seda pole teind ühes teistega Koivalu. Kui sõbrad minema kippusid — neil kipitas kaardineljapäev südames ja ühes nendega oleks pidand ka Munakson minema — leidis ta kesktee: kaardilaud siin lahtilüüa!

Raasukese aja pärast istusid kõik oma harilikus kaardimängu poosis: Rutik käänis pää viltu, et paberossi suits silmi ei tungiks, Kabi tagus kõvasti vastu lauda, rahukohtunik laskus lõdvalt tooliseljale ja

liigutas end ainult niipalju kui töötav käsi kaasa tõmbas, Munakson istus nüüd kikis ja hõõrus vahetevahel meelekohti, Koivalu mängles alumise huule kallal.

Hasarti sattunuid võis õpetajaproua alles varahommikul laua küljest lahti kangutada teatega, Rita tundvat end haiglasena ja pingutusist väsinuna, mis halvasti häälde mõjuvat, ta laskvat vabandada, et on puhkama heitnud.

*
* *

Ei jõutud küllalt imestada selle meremao pikkust, mis pühapäeval turult algas ja surnuaia väravasse suubus: ees sõjaväelased pasunakooriga, siis suured pärjad, edasi pritsimeeste läikivad pääd ja lõpuks rahvahulk, alguses veel korraldet, pärast aga laialivalguv. kord tihenev, kord hõrenev. Ka surnuaias ootas inimesi, poisse rippus raudaedade ja puude otsas, mis aegajalt kollaseid lehti tasa sahistades alla puistasid.

Ennenägematu rahvamurd lõi lainetama, kui present mälestussamba ümbert äratõmmati ja kui kõigi nähtavale tuli esimese auhinnaga kroonit kreeka pikas rüüs pronksingel, loorberpärjaga peos, neitsilik-värske halli sementsamba otsas, mille külgedele marmortahvlid löödud mälestetavate nimedega. Algas uudishimmu visat inimeste surumine ja küünarnukkidega tõuklemine, mida jahutasid ainult puldilt kõval häälel allahüütud koraali-sõnad.

Esimene pool pastor Venimõisa kõnest palju kedagi ei liigutand, seda kõike oli kirikustki kuuldud, siis aga tuli jutlustaja aste-astmelt alla inimese igapäevase saatuse juure, ja sõja kangelasi meele tuletades lubas enesele uuesti tõusu luulelistesse kõrgustesse ning tsiteeris, kuidas vaprad pojad isamaa ilu hoieldes mulda on varisend.

Ent see esimene vaalaskala, millele ta kõneilm toetus, ei viind teda kuigi kaugele; alles siis, kui ta teise välja tõi — ilus on isamaa eest surra — tõusis ta mõttelend veidi kõrgemale, peaaegu ta oleks siia võrdluse toond Kristuse suremisest ristisambal, kuid õigel ajal sai ta selle kujutelma kõnevoolus vähe eemale juhtida.

Ent veri hakkas vaimustusest ja leidlikkusest valjumini peksma, käed tegid õhus kaissuvõtva kaare, äkki tundus isegi, et ingel loorberpärja tema kohal üleval hoiab, kui ta lõpuks väljapahvatas selle kolmanda ja viimse: Kaugelt näen kodu kasvavat!

Ent rängalt eksisid need, kes arvasid nüüd tulevat seletavaid sõnu iseseisva riigi kasvamisest ja kosumisest. Ei, pastor Venimõisa oli kaugel sellest, et juhtida oma kõne harilikkuse rööbastesse: kõik ohvrid ja suremised saavat mõistetavaks ja hingele ligidaseks, kui mõelda, et äsjane sõda oli ristiusuliste võitlus paganatega, ja (ta sirutas käe välja, pöördudes nende poole, kes aralt silmanurki pühkisid või ärdusest nina nuuskasid) — see kodu on ristikogudus.

Nii oli ta kõne teind ilusa sulet ringi, alates koraali ja jumalasõnaga, läbilõigates kõik ilmalikud mured ja tagasijõudes alguse meeleollu. Päälelauldud koraali salmid olid kui mutrikeerud, miska mõlemad otsad kõvasti kokku kinniteti.

Haavad ja kased värisesid tasa tuules ja kui sügispilve tagant päike pilguks paistma hakkas, särasid pritsimeeste puhtad kiivrid.

Järgnevais ametlikes ja mitteametlikes pärjapanu-kõnedes, pikemais ja lühemais, ei saadud iseenesest mõista palju uut tuua, kuna kellelgi midagi vastu polnud sääda kirikõpetaja Venimõisa kolmele tugevale vaalaskalale, pääle vahest selle, et üks rõhutas rohkem suremist isamaa eest, teine kättevõidet vabadust ja iseseisvust.

Ainult linnavalitsuse nimel esineva Rutiku kõne erines teistest märksa selle läbi, et see oli ülesehitet ainuüksi kolmandale vaalaskalale, misjuures ta kasvava kodu all pastorist lahkuminevalt nimetas otsekui maast siginevaid ettevõtteid, olgu need siis tehased, vabrikud, aktsiaühingud või koolid, kohtud, haigemajad (näiteid tuues ta polnud kitsi), kuid kui ta esines teiste poolt veel ettetoomatu vaalaskalaga: kodu — magus sõna! muigas pastor, sest seesinane hüüdlause oli tal eneselgi pääs mõlkund ühenduses ilukõne kolmanda alustalaga, kuid ta oli sellest suuremeelselt loobund. Ta müksas ainult oma naist ja seletas, kui ajakohatu see ainult pulmakõnes ettetulev lause praegusel silmapilgul on, kuid õpetajaproua ei leidnud selle siiski nii mõttetu olevat: ta teadvat koguni kindlaist allikaist, et Rutikut kolme nädala pärast tuleb üleshõigata.

Nüüd andis rahvas teed tähtsa näoga kiirustavale härrale mustas palitus ja silindris, kes ühe käega näis tahtvat kõik takistused eest kahele poole lammutada ja teisega kitsa daami käsivarrest kinni hoida, kes ükskõikselt silmitses. Näis hetkeks, kui hakkaks kõiki enam huvitama see samba avamisel hiljaksjäänd paar — isegi hiljenemist ei imestet — kui mälestussammas ise kõigi pärjapanijatega. Igaüks tahtis silmsi näha neid, keda ta ju ammu kujutluses paari pannud. Silmapilgu tähtsusest arusaades tuli Koivalu oma kõrvalkäijale veelgi ligemale, kõnetles teda sõbralikult, teades, et iga liigutus, olgu südamlik, ükskõikne või vaenuline, varsi rahva poolt sajakordseks suurendetakse.

Rahvas ise ei teadnud midagi neist sisemisist võitlusist, südamevalust ja ahastusist, mida Koivalul vahepääl tuli läbielada.

Esimese tugevama hoobi, mis seni uinuva enesetunde äkki ülesraputas, oli talle annud teade, et

Rita ikka tõepoolest ilma talle ütlemata öö oli veetnud meeste seltsis Rutiku pool. Lisaks tulid vihjed puukuuris käimisest Munaksoniga. Koivalu oli kahvatand ja hakand lõdisema, siis end rahustand kõndimisega mööda tuba, kuni see kitsaks jäi, lõpuks otsusele tulnud minna jalamaid kirikõpetaja poole skandaali tegema, kuid mida ligemale sammud jõudsid kristlikule majale, kus ta harduses harmooniumi mängind, seda aeglasemaks nad muutusid, seda leplikumaks sai meel, nii et ägedast arupärimisteekonnast oli saand akenpromenaad, mida õpetajaproua märgand ja millest küllalt oli, et õele märku anda väljaminna armuvalus Koivalu jahutama.

Talle oli veel meele tulnud, et Rita näis hoopis olevat unustand selle häbistava loo tol väljasõidul, mis talle nüüdki häbipuna näkku tõi ja et kogu linn teadis jutustada kihlusest tõsiasjana nii päälekäivaltsisendavalt, et eneselgi selles palju kahtlust polnud. Küllap Ritalgi asjaga tõsi taga on, arvas Koivalu, egas ta muidu väljatulles ja Koivaluga jalutama minnes ei käskind end käsivarrest kinni võtta: nüüd, kus terve linn kihlusjutte täis, tuli kolgalastele nende meelerahuks igapidi näidata, et see kõik pole luule.

Koivalu oli siis ka, rahva häält Jumala hääleks pidades, otsustand jätta kõik väiklased etteheited Ritale, võtta ta käsivars ja kõndida selle najal läbi maailma, seda enam, et Rita õde oli vihjand, et tulega ei tohi mängida. Päälegi, millised häbistavad jutud siis alles lahti oleksid pääsnud, kui, juba nii kaugele mindud, äkki lahku minna: kindlasti oleks siis Koivalu peetud kaotajaks, mahajäetuks, oleks silmi pilgutet ta saamatusest... Lootes kord hiljemini abielu nelja seina vahel mahti saada meheliku üleolekuga etteheita kõik, mis naine avalikkuse ees talt välja provotseerind, oli ta nüüd kõik Rita soovid otsustand täita.

Kui kõnepidamise järjekord lõpuks Koivalu kätte tuli, tundis ta enesel rõhuvat määratut saatuslikkust; see oli imelik hajameelsus, millest ta üle katsus saada Ritale silmi vaatamisega, oma „ja jaa" ning „ja muidugi" igalepoole vahelekiilutamisega, närvilikkus enne lõpueksamile minekut, kus tuli oma osavust näidata mitte üksi tuhandeile, kes just nüüd talt iseäralist kangelasmeelt nõudsid, vaid ka sellele ühele... Ent võimetus sõnagi lausuda halvas kõik ta liikmed.

Tuli Munakson ja raputas käsivarrest, olla aeg. Kuid seni oli juba keegi teine mahti saand kõnetooli minna ja Koivalu tundis kergust ning häädmeelt, kõnetles äärmise lahkusega Munaksoni, pilgutas silmi isegi päikesele kirikutorni kohal, kuid päris toibuda ikka veel ei saand, sest pärjasõna oli olnud lühike, kui toimetaja uuesti käsivarrest raputas.

Keppsirgelt, sügavtõsises näos väike naeratuskurruke oma tulevasele, astus ta ja seisis mõne sekundi järel üleval, silinder ühes, pärg teises käes.

Alguses ta kogeles ja kõneles tasa. Kuid silindri veere seest viimaks paber kätte saadud, sai jalgealune kindlamaks, iga pilk kübara serva kasvatas julgust. Kõne oli pikk ja põhjalik, kuid palju ta kirikõpetaja omast ei erinend, nagu seda oleks võind tähelepanna mõni teravam kuulaja või asjatundlikum sõnumisaatja. Õnneks polnud neidsinaseid, rahvas kuulas ainult poole kõrvaga, kuna silmad huvitusega jälgisid kõne mõju Ritasse ehk täpsemalt, Rita vestlust Munaksoniga.

Nüüd märkas Koivalu, et teda vähe kuulatakse, ta kõvendas häält, sattus enam hoogu, isegi käed lendasid keha ligidalt õhku, ta pöördus vassakule ja paremale poole — Rita oli nähtavasti ainult trampliiniks olnud, millelt kõrgele hüpata, kuna ta teda nüüd enam ei näind ega otsindki — ja kui ta parajasti kogu oma kõrgeletõusnud hingest kaasakistuna

omakorda lauseni jõudis „Kaugelt näen kodu kasvavat“ ja sisuvastavalt silmad tõstis üle rahvamassi, üle surnuaia ristide, pidi ta minestusse langema viirastusest surnuaia värava kohal: Munakson aitas Ritat autosse, hüppas ise järele ja silmapilk olid sõitjad kadund. Koivalul varises lause kokku, vaevalt ta suutis rusude alt mõne sõnatükikese leida . . .

Munakson aga, kõne ajal igavust tundva Rita kergemeelsust kasutades väikeseks lõbusõiduks, tundis vastulendavast tuulest otse füüsilist häädmeelt, mis tänava mügarail üleshüplevast daamist ja võidutundest teiste üle muutus otse joovastuseks, iseäranis möödakihutades toimetuse aknaist, mille läbi talle kord Koivalu esimese kadedushaava oli pistnud.

Rahulikumaks ta jäi alles siis, kui linnast juba kaugel, Rita järskudest jõõrakuist kuhtununa palus teda lõpuks ometi mitte nii peru olla, vaid tagasipöörduda.

Linna jõudes oli surnuaed juba tühi.

Mis sellele kõigele järgnes, oli kurb, väga kurb. Koju jõudes ei saand Rita ainustki sõna kompressides lamavalt õelt, kuna ta mees samuti seinvait oli ega liigatandki, kui talt midagi küsiti.

Vaikus puhkes tormiks, kui Rita üleni keha järele painduvas särjesoomusriides valmis oli pritsimajja minema, kus tal õhtul tuli ülesastuda: Venimõisa, käed püksitaskus, jäi väljakutsuvalt lauljanna nii sisemiselt kui väliselt patuse kuju ees seisma ning kärgatas lõpuks välja oma pingutuse: milliste silmiga pidavat nüüd koguduse ette minema see, kes sihukest liblikut oma ulu all peab? Kas siis tal, inimloomal, enam ühtki autunnet pole, kui ta kõige rahva ees end välja annab ühe pruudina ja kõigi silmi ees pühalikumal silmapilgul teisega, ususalgaja kergatsiga päälegi, linnast välja sõidab ja alles pimedas tagasituleb? Kes pühkivat nüüd puhtaks ta läve hirmsast

häbiplekist? Kas ta olla ka mõelnud, mis tähendab igaveseks lahtiöelda oma lihasest õest, kes ta eest nõnda on hoolitsend ja muretsend? Ja kas tal aru pääs on pärast kõike seda veel julgeda üles astuda?

Alguses tundis Rita end süüdlasena, tahtis vabandada, et ta on ju ainult mänglend, kuid noomituste rahesadu ei luband pääd pilgukski välja pista, ulu all aga kasvas enesetunne, sirgus ja muutus painduinatuks. Rita oli väljavisat õe katuse alt.

Polnud parem lugu õhtuse ülesastumisega: isegi näitelava teener oli vastutulematu, hoidus eemale kui pidalitõbise eest. Kas oli see kolgalaste harjund komme või oli see sihilik lugupidamattus, et Rita laulu ajal saalis kõneldi, köhateti, nihuteti toole paigast ja nina nuusati, seda ta teada ei saand.

Isegi ligemaid tuttavaid polnud kuskil, ei Koivalu, kes silmapiirilt jäädavalt näis kadund olevat, ega Munaksoni, kes oma päevasest, kõigile demonstreerit võidust joobnuna nüüd oma taotluste tipuni oli jõudnud ja puhvetis juues oma sõpradele ja seltsimeestele seletas, mis loom õieti on üks naine ja milliste kallaletungimeetoditega teda kõige hõlpsamini saab vallutada.

Linn oli haudvait, kui Rita vara hommikul pimedusest ja tänavate umbusest teed otsis jaama. Räävetas vihma.

Teeksin ülekohut, kui siin mainimata jätaksin nii raskeid hingepiinu taluva Koivalu. Poleks Rutik teda pärast katastroofi enese poole viind ega teda sõnade ja rahustusrohtudega elustand, kes teab, kas oleksingi siinkohal võind öelda, et ta veel praegugi on elavate kirjas, sest isegi pärast hoolsat, otse emalikku turgutust koju jõudes tuli tal kaua eneses tunda elutungi ja autunde omavahelist pusklemist, kuni lõpuks, esimene võitnud, ta üleni higisena pikas kuues magama jäi, silinder voodi ääres maas.

Ärgates oli ümber pime ja vaikne, ainult laua kohal näis midagi valendavat. Hingeliselt läbipekstuna ei tunnud Koivalu nüüd vähematki kartust, vaid tõusis ja ligines kikivarvul imelikule viirastusele. Nüüd rabas teda pettumus: need olid ju lauljannale annetamata jäänd krüsanteemid.

Korraga oli talle ses pimeduses kõik selge, olevik ja minevik. Kuid ahastustele tõusis ähvardav vaenlane lilledest hargnevast härdusest. Võib olla autosõit polnudki nii hirmus, võib olla rahvas ei pannudki seda tähele, võib olla oli Rutikul õigus, kui ta arvas, et asjatu armukadedus kogu loo laseb valusamais värves näida.

Vähekesi toibudes tuli äkki meele, et täna hommikul Rita pidi ärasõitma: kas siis tõesti ilma jumalaga jätmata, ilma kordagi nägemata?

Ta tõusis, avas akna, karge õhk lõi näkku, kuskil veersid vagunid; oli kui veereks kogu elu ära, ning jääks maha ainult tema, nii naeruväärt haledana.

Äkki haaras sülle krüsanteemid, mille niisked varred kuube mööda vett niristasid, tormas välja, jooksis mööda pehmeid tänavaid jaama poole. Kui ta aga kuulis minema tõttavate rataste rütmilist kutsumist, rebis kimbu ja puistas kõik ätsed rongile järele.

Esmaspäevases lehes leidsid kolgalased oma imestuseks mälestuspäevast ainult toimetaja kõne täielikult, mis nagu teada üldse pidamata jäi, kuna Munakson lõbusõidult Ritaga liig hilja oli tagasi jõudnud. Korraliku toimetajana oli ta aga oma kõne käsikirja aegsasti laduda annud. Et Koivalu kõne suurt lahku ei võind minna Munaksoni kavatset kõnest, siis oli kerge järgmises numbris õiendada seda nii väikest korrektori tähelepanemattust nimedes.

SILLATALAD

SILLATALAD

Talapuu elust läbimurdev energia oli kõvaks jäänd veel silmis, lõuas ja ümber huulte. Kuid silmaalused olid juba kanavarbail püdelaks sõtkut, rasvund põsed nihkusid pehmete kookidena suunurgeni ja puguna paisuma hakkav lott lubas tal ainult madalaid kraesid kanda.

Seni kui selle välispidiselt vananeva kolba taga ajukraavid veel polnud ummistund ja mõte säält nobedana ilma kargas, ei hoolind Talapuu suurt oma välimuse eest. Ta teadis: rikkus tuleb tarkusest, kui Jumal aitab. Ja Jumal aitas, sest mitte vähesega ei ostnud ta Tema soosingut: esimesena teiste maksude seast ta õiendas ikka kirikumaksud, tellis maale pererahvale „Meie Kiriku“, ohverdas suurima annuse altari ette marmorkuju muretsemiseks ja oli kirikõpetajaga sinasõber. Mõistust ta siiski ei pidand kuradist tulevaks, sest tal oli seda palju ja ometi: mida ta hommikul veel voodis olles palus, selle eest ta võis sagedasti juba sama päeva õhtupalves tänada.

Et mõistus on Jumalast, sai talle päevselgeks sel päeval, mille hommikul ta palus, et ta majake järgmisel ööl kiiresti mahapõleks. Ja vaata, mõne kuu pärast võis ta kinnitusrahaga kaks paremat maja asemele osta.

Seepärast ta ei unustand hiljeminigi, kui ta õhtul seliti voodis lamas, käed kumeral kõhul, tänu ütlemata Jumalale, kes muidu nii raske ja vererikka katsumise, nagu seda on sõda, Talapuule ometi oli õnnistuseks saatnud, õigemini küll proovikiviks ta mõis-

tusele: juba tal oli kaks talu linna külje all, mitu maja linnas, tema autobused ristlesid läbi linna ning kolm mootorpaati kihutas kahekümneviieliitriliste plekknõudega täis piiritust rannast Soome poole.

Nagu ikka ei mõistet ta häätegevust sõgeda ja kadeda rahva poolt hinnata: teda peeti neetud vereimejaks. Kuid kes muretses töölistele tööd, kes andis kõrgemate ja vähemate ametnikkude napile palgale tihtigi väikest lisa altkäemaksu näol, kes võimaldas odava hinna eest vaesemalegi ühest linna otsast teise sõita, kes andis piirivalvureile kui mitte muud, siis vähemalt tööd ja seega nende olemasolu mõtte?

Oma äritee vaevarikkal alul harjund arvestama kopikatega, küünratega ja lootidega, oli ta pärast sõja lõppu ja iseseisvuse saabumist juba miljoneis markades, kilomeetreis, kahekümneviieliitrilistes astjais, grossides, vaguneis. Nüüd oli ta harjund en gros mõtlema igalpool, kus asi ei puutund viljatult enese või teiste pääle kulutet rahasse, ja üksikasjust uhkelt möödanägema, isegi naiste suhtes. Kui keegi neist risti vastu tuli, võttis ta niipalju kui anti nagu iseenesest mõistetava vastu, pilk väljavaatega hoopis mujal, ning unustas juhtumuse tee ääre, ise edasi minnes.

Kui ühel päeval teade tuli, piirivalvurid tõrkuvat ta lähkruid läbi laskmast, asjaomased nõudvat vaheltkasu ja altkäemaksu suuremat kui tulu ise, üks mootorpaat olla kinnipüütud, oli Talapuule selge, et kuskil pidi mõra sees olema.

Õhtul kurvana peegli ees lahtiriietudes, märkas silmis väsimust ja käiseid üleskäärides ning näpuga muskleid katsudes tundis pehmet rasvakorda, mis kordus kõhu ja sääre ümber ning turjal. Sammal, mõtles ta. Ainult kui ta kolba taha ei pääseks!

Suurema innuga ta rabas nüüd ettevõtteist kinni, tõstis omnibuste hinda ja lühendas nende teed,

kergitas üüri, pidas palku kauem kinni, avas kino ja tellis väljamaalt kõverad peeglid naerukabinetiks Kuid inimesed aina nurisesid ning eestlane oli naeruks liig tõsine.

Topeldet pingustustest ei sugenend suuremaid sissetulekuid. Oli tarvis tuge ja abi, sest perimäge läks tee.

Päivi põhjalikult järelemõeldes jõudis lõpuks otsusele: pole mõtet puhtmajanduslikul kompanjonil, kes Talapuu käimapandud energia oma kapitali jaoks ärakulutaks, tugi peaks olema hingelisem, kes mõistaks mõrasid juba oma soojusega kinnikittida, kes oskaks roostetama löövaid vedrusid jälle haljaks ja nõtkeks teha.

Ja pääle muu on aeg mõelda ka oma nime ja au pärija pääle, enne veel kui jõud soo jatkamiseks kõduneb.

Ja kui ta vahest leiab endale eluseltsilise, häässüdamelise, rikka, kuid ausa, noorevõitu, ilusa ja tubli, kes keedaks ja turul käiks, õmbleks ja soojad käed ümber kaela lööks, siis peaks ta veel oskama saada eeskujulikuks eesti emaks, kes saatuste ühtesulatamisaktis ei näeks liiderlikku lõbu, vaid tõsist isamaalist ülesannet ja kohustust tuleva soo vastu, ning isa raudse energia, visaduse, tarkuse ja tugevuse kõrvale peaks ema omapoolt kätkisse lisama õrnuse, eesti tõu sinised silmad ja valvakad juuksed.

Nende raskete nõuete kohaselt tuli silmi teritada ja jälle en détail vaadelda.

Kui enne Talapuust olid huvitet ainult äriringid, laienes nüüd tema nime tarvitajate hulk ka perekondadesse, kus meheleminev tütar hääd partiid ootas. Talapuu süda oli saand üleöö ringraadio saatejaamaks, kuna vastuvõtte-aparaatide arv varsi sedavõrd suureks kasvas, et ta vältis juba avalikult end näi-

data, kartes et ta näolt võiks igaüks lugeda ta südamelainete pikkust ja suuna.

Ent nii keema kui ta ka ümbruse pani, ta ise jäi külmaks. Ta nägi nooremate pääs tuisku ja vallatust, kuid põrmugi aru, vanemad olid liig pääletükkivad, rikkad inetud, iludused aga edevad

Juba oli ta mõelnud oma tingimused avaldada ajalehes, kui äkki ühel päeval ta ees seisis sale tütarlaps loteriipiletitega. Talapuu palus nagu ikka teinekord tulla. Kui tütarlaps end otsekui mahajäetuna ja haavatuna tagasitõmbus, hellus mehel süda ja endalegi ootamata ostis ta ühe pileti. Raha maksmisel lõi silmad üle pruuni seeliku, ja kevadekübara alla vaadates nägi kiharduvate lokkide vahelt kartust mängivaid silmi: ta ostis veel teise, ilma et tal väljaantud rahast nüüd kahju oleks olnud nagu tavaliselt. Kolmanda pileti ostmise ajal sugenes koketeeriv kahekõne. Talapuu paksu lihha ilmus kergus ja nõtkus, jalad said faunliku kepsluse. Üle ta pikaldaste liigutuste virvles tuluke, ta selg paindus kumardustesse, sõnad meelitustesse ning silmapilgust uimastetuna haaras ta mõlemaile ootamata preililt järsku piletiraamatu ja vajutas selle artistiliku väledusega kahe näpu vahel oma tasku.

Pahem käsi puusas, parema jala otsaga õhus edastagasi vibutades, jälgis kaua oma kangelasteo mõju tütarlapsesse.

Esimest korda en gros tujus ka väljaminekuis, ladus viissada marka lauale. Kui perimäge, siis perimäge!

Tõesti, peatust ei näind kuskilt tulevat ja kui ta hiljem õhtuti leentoolis oma päevaste kulude mõtet tahtis lahtiharutada, nägi ta küll kord lilli, kord sokolaadi, kinopileteid, lõbusõite, kord isegi väikest briljantsõrmust, aga sõlm ise istus nii sügaval, et ta

seda iial pinnale ei suutnud kangutada, vaid ennem ise unistuste padjule magama jäi.

Neist unistusist ta jutustas ka oma Nellile. See kuulas, kuidas Talapuu endale tahab juureosta ühe villaveski ja meierei, pääle selle loodab ta Rootsiga piiritusühendusse astuda, kuid Nelli soovil ta oli valmis ka randa villa ehitama, triiphoones viinamarju kasvatama ja Taanist koka tellima.

Kui tütarlaps Talapuu kõrval vahel jalutades silmi tegi vastutulevaile noormehile ning kõnelusse hajameelsuse pause lükkis, tõusis higi Talapuu näkku, ta kartis armastuse haprust ja katsus suuremate žestidega mõjuda. Kui sõidud ja autoreisid linnas ja linnast välja läbi, vihjas midagi lõbulennust, olgugi et tal endal oli nõrk süda ja et ta kartis kõrgusi. Talapuu vihje muutus Nellis sedamaid nõudeks.

Kuna Talapuu tundis, et selle naisega võib kõrgele lennata, astus ta julgesti Nelli kõrvale aeroplaani korju. Propelleri vurisedes ja aparaadi maapinnalt ülestõustes, tundis ta ka tõepoolest pääle väikese närvilise erutuse otsatut avarust, mis rinda läbistas. Ta oleks valmis olnud oma südant peo pääle võtma ja seda neitsile pakkuma, kes kahtlemata üldise joobumuse silmapilgul selle ka vastu oleks võtnud.

Ta haaras juba Nellil käest, kes üle ääre alla vaatas, ja sosistas sõnu, mida aga propelleri väitsad sedamaid puruks hekseldasid.

Kuid pea tuli kõigesse ootamatu muudatus: allalask õõnestas südamealust, Talapuud valdas ääretu hirm, ta arvas end kukkuvat, pääst ja sisikonnast käis läbi imelik tõmbetuul. Ta ei suutnud end pidada, alla jõudes tundis end üsna pehmeks keedetuna, kuskil tundus nagu rõskust. Piinlikkusest ta ei osand midagi kõneldagi ning ta arvas juba kõik kadund olevat.

Selle vastu Nelli oli järgmisel kohtamisel lõbusam, avameelsem, näis kui valmistaks ta Talapuud ette suurimaks hüppeks. Mitu korda märkas Talapuu neitsi silmis sedasama mängit argust, mida loteriipiletite müügilgi, ning läbi pargi kõndides tundis koguni oma väikesest sõrmest kinnivõetavat. Mis see tütarlaps soovis, oli raske otsustada, sest ta küsis Talapuult, kas see teadvat ja tundvat suurt hõimlustunnet, mis meile ligidaseks teeb soomlasi, ungarlasi, veel enam, kas ta olla kuulnud midagi sellest, et ka tatarlased, jaapanlased, hiinlased ja ülepää kõik turaanlased on meie sugulased ning neid on üle viiesaja miljoni või kui veel juurearvata tunguuse, karamõkke, karaiibe ja sellesarnaseid, siis terve ilm!

Terve ilm, lendas Talapuu Nelli fantaasiale järele ja oleks sel silmapilgul, kui talle selgeks sai, et nüüd rahvuste ärkamisajal tõusvas päikeses üks sugulane teise järele käe väljasirutab ja teisega ühendust otsib, endagi käed väljasirutand ja kõik need pooltuhat miljonit oma rinna vastu surund. Nii agar ta oli Nelli mõtteid oma tundmuste sulasuhkruga ülekandeerima.

Kui Nelli Talapuu südamepinna tundis täiesti olevat pehmenend, otsustas ta oma kavatsuse sinna pitserina sissevajutada: tehku ometi see rikas mees vaesele tütarlapsele võimalikuks neid hõimlussidemeid isiklikult sõlmima minna, andku talle raha osavõtmiseks ekskursioonist Ungarisse, selle eest on ta tänulik surmani.

Talapuu mängis uuriketiga ja vaatas, kuidas päike mere taha veeris. Surmani, mõtles Talapuu ja vaatas paljutähendavalt Nelli silmi. Jah, ta oli nõus Nellit saatma kas maailma otsa, kui ta aga julgeks loota... Pilguks ta lõi küll kahtlema merele vaadates, kas nii valgete öödega piiritusevedu mootoritega siiski hädaohtlik pole, kuid Nelli kõrge ide-

alism lõi ta materjalistlikud mõtted maha ning ta tundis jälle end armastus-aeroplaaniga kõrgemaisse õhukihtidesse tõusmas. Ja muidugi, hõimlased, sugulussidemete uuendamine, rahvustunde tõus: kuidas ta südameni olnud liigutet juba sellest kahest ungari täkust, keda säälne riigivanem meie omale laulupidu ajal kingituseks mahajätnud ning kelle loodetavad järeltulijad saavad tõelisteks sillataladeks kahe tõu vahel, kahe kauge rahva sõpruse ja armastuse täheks.

Lootuse puhudes Talapuu südamepurjedel, oli ta täna jälle noor ja kerge: ta kontsad ei puutund kõndides peaaegu maha, pargis ta jooksis puu taha peitu, hõikas siis Nellit hämaras end ülesotsima, tõmbas kõhu värvleis koomale, ajas selja sirgu ja ostis esimesest teeäärsest restoranist jäätist.

Kindlus ei või enam kaua vastupanna, mõtles piiraja sel ajal, kui Nelli ühes teiste kaaslastega ärkavas Ungaris sõprus- ja sugulussidemeid oli kohendamas. Niipea kui reis lõpnud, pidi otsustavaid samme astuma: see oli nii enesest mõistetav Talapuule.

Iga hommiku oli Talapuu esimeseks ülesandeks lasta endale tuua kõik värsked ajalehed ja ajakirjad. Kui ta säält leidis reisikirjeldusi, ülesvõtteid, väikesi teateid teekonnast, soojenes ta hing ja ta unustas kõige muu. Hõimrahvas pidi tõesti olema tulise südamega ja ülilahke, kui ta nii vaimustusega põhjala lapsi vastuvõttis, ja Talapuu oleks neil hetkil peaaegu valmis olnud üht oma talu ungari laste koduks säädma, kui ainult inimene oleks leidund, kes talle selle nõu oleks annud.

Mis Talapuus nende ootenädalate jooksul oli veendeks pahtund, tõdenes Nelli tagasijõudmisel: tänust reisi võimaldamise eest näis neitsi lahkus peaaegu armastuseni olevat kasvand. Või oli temasse

midagi külgehakand ja külgejäänd säälsest lahkusest, soojusest? Endise kelmi tujukuse ja tõrksuse asemel nägi Talapuu nüüd vaikset elutarkust ning tõsidust ja see meeldis talle veel enam. Kahtlemata Nelli oli oma teekonnal õppind maailma nägema ja tundma ja ka seda, et elu pole pillamine, vaid töö ja vaev.

Aeg oli kõigiti küps.

Terve öö lehitses Talapuu kirjavahetuse käsiraamatut, otsides kohast vormi oma tundmuste ja ettepaneku jaoks, kuid kui ta kirja viimaks postkasti oli visand ja tagasi koju oli tulemas, läksid ta sammud järjest aeglasemaks ning raskemaks: kes-teab, kes-teab, kas tema suudabki veel kõike seda pakkuda, mida noorus tahab, sest ta ei mäletand isegi enam, millal ta viimast korda võis oma suuteist tarvilikku tunnistust anda.

Nõnda kaheldes ta jäigi leentooli magama.

Nelli näis oma neitsipõlve küljes rippuvat õige habrast kiudu pidi: vaevalt sai Talapuu teda riivata, kui ta küpse viljana pihku langes.

Polnud menu Talapuu ettepanekuil pulma sügiseni edasilükata, et seda suurejoonelisemalt ettevalmistada ja kas või kortergi abielu-kohaselt sissesääda. Nellisse oli nähtavasti teekonnalt lõunapoolne veri ja temperament külgehakand, ta nõudis kiiremat tempot, mõnest nädalast jatkuvat, arvas ta ja oli kohe valmis õpetaja poole sõitma.

Talapuu pidi kõigega leppima, sest vaimud oli ju tema ise väljanõidund. Ka kahtlusvaimud, sest niipalju kui ta Nellit ka ihaldas ja vahel argsi puutus, märkas ta ometi: üks asi on ihaldada, hoopis teine asi ihaldusi rahuldada. Teadmatus oma jõududest tegi talle palju hingelist piina, kuni ta ühel õhtul enam välja ei kannatand: otsustas oma jõudu proovida, et altari ette astudes sama kindel olla oma

ihulistest varadest nagu ta igal ajal teadis oma aine-lise varanduse suurust.

Varustet kõigi ettevaatusabinõudega, sammus ta pimeda tulekul läbi kõrvalisist tänavaist ja seisatas lõpuks madala, luugitet akendega maja ees, mille ukse kohal väike latern punast valgust tuule käes kõigutas. Südame tuksudes tõmbas kella.

Ta argus lendus, kui nägi, kuidas tal ka siin on menu, ning ta lõi oma silmad ühe pääle, kelle nina Nelli oma meele tuletas.

Kui sel korral Talapuu katse ka nurja läks, ei heitnud ta veel meelt, vaid teadis, et esimene kook läheb käkki, tõotas tagasitulla mõne päeva pärast, andes oma partnerile eriti raha veel selleks, et ta oma juuksed edaspidi lokki keeraks nagu Nelligi.

Ja ennäe, viiendal korral õnnestas kõik. Ning nooruse ülekeevast jõust paisund, tahtis Talapuu veel samal ööl Nelli poole minna. Suure vaevaga sai ennast veel taltsutada, sest oli ju aega küllalt ees.

Öösi ta kandis nüüd jälle vurruhoidjaid, hommikul vaatas peaaegu väljakutsuvalt oma näovolte ja kortse peeglis, kuna kätesse, jalgadesse iseteadvus kasvas, suurem kui iialgi enne.

Kui nad järgmisel päeval oma teist mahakuulutamist kirikus päältkuulasid, pöördusid kõigi silmad esimesel pingil istuva paari poole. Talapuu tundis, nad imestavad kõik ta haruldast noorenemist, ja et ennast igaltpoolt selle väite kinnituseks näidata, pidi juba ülestõusma, kuid õpetaja karistav pilk ülevalt sundis teda mahaistuma.

Et kirikõpetaja lihtsalt kade oli Talapuu õnnele selles polnud miskit kahtlust, ja väljas seda tunnustades, näpistas ta Nellit käsivarrest. Õpetaja jahedus olla juba paar nädalat vana, ning see olla tekkind varsi pääle otsust abiellu astuda.

Ent mõni päev hiljem aimas selle põhjuseks midagi muud. Kui ta paar päeva enne laulatust veel viimast korda tuli otsustavat selgust ja hinnangut saama oma suuteist, leidis ta kambriukse, mis muidu ikka lahti oli, seest riivis olevat. Seest mehe häält kuuldes, kihvatas temas viha nii oma rivaali kui ka selle naise vastu, kelle truuduse ta oli paariks nädalaks küllaldaselt kinnimaksnud Üleni teguvalmina koputas ta tugevasti, mille pääle ukse vahele kähar pää ilmus. Enne kui see sõnagi sai lausuda, oli uks pärani ja Talapuu kesk läve kui ingel Gabriel tulise mõõgaga paradiisi väravas. Kuid see tuline mõõk kustus ja langes alla, kui ta Aadamat ennast nägi. See oli kirikõpetaja!

Talapuul jäid sõnad kurku kinni. Seda kasutas pastor ja hakkas noomima: mõelgu Talapuu, kes paari päeva pärast Jumala palge ette tahab astuda oma noore pruudiga, mõelgu ta ometi oma patu pääle; kuhu ta olla sattund; kuhu ta peaks oma silmad häbi pärast panema; mis siis, kui terve ilm seda kuulda saaks!

Talapuu vastuväiteid, hingekarjane ise olla ju siin patuurkas, aimaks seda ainult ta kogudus või ta abikaasa, tegi pastor seeläbi nägematuks, et ta veel suuremad süüdistused esitas, mille kõrval ta enda süüd varju jäid.

Kui Talapuu oli seletand, et ta kõike ilma paha tagamõtteta teeb ainult oma tulevase abielu õnne kindlustamiseks, ise hingelt täiesti süütuks jäädes — tõenduseks, et ta oma pruuti üle kõige armastab, näitas ta preili lokkidele — ja kui hingekarjus omapoolt oli päevselgeks teind, kuidas ta siia pole tulnud oma himusid täitma, vaid hukkaminevaid hingi päästma, lepitas mõlemaid seesinane hukkaläind hing.

Kolmekesi klaase kokkulüües vandusid nad mitte kellelegi oma saladusi edasikõnelda. Õpetaja ja

Talapuu andsid selle märgiks suud ning pigistasid teineteisel tugevasti kätt.

Pühapäevase pulmarongi pikkust oli ühelhoobil raske mõõta, sest linna tänavad olid nii kõverad, et rong iialgi ühte sirgesse jatku ei mahtund. Jälle oli üks neist haruldasist pidupäivist, mil rahvas on nagu üksainus suur ja ühemeelne pere, sest nii hästi pulmarong ise, milles valitsusliikmeid, professoreid, kooliõpetajaid, ärimehi, üliõpilasi, maamehi võis näha autodes, troskades, maa vedruvankreis, kui ka pealtvaatajad aknail, tee ääres, kiriku esisel olid nähtavasti unustand kõik seisuse ja klassi vahed, ning olid ühemeelselt kokkutulnud osasaama Hümeeni pidulikust jumalateenistusest. Meie maa lootusrikkama ettevõtja isiklik elu oli laienend terve vabariigi õnnekuse sümboliks ning igaüks elas peigmehe ja pruudi õndsas ja tähtsas näoilmes läbi kogu rahva ärkamist ja valmisolu suurema sünnitamiseks. Isegi elukutseliste laulatuskäijate pisarais oli enam rõõmu kui leina.

Talapuu oli täiesti teadlik oma kõrges ja vastutusrikkas osas ning tundes tuhat silma enesel viibivat ja südamed ärevuses seisma jäävat, aitas ta oma kaaslase nõtkel käel kiriku ees autost välja.

Talle näis, et isegi loorberid ja mürdipõõsad kuni altarini kumardasid oma ladvad harduses nende poole, näitsik valges õhulises siidis pika järellainetava looriga, mees frakis, mille liiduseist lootusrikas ümarus väljapaisus roosinupuna õiekarikast.

Vahest ainult ühekordses lendutõusus aeroplaanil oli seda avarust ja kõrgemalolu maisest, mida nüüd pühast ümbrusest tundus. Ent selle vahega, et Talapuul nüüd ei tulnud karta äkilist allalaskumist: võis oodata vaid tasast tuuletut liuglemist abielu rahulikku sadamasse. Ja seepärast võis igaüks ta võimsas „jaa"-sõnas kuulda kapteni käsku ärasõiduks. Koguni kodusena tundus ümberringi aimatav inglitiibade lehvi-

mine läbi pühakoja, kui õpetaja oma laiad varukad tõstis õnnistamaks.

Tagasijõudes pulmamaja ette, arvas Talapuu sellest veel vähe olevat, et ta kogu tee oli autost kumardusi teind paremale ja pahemale poole, lahkelt tänades selle ühemeelse ja liigutavalt suure osavôtu eest ta saatusest: maja trepil ta võttis veel silindri päästˌ keele pakitsedes öelda midagi rahva häälest kui Jumala häälest, kuid noorik oli kärsitu ning tõmbas mehe uksest sisse, enne veel kui ta suugi sai avada.

Veel kord oli Talapuul kokkupuutumist rahvaga. See oli juba hilja öösi, kui põlevaist tõrvikuist, sõjaväe orkestri mängust, raketest, avat piduaknaist tulevast kõminast võlut rahvas ikka veel all seisis ja midagi ootas. Äkki ilmus palkonile Talapuu ja nähes all austavat rahvast ja kuuldes seest või väljast hurraahüüet, hellus ta viinast pärmitet süda nii et ta, silmad niisked, oma rahapunga sisu ülevalt allakülis ja käemusu tervele ilmale järelesaatis. See oli viimne lehvitus poissmehe minevikule ja kõigile mahajääjaile. Sest ligines ärasõidu tund.

Kui hommiku vidukses Talapuu abielukambri ukse lukku keeras, pää uimane ja pööritav kõigest läbielatust ja sissejoodust, ning keset tuba nägi laia valendavat voodit virvendamas, läks tal viivuks kõik segi ja ta päästˌ sähvatas läbi: ta oli ju oma „jaa"-sõna ärasõiduks annud, kuid see valge laev sääl seisis ikka veel ankrus ja ootas pääle ning, oo Issand, neil polnud ju veel pileteid!

Ja sedamaid kadus Talapuu kätest jõud, mis lendvana läbi keha ja jalgade põrandasse surises. Enne veel kui ta põlvist kokkunõksatas, oli Nelli appi tulnud ja talutas ta toolile. Eksitus kõik, eksitus, naeris Talapuu, võttis karbist näpitsad ja vaatas julgemalt läbi klaaside voodit. See seisis liikumata ja ootas. Eksitus, kordas ta võidurõõmsalt Nelli paituste vahele, tõusis ja võttis sängitulbast kinni.

Väline tasakaal käes, nõksatas midagi sees: lauakõnede kõrge toon ja mäetippude õhk oli ta pää pööritama pannud, tal polnud lauas võimalust vastata olnud, ta oli vaid end kokkutõmmand ja kuuland kuidas kiidukõnede laviinid üle pää vuhisesid. Nüüd sellest kõigest toibudes leidis tarvilise olevat naise ees lahtilüüa oma ilukõne vedru ning sellel esitada oma kõikumatud printsiibid: abieluvoodi olgu puhas ja abielu olgu abi elu, mitte lõbu elu.

Talapuu seisis püsti ja vaatas mõtlikult maha. Need kaks põhimõtet olla ka kõik.

Tänu taevale, et mitte enam, hakkavat juba igav, arvas Nelli tujukalt.

Silmi pilgutades tuli nüüd Talapuu sängitulba juurest Nelli juure, võttis ta ümbert kinni, naeratas mahedalt, vaatas tagasi minevikku kuni loteriipiletiteni ja ligemasse tulevikku, mil nad kahekesi nurgakivi panevad uueks põlveks. Kuid Nelli oli vait, kaine ja õnnetu, ja paitas mehhaaniliselt oma mehe punast kukalt.

Esimene laps peab poeg saama, jatkas selle tasase paitamise hüpnoosis Talapuu, poeg, kuid ema lokkide, nina ja taljega, kuna pää võib täiesti isa hoole jääda.

Mis see oli? Nelli nuttis!

Talapuu tõusis püsti, vajutas naise pää vastu tärgeldet särgikilpi ja hakkas teda omapuhku paitama ja vaigistama. Ta mõistvat kõik, ta saavat ju aru, kui raske on lahkuda neitsipõlvest, aga see silmapilk pidavat kord igaleühele saabuma; uus elu olla endisest palju rõõmurikkam, olgugi et Talapuu ei armastavat seda pillamist, mis kurnab ihu ja hinge. Rõõm tulla juba vastutustundest tuleva soo ees.

Ent naine ei näind hoolivat ei puhtast tõust, pojast ega rõõmsast elust tulevikus, vaid viskas end kummuli voodile ja nuuksus edasi.

Mis pidi Talapuu tegema? Kas naisel aitama riidest lahtivõtta? Enesel ta ajas juba fraki maha. Kuid Nelli oli tõrges ja kapriislik.

Käed ümber naise piha, tõstis ta silmad abitult akna poole. Kardinate veere vahelt nirises juba vastikut hommikupiima tuppa. Talapuule ei meeldind see: oleks kui piirivalve kallalesaand.

Nüüd ärkas temas viha, mehelik viha kõige selle vastu, mis nägematult teel ees seisis ta abielumehe õiguste ja kohuste tarviliseks läbiviimiseks. Kuid Nelli ajas end üles, naeratas läbi nutet silmade ja lausus: läheb üle, läheb üle! Ja muidugi, ja muidugi, pehmendas Talapuu.

Kui kõle, tühi, luuletu ja verevaene oli see algus Nellile! Nagu kuum laine lõi ta üle mälestus Budapestist ühes tõmmu madjarlasest üliõpilasega: kuidas siis kõik oli teisiti! Lillede, laulu ja lustiga oli ekskursante juba jaamas vastuvõetud, soojade, põletavate ugrilaste pilkudega magama saadet; serenaadidega ülesäratet; kostitet rahvuslikkude toitude, maiustuste ja ideaalidega. Kahe kauge rahva jälleleidmise rõõm oli nii ülev olnud, et ei märgat, kuidas pidulaua taga päevast 'öö, ööst hommik oli kasvand. Pime pidi see olema, kes ei näind, kuidas kuumadest pilkudest põhjala neidude ja lõunavereliste ungari noormeeste vahel, põlvede puudutustest, käte pigistusest, ah, süütust suudlusestki valmines tugev sild kahe turaani haru vahel. Igaüks tõi seks materjali kaasa ja aitas, kuidas oskas. Alles ärasõitvas rongis ärkas Nelli sillaehituse joovastusest, ja, pää uimane, mõistis, et oli toond selleks terve enese. Läbi hämara ta mälestas veel hulkumisi kahekesi mööda tänavaid, alleid, vestlusi: õhk oli sooje tähti täis tumesinises öös. Donau laienes all, kuna sildade kumerad käsivarred kaldaid ühendasid. Siis oli kuskil mokka likööriga. Iga lonksuga levines loidus ja anduvus.

Järgmine päev oli kui unenägu põlevate huultega, roidund kehaga, maailm oli kui teisiti. Kuid see oli ärasõidu päev äripäevadesse.

Muidugi, muidugi läheb üle! kordas Talapuu. Kuid mis, seda ta ei teadnud. Kas minevik? Ah mingu ta! Laps ja minevik!

Nelli ei suutnud kuidagi oma koormat maharaputada.

Äkki turgatus Talapuule meele: naine hakkab mehest alles siis lugupidama, kui ta kiskjaks loomaks muutub! Ajas enese äkki sirgu, mängitas Nellile käsivarre muskleid, võttis peoga tooliseljast kinni ja sirutas selle ettepoole ning tahtis järsku oma naisega sedasama korrata, temaga kuristiku kaldal mängelda nagu kass hiirega, kuid nähtavasti oli lihaste rammus enam rasva kui kiudusid, hing jäi kuhugi kinni.

Naine, kohkund ootamatust kallaletungist, käänis end väledalt Talapuu käte vahelt välja ja põgenes. Nüüd vahest alles avanes mehele lai väli oma hagijaid lahtilasta: ta viskas vesti seljast, tõmbas krae kaelast ja tormas ülestõmmat käistega üle toolide, öölaudade ja lauakeste.

Kui ta viimaks üleni higisena lõõtsutades Nelli jooksult tabas, kärises selle pulmakleit. Ent saak oli ikkagi käes ja vajus pehmelt käte vahele.

Sel silmapilgul lõnkus ukselink: taga võtmeaugu rabeles kaks uudishimulist vanapoole naist koha pärast, ohked rinnus ja sülg kurgus. Mis Talapuul sellest oli! Terve ilm oleks pidand päältvaatama, kuidas Talapuu talitas ja teisi oma mehisusega ületas. Kuidagi ta rabas Nelli sülle, kuid komistas koormaga ootamatult vaibale.

Ses allalangemises näis jälle jalgealune kadund olevat, kuid nüüd tuli Nelli ise appi. Ta arvas, et aeg on juba magama minna. Äkki tuli tal aga tuju kohvi likööriga juua. Talapuul tuli minna käske andma.

Ta viskas fraki üle õlgade, lükkas teel veel mõned toolid nagu kogemata ümber, et kohvitoojad näeksid, kuidas kindlustele tormi joostakse. Taga ukse jälle kobinat kuuldes, oli rõõmus, sest ta meeleheitlikku võitlust päältkuulates pidi ikkagi otsusele tuldama ta kangelusest.

Kui ta tagasituli, oli naine juba voodis, nähti ainult kahus pääd vaiba veere alt.

Hommikuse kohvi ja likööri lõhn mahendas Nelli ja kui Talapuu ta kõrval, istuli oma asemel, unimüts pääs, oma tassi ja likööriklaasi lauale pani ja oma naisele otsa vaatas, nägi ta sellel nii äraseletet ja unistava näo, et arvas selle olevat vaikuse ja andumuse pärast tormi.

Kuid peagi muutus vaikus piinlikuks. Et Nelli ikka veel midagi ootas pääle armsate sõnade, pani Talapuu üleni lõdisema. Higist, alkoholist, kuumast kohvist, pääletõmmat palitust hoolimata, naisest kõnelemata, oli tal nii külm, kui seisaks paljajalu jääl.

Abitult, kärsitult kobas ta ümber, silmad kartusest pärani, nägu surmtõsine. Näis kui oleks tast siia sängi pärast nii hulka läbielamisi, pingutusi, musklinäitamist, rabelust allesjäänd vaid hingetu kest, külm laip. Iga kallistus langes puudutusel sügislehena puult.

Kuidas see ometi võis tulla ? Tema, kelle autobuste hommikune põrin alt uulitsalt tuppa tungis ja maja ühes voodiga värisema pani ; tema, kelle käeviipe järele sajad inimesed sedamaid liikuma hakkasid ; tema, ettevõtete, äride, talude, majade omanik Talapuu, kelle võimu ees isegi ministrid aukartusest värisesid ; tema, kellel proovide järele otsustades pidi ikkagi midagi soonis olema, oli siis nüüd iseenese üle võimetu !

Äkki ta tõusis voodist, kustutas laualambi ja süütas üleval punase öölambi. See tuletas talle midagi meele, kuid ka see ei aidand midagi. Abielulaev oli merehädas, lained tungisid juba kapteni kõrri,

Talapuu tahtis appi kisendada: polnud häält, süda peksis, ihu värises. Ta puudutas sõrmega Nelli õlga, kuid see ei vastand. Hoopis selle vastu, naise seljast hoovas tema poole niisugust põlguse külma, et ta jääpurikaks külmes. Ta kuulatas hinge tagasihoides agu postikandjat oodatakse põneva kirjaga, kuid täna oli postil streik. Üleval põles punane öölamp: Issand, kas ka see viis proovi oli asjatu raharaiskamine! Kui vastikult see hommikune reaalsus kardinate pilude vahelt sisseimmitses!

Nelli oli vait. Kas ta magas või ikka veel ootas? Raske vaevaga sai Talapuu viimaks oma laialilendlevad mõtted ühte hunniku riibuda, et ennast Nelli ees kuidagi õigustada. Nad olla enne pulmi teineteisest liig kaugel olnud, tunnustas ta, liig kaugel, et kohe esimese korraga hingeline ühtesulamine nii täielik saaks, et kehad ka kaasasulaks; ja et olla tarvis kaua teineteist tundma õppida, kõrvu käia, istuda ja ülepää kõrvu olla, enne kui taevalik inspiratsioon tuleb, mis tõesti sigitab.

Seepääle viskas Nelli hoolimatu käega talle okkalise kastanina näkku: ta olla lihtsalt vana! Talapuu virutas ägedusega selle süüdistuse kõrvale: see olla vale, ta teadvat, tal olla tunnistajad; kõik tulla ainult harjutamisest nagu neljakäe mäng klaveril. Ta jutustas kõik, jäi siis vait ja lisas: Nelli olla liig noor vahest, et sarnaseist asjust ülepää arusaada.

Nüüd sai ka Nelli ägedaks. Ärgu arvaku, et nüüdne noorus veel nii naiivne on; noorus ei nõudvatki harjumisaega, selle asemel et ujumisharjutusi kuival teha, hüppavat ta otsekohe ülepääkaela vette. Ka Nellil olevat oma tunnistajad. Ning ka tema jutustas kõik. Polnud kahtlust, nii diametraalselt vastupidised ilmasuhtumused täiendasid teineteist jumalikult. Ainult selle arusaamise juure jõudmiseni vältas kaua aega, ning tee oli kitsas, auklik, mõlemal pool

kohutavad kuristikud. Hüpati koguni voodist välja, oldi valmis kõigi piduliste ette ilmuma kohtumõistmist paluma, lukuteti uksi, peideti võtmeid, taheti aknast väljakarata: abielukamber oli liig väike endasse mahutama kõiki neid ägedaid liikeid, millega kummaltki poolt mineviku sahtleist musta pesu väljatõmmati, nende arvu ja väärtust hinnati.

Ainult Talapuu ohvrimeelsus ja ääretu hirm ning häbi üleriikliku skandaali eest oli nii raskeks vihiks, et vaekausid tasakaalu vagunesid.

Oli küll vist juba keskpäev, kui Talapuu viimaks oma lokkjuukselise kõrval seliti lamades käed kõhule sai kokkupanna ja Jumalat tänada, kes oli lasknud mõlemat abielu poolt minevikus ühepalju pattu teha, et see läbi, pärast nii raskeid vintsutusi ja katsumisi, uude majja rahu istutada. Vaevalt sai Talapuu oma tänupalve lõpetada, kui väljast platsilt sõjaväe paraadi porilaste marss sissekostis, ning kohe selle pääle ukse tagant:

Ärgake, nii vahid hüüdvad!

* * *

Kaks vanapoole tädi, kes äsja ukse taga ja läbi võtmeaugu oma teist noorust olid kuuland, võisid esimestena voodit ülestegema rutates omapoolt täitsa ühemeelselt kinnitada kaht Talapuu printsiipi: abieluvoodi on puhas, ja abielu pole lõbu elu, vaid abi elu.

Kuid needsamad tädid ei tulnud kuidagi ühele otsusele, kui nad seitsme kuu pärast kajatsisse tulid: üks arvas poisikese suu, nina ja kõrvad olevat emma, kõrge otsaesise ja lõua issa, teine pooldas risti vastupidist.

Ainult ühes asjas ei saand kuidagi kaht arvamist olla: väikese p r u u n i d silmad olid tulnud vanavanaemma, kes vist mustlane olnud.

KADUND POEG

KADUND POEG

Talapuu pühkis oma ärasõidu erutuse laia valgesse taskurätiku, millega mahajääjaile sadamas oli lehvitand, ja nuuskas veel kord kõvasti. Ranna ja laeva vahel kasvas vesi. Talapuu vaatas seljataha: ka seljataga ja küljel laius meri. All tümisesid ähvardavalt masinad. Üleval kaaritasid kajakad. Talapuu hoidis kramplikult käsipuust kinni, et püsida tasakaalus, ennem küll hingelises kui kehalises, sest tuul oli leeb ja lainetus väike.

Unenägudes ta oli pahatihti paadi või purjekaga laineid läbilõigand, ta piirituslaev ristles lubamatu lastiga erapooletus veevöös, kuid ta ise polnud veel kordagi saand merele. Vee vastu tundis juba lapsepõlvest saadik umbusaldust, ta ei osand ujuda, supelrannas oli harjund kummikotti kaasas kandma, ja kui Nelli teiste eeskujul tahtis korterisse vannituba, raius sellele kindlasti vastu: leili ja saunalava vastu ei saavat ükski vann. Talapuu armastas ainult kindlat pinda.

Kodumaal tundis Talapuu oma jalgealust vähe hakkavat kõikuma. Oli küll siiamaani jõudumööda osavõtnud riigi ülesehitamisest, Majanduspanga eesotsas olnud, sissevedand odavat maisi ja piiritust, linnades käima pannud omnibused, kuid juba olid valitsusse pääsnud vabameelsed oma nina pistnud Majanduspanga sisemisse ellu, oli oodata paljastusi ja kes-teab pankrotti. Ei küsind keegi suurist teeneist isamaa ees, igaüks oli ainult omakasu eest väljas ja Talapuu mõistis ettenägeliku pilguga, et on aeg saabund, mil enam ei taheta mäletada, et tema

see oli, kes vabadussõja aegu kogu väerinda oli varustand saabastega (mis sest, et papptaldadega) ja sinelitega (mis sest, et vähe veristega). Tänamatu rahvas võis sõja aegu raske vaevaga kokkusaadud majad, talud ja varandused üheainsa päevaga pandiks nõuda, et ei jääks muud üle kui sandikepp kätte võtta. Suuremate ja vilunumate nõuandel ta müüs talud ja majad aegsasti maha, kirjutas omnibused naise nimele, Majanduspank muretses valuutat poole hinnaga, mida väljamaa pankadesse juhtis.

Seljatagune kindlustet, jäi Talapuul veel üle väike uurimisteekond ettevõtta muile maile, vaadata, kust maa lahti on. Ka Nelli pidi appi tulema valima meeldivat villat või maja väljaspool, kus elupäevad rahulikult lõpuni veeta, kui õnnetus peaks kodumaad tabama. Juba oli viimsepäeva märke ja endeid: ajalehed pirisesid kui sääsed panga loo ümber, asuteti uurimiskomisjone, irviteti abielu varanduslahutusakte, kõneldi tasuta maavõõrandamisest ja talude jagamisest.

Talapuu hoidis vanas armus rannaviirust kinni kui päästerõngast, kuid pea kadus ka see. Varsi polnud teda enam ka kiikris, mis lootusetult rihma otsa rippu jäi.

Umbusaldusega astus Talapuu paar sammu käsipuust eemale: võis tulla hiigla tuuletõmmak, viia ta kübara või ta enda, võis kogemata ise libatada kuidagi; jumal-teab neid miinegi meres. Kuid päästepaadid rippusid lootusrikkalt plokkidel, üleni valged, päästerõngad ligiduses lisasid julgust ja nii süütultrahulikult lamatoolis lebatsev Nelli valges musliinis viis hädaohu hoopis minema.

Laeva valge kere libises sujuvalt läbi roheka vee ja ahtris kees ja valendas vaht. Talapuu käis laevalael edastagasi, pistis isegi käed julgelt püksitasku, kõnetles üht ja teist, kodunes iga tunniga. Kui ta

veel üle parda mestas kumardada ja märkas, et laev oli ka väljaspoolt üleni pimestav-valge, ja nägi, kuidas kullat tähed ankrusöörme kõrval päikses särasid, tundis otse liigutavat armastust selle laeva vastu. Valge ja kuld — need olid tema värvid.

Ta armastas kõike valget-süütut: majad, aialatid, lehtmajad, pingid pidid tal aina valendama; suveti kandis valget ülikonda; armastas kuldseid taskukellu, sõrmuseid, prosse, salvrätirõngaid; ta nimikaart kandis kullat tähti ja kuldtähtedega pidi ta ise minema ajalooraamatusse. Nellil oli kuldne süda ja kuldsed lokid.

Ta naeratas kuldhammastega ja oleks häästmeelest tahtnud auriku lumivalgeid põski paitada.

Õnnelikuna ujus ta laeva pärra, kus Nelli laisalt lehte luges, võttis lamatooli leenist kinni, riivas kõhuga naise õlgu ja pilgutas silmi. Tal oli nii hää, nii õdus olla, et tahtis sellest teatada oma perekonnale, laevkonnale, ei, kogu ilmale!

Ent naine oli jõudnud kuulutusteni, viskas pahaselt lehed kõrvale:

— Ei ainust sõna, ühtki silpi mitte!

— Ah, unusta! Vaat kui tore ilm, eks? Talapuu muhatas ja liigutas kõhtu.

— Ja ometi sa kinnitasid...

— Vahest homses lehes...

— Mis tähendab homses? Mis on mulle homme! Kes teadis täna sadamasse tulla?

— Vahest on nõnda vaikselt ärasõita kasulikum. Tõstavad muidu lärmi: põgeneb.

— Põgenevad, tahad öelda? Kelle või mille eest? Keda me kardame? Kas sa pole küllalt neile hääd teind?

Nelli teadis, et ta mees on riigi alustugi ja süütu. Oo, niipalju usku on Nellil vabariigi kohtu õigusesse

ja võimu, et see juba vabalt ei laseks üht roimarit või kahtlastki ringi joosta ega väljamaale sõita.

— Või kes-teab, ja Nelli vaatas kahtlustades mehe otsa, sa vahest usud isegi, et me salamahti...

Talapuu patsutas pehme peoga tasa Nelli selga:

— Kellel vaja teada meie esimest reisi, meie pulmareisi... Ütleme, pulmareisi. (Mõte meeldis talle). Oleks piinlik ju neist asjust teatada teistele.

Nelli oli siiski pahane. Läbisorit lehist leidis küll, et see ja see saatkonna ametnik sõidab Viini, see ja see kuller Moskva, olid isegi kellaajad, peatusjaamad, aga lihtsalt haavamine oli vaikides möödaminna Talapuu väljamaa reisist! Isegi oma lehe suu oli kinni.

Nelli käänis end pahaselt lamatoolis ja süüdistas meest, et see pole nõudnud nii tähtsa teate avaldamist, see kaks rida poleks ju raske olnud kinnimaksta. Talapuu vaikis paljuteadvalt, keerutas uuriketti ja usaldas siis:

— Kaks rida? Mis on kaks rida? Ilmub terve artikkel — lubasin kaasatuua kasti parimaid sigareid — ja siis alles lähevad, ütlen ma, silmad lahti: antakse mõista rahvale, et mu sõidu sihiks on ühendusse astumine välismaa kapitaliga (Talapuu pani käe puusa). Suuremat välislaenu muretseda odava protsendiga, jaa, see on mu reisi mõte! Kahe reaga pole siin midagi teha, terve artikkel! Toimetajaga kaalusin läbi: ainult nõnda saab vastaste suu kinnipanna. Muidu tõesti haugutavad, et põgenen. Talapuu vaatas kavalalt naise otsa ja muhatas:

— Pulmareis, Nelli! Vahest mõned kingitused, villa mere ääres, palju kulda...

Päike paistis sentimentaalselt läbi musliini Talapuu südamesse. Ta läks naise juukseid paitama, kuid see lükkas käe kõrvale ja hoidis pää eemale:

lokid olla värsked ja pidada Stetiinini püsima, kallistustega võivat oodata kajutini.

Ümbervaadates silmas Talapuu ligidal kaht meest, kes kõike päältnäind. Üks neist, noorem, lüheldane ja elavate silmadega, oli küünarnukid pannud lasingule otsekui õrrele ja vibutas näppude vahel keppi merevaigust päägа, ise piiludes Nelli poole. Talapuu karistas teda armukadeda pilguga: midagi kahtlast oli ses noormehes, oli tarvis Nellit hoiatada.

Äkki pistis noormees oma kepi kaenla alla, haaras teiselt kiikri ja sihtis selle üle Nelli juuste kuhugi kaugusesse ja hakkas kruvima. Talapuu tundis kui kruvitaks ta naise käharaid vägivaldselt-valusasti, ta ruttas appi, kuid juba oli kiiker teisele edasiantud.

„Pisuhänd" kuulis ta öeldavat ja see sõna torkas teda nii, et ta oma kiikrit läks kahmama, kuid suutis siiski taltsutada uudishimu. Sääl pidi siis tema kratt olema, see merevärvi imeloom, mille oli soetand mootorpaatide asemele, kuid mida polnud veel ise näind. Aga mis puutub temasse see laev: juba on ta edasimüügiaktile allakirjutand, „Pisuhänd" on oma töö teind, „Pisuhänd" võib minna sama teed, kuhu talud ja majadki. Ei Talapuu taha oma hooneid ehitada kõikuvale pinnale.

Aga mis tahab see noormees, kes nii häbematult nimme ta nina alla on tulnud kõnelema? Midagi paha oli temas ja Talapuu oleks tast meeleldi tahtnud lahtisaada. Aga nagu tuttav oleks olnud see kepp, see käega vehkimine, need kimpu pigistet kindad, mille elutuid sõrmi edastagasi lipsuteti. Äkki tundis Talapuu end kergelt punastavat: mäletas hiljutist joomingut-prassingut hotellitoas koos selle noormehega. Ta tõstis ajalehed maast, istus pingile, et kaduda lugemisse: ei niisuguste kahtlaste isikutega ta tee tegemist, lihtsalt ei tunne neid.

— Eest ära, kuulis nende häält juba teiselt küljelt, proua tahab ka vaadata. Ja kaks noormeest kargasid aupaklikult kummalegi poole, et läbilasta proua Talapuu pilku kauge laeva poole. Enne kui ta mehelt sai kiikrit küsida, olid selle talle ulatand neli lahket kätt.

Talapuu luges ja luges ikka sama kohta ja jälgis kasvava erutusega silmaääres, kuidas ta naine lihavaks söödaks sai kahele näkkivale kalale. Peaks nüüd Nelli äkilise tõmmakuga näitama, et õngel on ka terav kisk! Kuid ei, teiste jaoks oli Nelli liig pehmest materjalist, lopsakas-mahlane tõuk. Ainult Talapuul oli eesõigus teada konksust ja kisust. Noormehil oli isegi niipalju jultunust, et nad Nelli kaasatõmbasid ja temaga ärakadusid. Talapuu hüples kui õngekork, kuid jäi söödast ettemäärat kaugusesse.

Õhtul kajutis kahekesi olles pidi Talapuu oma etteheidetega tulema, ta ei kõnelnud alguses sõnagi, istus endamisi ja sihtis tusaselt ühte punkti, kuna Nelli end kiiresti lahtiriietas. Kui ta aga viimaks tõusis, kallaletungi plaan valmis, ja kuue seljast võttis, haigutas Nelli viimast korda, ütles hääd ööd ja käänis selja. Püksitrakse lahtivõttes kuulis mees teda juba magavat.

Talapuu jäi kaua istuma, mõtles midagi, tõusis siis tasa ja läks välja. Oli ettevaatlik äri- ja eraelus: nagu ta varaste vastu iga õhtu välisukse kolmekordselt lukutas, võtme, nepperi ja ketiga, nagu ta hädaohtu aimates oma liikumatud varad liikuvaks ja äraliikuvaks moondas, nõnda ta pidi kõik valmissäädma laevahuku puhuks. Ta valis kõige otsema tee päästevöö juure, arvutas, et poolest minutist jatkub kajutist sinna jõuda, vaatas valmis ka ligema paadi ja tuli tagasi. Kui ta naist nii õiglase und nägi magavat, heldus süda, ta läks uuesti välja, et ka naisele päästevööd valmis vaadata.

Kõik ettevalmistused tehtud, hakkas saabast jalast kiskuma, sukad ja püksid jättis igaks juhtumiseks jalga, pani kõik väärtpaberid vesti sisemisse tasku, jättis selle selga, ronis oma asemele ja kustutas tule. Öö oli nii rahutu ja täis kõikuvaid mõtteid. Sagedasti ta hüppas üles, tundes, kuis kajutki kõigub. Suurimat muret tekitas talle see, et ta polnud muretsend kummikotti, kuhu oma paberid sissepanna, et nad jumal-teab mis õnnetuse korral ei märguks ega väärtusetuks ei liguneks.

Rahutult läbiviseld öö järele tuli tusane hommik. Kui Talapuu silmad avas, oli Nelli juba nägu pesemas.

— Tahtsin sind hoiatada, algas Talapuu sõbralikult ja piilus ise ukse poole, pole hää, et sa igaühega seltsid.

— Kuidas igaühega? päris Nelli ja pööris märja näo mehe poole.

— Noh, kahtlaste subjektidega. Peab oma seisust ka meeles pidama . . .

— Tunned sa siis neid?

— Ei, kuid ma tean.

— Aga härra Vingermann ütles sind tundvat.

— Paljugi mis! Ja kes mind ei tunneks, vastas Talapuu uhkelt, kuid jäi äkki mõttesse ja mähkis end tekki. Nelli pesi edasi. Küllap Vingermann oli džentlmen ega läind kohe jutustama, mis pidi jääma saladusse: see läind näitusmessi avamispäeva õhtu, mis kuidagi lõppes üleval Vingermanni hotellitoas likööride, lauskrinnaliste naiste ja puruksmuljut sohvadega. Polnud ju Talapuu jätnud midagi kinnimaksmata, polnud põhjust asja ülesurgitseda.

Ta jäi ootama, kuid Nelli kuivatas end rahulikult, ei mõelnudki teda milleski süüdistada. Ja lugupidamine Vingermanni vastu tõusis tahtmata. Kuigi ta oli tuntud altkäe hangeldaja, kes müütas kokaiini ja Venest toodud miniatüüre ja keda tunti kõigis

mänguklubides, näis ta siiski olevat aumees. Võibolla, mõtles Talapuu, ta on isegi kasulik meie teekonnal, ta on ju mitmed korrad väljamaal eland, tal on kogemusi.

Vähimgi armukadedus oli silmapilguks kui pühit. Ta viskas teki päält, ajas end üles ja läks Nellit paljale seljale suudlema. Püstijalu tundis aga südame all imelikku tühjust, katsus pulssi, see oli korralik. Oli siiski paha olla, süda tükkis iiveldama.

— Meritõbi, vilksatas läbi Talapuu pää.

Trepid, eile nii kerged, olid täna nii rasked ülesminna. Iga silmapilk ähvardus tasakaal kaduda. Üleval vingus tuul. Inimesed käisid taarudes ja kaamete nägudega teineteisest mööda ega armastand vestelda. Seda parem, sähvatas Talapuus mõte, kui nägi Vingermanni laisalt istuvat, käed longu lastud.

Pärast lõunasööki kadusid kõik laiali. Tuul oli veelgi suurenend, sadas vihma. Laev õõtsus üles ja alla. Ainult korraks tuli Talapuu üles tekile vaatama, kas päästevahendid kõik veel oma kohal on, ja kadus siis jälle alla salongi, kuhu nurka jäigi tukkuma, käed vestil koos.

Kui ta ärkas, leidis end ninali vastu plüüšsohvat. Vaatas ringi: salong oli kui haigemaja lamajaid täis, kõik kui pohmeluse hommikul, igas asendis, pääd peidet käte vahele, toolidele, sohvale, taskurätiku. Tõusis, et äraminna sest tülgastavast õhust, kuid nüüd tundis ka tema südant läikivat, kui oleks palju õli allaneelnud, libedalt venivat. Kõik tahtis tagasitulla. Läks oma kübaramelonit laua alt võtma, kuid ei suutnud enam vastupidada. Sinna ta jäi siis mõneks ajaks, kuni luksud hoogsamaks jäid, siis puges välja, komistades ja ümisedes kui joobnud.

Kus oli Nelli? Salongis teda polnud, kajut oli ka tühi. Talapuu ruttas üles laevalaele, kuid vihm peksis rabinal pardaid ja ühtki inimest polnud näha.

Hirmus kahtlus vajutas ta südant. Ta kiskus kõigi kajutite uksed järjest pärani kui tuulispask, kuni viimaks naise leidis trepiastmelt katlaruumi ligidusest, kust kuuma hoovas. Kaks noormeest askeldas ta ümber, üks valas konjakit ja pakkus seda, teine pigistas ja nõristas klaasi sisse sidrunit. Üks otsis kohta, kust paremini tunda Nelli südame tuksumist, teine jahutas külma peoga ta kuuma otsaesist. Laevapoiss tuli lapi ja veeämbriga. Kõik näisid nii innukalt hoolitsevat Nelli eest, et Talapuul endal muud üle ei jäänd, kui lahke näoga vastuvõtta konjakiklaas ja uus pudel juure tellida.

Tal tuli vastikute härradega sõbralikult kokkulüüa. Vingermann vaatas paljutähendavalt otsa:

— Tuba nr. 37 mälestuseks!

Talapuu pani kiiresti näpu suule, andes märku, et Nelli teada ei saaks jumal-teab veel mida.

— Ei, kajut nr. 37 terviseks! parandas Vingermann muiates.

Nad jõid ja peletasid meritõbe eemale, kuni Talapuu viimaks oma naise ülesaitas ja kajuti talutas, kuna kannupoisid muheldes ukselt tagasipöördusid.

Järgmine ööpäev oli Talapuu teadvus täiesti pilvi mähit. Ei läind alla söök ega jook, elu himugi kadus. Ta käänis pää jalutsisse, vähkres ahastuses, peitis end padja alla, valas karavinist vett pähe, jäi viimaks leentooli ripakile niisuguses apaatias, et oleks kas või käega löönd päästevöödele laeva hukkumisel. Läks Issandat appi paluma, kuid ükski palve ei punsund sõnapalliks, vaid jäi lamama närtsuna.

Vahel ta lõdises külmast, kiskus enda pääle kõik vaibad, pleedid,.palitud, vahel oli võimatult kuum, siis pildus määrdind kuued-vestid kuhu juhtus. Nelli pidi ta otsaesist jahendama kompressidega.

Sadamasse saabudes otsis Talapuu kohvreist uue ülikonna, et puhtana-väärilisena esineda Euroo-

pale. Katsus isegi liigetesse puhuda vähe rühti. Passi tuli otsida meritõves kannatada saand ülikondade taskuist, kuid asjata: olid kadund tokumendid kõigi rahadega.

Alles nüüd ärkas Talapuu: merireis oli tõesti otsas. Ruttas tagasi kajuti, nuhkis läbi kõik nurgad, vesti põuetaskus pidid olema kõik paberid, kuid vest ise jäi kadunuks. Oli see kelm Vingermann talt vesti seljast tõmmand ja ta paljaks röövind? Ei, Talapuu käed olid riidetüki pohmeluses peitnud madratsi alla, Nelli tõi ta säält välja. Vingermann jäi aumeheks.

Stetiini automaatkaalud näitasid, et Talapuu oli kergenend nelja kilo võrra. Kuidas tagasisaada endist jõudu? Ta oli ju Saksamaast kuulnud, et sääl toidetakse end ainult margariini, marmelaadi ja musta kohviga.

Vagunis sõites nägi, et oli tõtt kõneld: abielupaar nende vastu kraamis pergamendi seest välja margariinleivad, mida hakkas sööma niisuguse aplusega. et see järeltegemist pidi virgutama, igas jaamas joodi õlut vahele ja alles enne Berliini pani mees sigari põlema, et nautida seedimist. Talapuul polnud vähimatki isu, ainult Nelli suurel päälekäimisel hammustas ta pala sokolaadi, mille suust tasakesi-nägemata taskurätiku poetas.

Peab tähendama, et ärevus tulevate muljete pärast Talapuu üsna kohmetuks tegi: ei ta julgend hästi jalgugi väljasirutada ega selga nõjatada. Ta oli kui neid äikese-argu, kes värisedes ootavad raksakut, mis sisselööb. Berliin ligines kui kõuepilv.

Välispidi ta katsus olla nii rahulik, kui võimalik, ühestki pilust ei tohtind paista ta hinge alusriided. Kõneles Nellile ilusast ilmast (mis sest, et väljas piserdas) ja häämst tujust (mis sest, et suurlinn ähvardas iga silmapilk hinge segi virutada).

* * *

Õnnelik oli Talapuu Berliinis, kui ta õhtul kambri oli lukku käännud ja Nelli kõrvale voodi kobind ning kui ta võis must valgel näidata, kui suureks varandus on ööpäeva jooksul kasvand saksa markadesse ümberarvatuna. See oli päädpööritav kõrgus, kuhu Talapuu ülestõusis ilma südame läikimiseta. Ta nägi enda ümber ainult en gros elu, ei kohutand teda rida nulle hotelliarves ega see, et auto taks tuli kasvatada sajatuhandetega. Kuna ta kodumaal oma varanduse võis ümbervormida vahest kümneks majaks, võis ta nüüd Nellile selgeks teha, et üks linnajagu, päälegi kuuekordne, oleks siin kättesaadav väikese käeliigutusega. Ta vestitaskus asus veider elukas, kes katsesarved võis väljaajada ja kobada järjest kaugemale. Ühes Talapuu silmaga need libisesid üle majafassaadide, kauplusakende, trammiliinide, omnibusevõrgu, peatusid pilguks keisrilossi ees.

Siiski, ainult siin, oma hotellikambris, ta sai täiesti õnnelik olla, tunda oma üleolu sellest maailmast, kuna ta päeval kadus nägematuks täppekeseks, mis inimmassist läbipuges. Mida rohkem ta päeva jooksul pidi end kokkutõmbama, seda suuremaks ta tahtis õhtul paisuda Nelli silmis. Ta polnud küll neid, kel maja suuruse, uulitsa pikkuse või autode süstlemise ees suu oleks lahtijäänd, kuid loomupärane austus võõra inimese ja ta sääduste vastu oli tas püsima jäänd. Ta armastas ka kodumaal alati säädusle piirides talitada ja kui need vahel kitsaks jäid, siis polnud tema süü, kui tal vahel neid tuli laiemaks õlitada, olgu altkäemaksu, lahke pilgu või viisakusega.

Kui demokraatlik Talapuu loomu poolest oli, vaatamata rahakukru raskusele, selles võis igaüks veenduda, kes teda nägi sügavasti-kohmetanult kumar-

mardavat ja kiiresti kübarat pääst tõmbavat, kui teda teretas uksehoidja või kelner.

Ühes restoranis ta võis näidata, kuidas pikk meel ja lugupidamine maa kombeist paremat vilja toob kui rabedus ja õigusenõudmine maksku mis maksab. Neile toodi ette seakarbonaad, kuid puudusid noad-kahvlid. Kelner sõelus edastagasi, kandes pääs tosin tellimisi ja peos tosin taldrikuid. Nelli närvles, pahandas, koputas soolatoosiga vastu taldrikut, vastu õlleklaasi, hõikas, kutsus näpuga, miski ei mõjund: kelner lendas kui süstik edastagasi. Juba hüübis rasv, taldrik jahenes. Talapuu jõi rahulikult õlut. Ta teadis, et koputamine vastu lauda ei mõju nii hästi kui lahke naeratus näol ja et kelnerit tuleb nimetada härra ooberiks nagu iga korralikku inimest härra doktoriks, ja vaata, vaevalt oli Talapuu oma lahke suu avand, kui noad-kahvlid lendasid lauale graatsilise liikega. Vähe suurem jootraha käänis kelneri hoopis looka.

Kui Talapuud hiljem kui lubat ilmusid politseijaoskonda, et anda teateid endast, oma vanemaist, oma ja nende sündimiskohast, laulatuspäevast ja muust tarvilisest, nagu ema lapsepõlve nimest, viimasest laualkäigu päevast, siis võeti nad vastu valju noomimisega, kuid ühest sigarist jatkus tooli pakkumiseks ja tooni muutmiseks.

Ühel päeval kavatsedes tsirkusesse sõita, seisis meie abielupaar trammi peatuskohal. Kui vagun ettesõitis, oli rahvast nii palju kaasaminemas, et Nelli Talapuud kättpidi tõmbas ja ta eest platvormilt sisselükkas, ise järelehüpates.

Oleks pidand nägema nägusid neil, kes vagunis asusid! Kes tõusis püsti ja sõimas arusaamatu kiirusega Talapuud, kes ähvardas rusikaga, kes vihmavarjuga, kes käekotiga, kes põrutas jalga. Abielupaar ei aimand endal vähimatki süüd.

Keegi kõlistas meeleheitlikult ja vagun peatus nii järsku, kui oleks inimesele selga sõidet. Talapuul lõigati jalad alt, ta langes kõige raskusega daami selga, kel käsikoer süles. Nüüd polnud vihal enam piiri, ka rakk hakkas haukuma säädusest üleastujaid ja vagunijuht võis hõlpsamalt roimareid leida. Täis sääduslikkust ja kohusetunnet ta ajas Talapuud säält välja, kust nad sissetulnud, läks ise kaasa ja talutas nad uuesti sisse vaguni tagumisest uksest, ainsast säädusepärasest august. Ühtlasi ta näitas seinal plakatit, millelt võis tahtekorral õppida pähe kõik reeglid, mis tarvilised teada igal trammitarvitajal.

Kogu vagunitäis oli nüüd rahuldund: võidi edasisõita. Nelli oli vihane ja turtsus, Talapuus aga kasvas lugupidamine selle maa eeskujuliku õigusetunde ja korraarmastuse vastu.

Et mitte enam sissekukkuda, peatus Talapuu iga sildi, plakati ja kuulutuse ees, et tundma õppida seda, mis oli politseilikult lubat, mis keelat. Vaguniseinul, tänavanurgel, maaaluse raudtee jaamus, klosetes, kirikus kordusid kuulutused, hoitagu taskuvaraste eest. Talapuu harjus ka nägema igas naabris väikest taskuvarast, iga kahtlasema pilgu või puudutuse puhul ta kobas järele, kas kõik on veel alles.

Plangud, vabad seinad kandsid mitmevärvilisi manitsusi kokkuhoiuks, aknaile olid kleebit tabelid, mis näitasid kalorite arvu kunstmees, maggi puljongitäringeis, sahhariinis. Tänavanurgel pihku pistet reklaamlehekesis võis õppida pabernööri sitkemaks pidama linanöörist, papptaldu nahktallust, kunstkäsi ja -jalgu jumala antud käsist-jalust.

Päevasist jooksudest väsind Nelli ärritus tihti õhtuti ja kõrgendas oma häält Talapuule vastuvaieldes. Talapuu juhtis siis oma naise tavaliselt hotellireegleid läbilugema, mida see ei mõelnudki teha, vaid selle vastu ta ägenes veelgi enam, lükkas mõne

tooli ümber, koputas nimetissõrme nukiga vastu lauda. Talapuu teadis, et nüüd tullakse talle appi. Ja tõesti, juba koputeti uksele ja paluti hotellis korda ja rahu pidada. Üle läve ulateti veel üks eksemplar reegleid.

Talapuu teadis nad pääst: lifti võis tarvitada kella 7-ni, muusikat teha 8-ni, saabastega toas edas-tagasi kõndida ja kõvasti kõnelda 10-ni. Elekter kustus kell 11, toamööbleid ei tohtind liigutada, kardinanööre paluti mitte asjata kulutada, kõvasti oli keelat toas söögitegemine ja söömine, teatud kohas võis tarvitada paberit, mille maksimaalne suurus $9 \times 11^1/_2$.

Talapuul oli, nagu igal ettevaatlikul eestlasel, nälja puhuks kodumaalt kaasatoodud seakints ja pund või. Küll sõdis Talapuu naisele vastu kõigi sääduste nimel, et singisöömine, päälegi kodus, on kõvasti keelat, kuid Nelli keeras ukse lukku, tegi hommikuti-õhtuti võileivad ja andis mehele: ainult nõnda võis tagasitulla laeval kaotet jõud.

Kappi kogus järjest enam singikamaraid, lihanirmeid ja kuivand leiba. Nelli oli valmis kõike sodi viskama paberirisu hulka, teenija saamaks seda ärakoristada, kuid Talapuu luges veel kord hotellireeglid üle ja vaidles vastu. Tema tahtis lojaalne olla.

Roima jäljed tulid kaotada. Ta ise oma käega keeras kõik puntra, sidus hoolsasti kinni, et pakki õhtuviidukses ärakaotada kuhugi nurga taha.

Ent ta ei võtnud arvesse, et iga berliinlane oli suur loomasõber ja kasvatas vähemalt üht koera kui isanda austamise eeskuju-sümbolit. Nõnda siis juhtus, et kui ühel õhtul Talapuu Nelliga trepist allasammus, käes saatuslik pakike, siis koerad kõiges ümbruskonnas tundsid ära ennesõjaaegse liha ja või isuäratava lõhna. Nad kaapisid uksi, et väljasaada, neid kõndis all tänavail keti otsas ja ilma, sest oli parajasti videviku tund, mis ajaks neile oli külgekasvatet harjumus loomutarbeid täita. Imestus oli saatjail

muidugi suur, kui penid, muidu ikka nii kohusetundelised ja täpsed, korraga oma ülesanded unustasid, lahtirabelised ja Talapuule perra jooksid, nuhutades ettesirutet koonudega ja liputades sabu.

Talapuu, kes pääle vee kõige enam marukoeri kartis, tahtis Nelli varju pugeda. Küll ta katsus igati penisid minema kihutada, võtatas, hurjutas neid, tõreles nendega, midagi ei aidand, tuli kiirelt-kiirelt põgeneda, kaugemale sõita.

Küllalt juba sõitnud, peatusid nad tühjas pimedas kõrvaltänavas, kus Talapuu lasi paki langeda rentslisse ilma silmi pilgutamata, astus ise süütult edasi. Vaevalt kümme sammu mindud, jookseb järele poisijõnglane, hüüatades:

— Teie kaotasite midagi!

Tuli vastuvõtta kaotet pakk, teha lahke nägu ja otsida jootraha. Nelli vaatas taha: juba lonkis pimeduses nende jälil üks peni. Talapuu viskas nüüd meeleheites kompsu kesk tänavat. Juba oli kuulda kokkujooksvaid koeri, juba rebiti paberit, juba kostis urisemist ja kisklemist. Keegi läks sajatades purelevast päsmast otsima oma sülekoera, keegi jooksis malga, keegi linnavahi järele. Tuli kähku sääred teha.

Talapuul polnud himu katset korrata. Tuli tükk sinki anda teenijale, paar naela võid hotellivalitsejale. Ja kui ka uksehoidja märku andis, et ka tema midagi asjast teab, tuli temalegi jätta kintsukondid ja lõik kamarat hernesupiks.

Olid Saksamaa väljamüügi päevad. Iga piirijaama ametnikke topeldeti, lisarongid kubisesid välismaalasist, keda kaugesõidu jaamast mahatuli tühjade kohvritega. See oli aeg, millal ostjad nõutult küsisid mitte mida osta, vaid mida jätta ostmata. Kaupu tuli valida rutem, kui kiidetavaid asju suudeti lahtivõtta ja etteladuda: iga tund muudeti hindu. Sündis tõsine võidujooks rahakursi ja kaubahinna vahel.

Kes tahtis kasulikult toimida, sel tuli iga minut valvel olla, et tabada õiget rahavahetuse ja ostu silmapilku. Paljude elukutseks oligi ainult oodata ja põnevust tunda nagu hipodroomil päältvaatajail, kes aina vehivad ja hingitsevad, kuni hobused jooksevad, ilma et ise kaasamängiksid.

Talapuul polnud pasiivseid päältvaatajaid. Ta jooksis kaasa. Tarvitses Nellil sõrmega vaateaknasse viibata, kui mõni minut hiljem asi juba näpu otsas rippus. Kaubamaja auto peatus igapäev hotelli ees ja sisse kanti pakid siidi, kingi, vaase, kübaraid ja muud.

Hotellituba ähvardas muutuda kaubalaoks, Talapuu ei teadnud, kas riskida kõiki neid asju saata kodumaale, või muretseda endale siin kui mitte linnaosa, siis ainult üks maja igaks juhtumiseks. See polnud raske, kuna pakkumisi oli palju ja Talapuul oli see soodsemus, et ta võis tarbekorral lauale laduda see tuhat või poolteist dollarit, mis tavaliselt nõuti. Nellile ei meeldind siia elama asuda, kuid Talapuu arvas, et majja ei tarvitse ju ise kohe kolida, küll oleks aga siis käepärast ulualune, kui kodumaal midagi halba peaks juhtuma. Olid ju samuti talitand ja eeskuju annud suurimad kodumaa pojad, kes pidid olema küllalt ettenägelikud.

Maja, mille Talapuu välja vaadand, polnud just parimas kohas, kuid alumine kord oli äride all ja majavalitseja oli nii libe ja lahke seletama, kuipalju säärane kinnisvara sissetoob tingimusel muidugi, kui edaspidi temataoline valitseja alles jääks ja Talapuu-taoline mees omanikuks saaks.

Üheks õhtuks paluti siis abielupaar läbirääkimistele ja muidu võõrsile. Vastuvõtmas oli härra Paschke oma proua, ämma ja nelja lapsega.

Härra kandis nööpaugus mustvalget linti, lonkas vähe ja oli neid isamaalasi, kes igal keisri sünnipäeval aknast väljapistsid mustvalgepunase lipu, kes

pidasid vabariiklikku korda lihtsalt pillamiseks, kuna ühe monarhi asemel tuli toita viissada. Ta arvas ka, et vabariigi suurimad kaitsjad on semiitlikud ärimehed Leipzigi uulitsalt, kes õhutavad töölisi laisklema, kuid jumal tänat, mitte kõik sakslased polla end äramüünd, vaid olla veel küllalt kõva käe ja korra armastajaid, nagu too õpetaja, kes teietamist nõudvaile poistele vastand: nagu poleks see tõesti ükskõik, kas öelda sina-eesel või teie-eesel.

Proua Paschke, kes järjest oma käe alla tulevaid lapsi paitas, pääle vanema poisi, kes rändlinnuna aina tahtis pesast väljalennata, oli eeskujulik saksa perenaine, kes marmelaadi, juustu ja margariini ostis veerandnaelte kaupa, kes üle kõige armastas meest ja selle järele puhtust köögis, kandis pilutet alusundrukut kaks tolli allpool musta kleiti. Ta kõneles kohe oma lille- ja kapsaaiast linna ääres lehtlakoloniis, kus nad kogu pühapäeva veedavad terve perega, musta kohvi keedavad ja igast kapsapõõsast lõbu tunnevad.

Kuna Talapuu majavalitsejaga ärilisse vestlusesse oli sattund, istus Nelli sohval patjade keskel, millele väljaõmmeld sügavamõttelised sõnad, nagu: „kord ja puhtus — au ja uhkus“, „voorus pole häda“, „üht asja on tarvis“. Sama tarkusi oleks võidud leida magamistoa vaibalt ja seinalt, köögis käterätikuilt ja kohvikannusoojendajalt. Proua toas laual oli mehe pilt alamohvitserina raudraamis, mille igasse nurka k-täht kunstipäraselt sissekombineerit: need tähed pidid naisele sõja ajal, kui ta end toitis ainult vees keedet kapsastega, meele tuletama neli naise igavest kohustust taga väerinna — lapsi, kirikut, kööki ja keisrit.

Nelli lõi oma üleolu rikkuselt ja uhkuselt esimesel hetkel paabuliselt laiali: avardas oma ümber sohvale äsja ostet kollase siidkleidi, tõi nähtavale kolme tolli võrra ka oma alusundruku, valencienne-

pitsilise, pani ühe käe kolme sõrmusega ja jämeda kuldkäevõruga siidisele pinnale, näpitses teisega oma kaelakeed ning mõtles siis:

— Teie siin pisikesed majavalitsejad, meie aga — maavalitsejad. Teil siin maggi-puljong, veerand naela verivorsti, vesine kartul, meil oo, millised vastuvõtud söögikoormatega, eht sampanjaga. Katsuge teie kord läbikäia oma ministritega, ohoo! Katsuge teie kord mõju avaldada kabineti kokkusäädesse, diplomaatide määramisse, ohoo! Õieti ei vääri see seltskond meiesuguseid.

Söögilaud oli Nellile vilets ja hale. Irooniaga ta võttis pala seda ja pala teist. Õieti ta oli oma osa juba täitnud, näidand oma riided, alusriided, sukad, kingad, kalliskivid, aeg oli minna. Kuid meestel olid kaubad veel pooleli. Tuli kuulma jääda, kuidas proua Paschke oma üleolu tahtis näidata mujal, lastekasvatuses, puhtuses või jutustuses mehe kangelastegudest sõjas. Ja mida kõike keisri pärast pole tulnud kannatada, kellele ülekohtusel teel ja kadedusest kallale on tungit! Ja nüüd olla sakslased ise aru kaotand, oma häätegija troonilt ajand, mille järel kohe mässud tulnud ja raha langus. Kuid saabuda veel kord aeg, millal keiser tagasituleb, rahu majja toob ja rahaasjad joonde ajab.

Nüüd ärkas rahvuslik uhkus omakorda Nellis. Kas on proua Paschkel ülepää aimu, kes on eestlased? Et eesti keel on keelteilu-võistlusel saand esimese auhinna? Et eestlased on koos venelastega ilmasõjas võidu saand sakslaste üle, kes neid 700 aastat piinand, ja siis pöördund äkki venelaste vastu, keda nad omapuhku võitnud, kuigi iga eestlase vastu sõdind sada venelast? Et Talapuu pää eest on venelased pakkund kümmetuhat kuldrubla?

Ja teadku proua Paschke veel, et see väike riik on põhjatu rikas, tal on kolossaalsed õlikaevandused,

piiritustehased, iga riigikodanik peab teadma vähemalt kolm keelt ja peab keskkooli lõpetama, iga lihtne tööline sööb võrratult hästi, mida juba näeb sellest, et kui on mõni vastuvõtmine, juubel või raut, ja neid on alati, siis süüakse ja juuakse vähemalt kolm päeva. Tulgu kord proua Paschke Nellile külla ta kodumaal, ta võtab teda sootu teisiti vastu, kui siin välismaalasi vastuvõetakse: paraadid säeb ta üles, pritsimehed saadab lippudega vaksalisse vastuvõtma ja skoudid komandab ta valmisolema iga silmapilk. Talapuu pole mõni lihtne surelik, oo ei, sugugi mitte. Teda austetakse nõnda, et vaata, kui ta viimaks presidendiks ei saa. Nüüd pole riigil küll veel presidenti, aga juba nähakse, et ilma Talapuu-taoliseta eesotsas ei õnnestu midagi.

Proua Paschke, ime küll, polnud Nelli kõrgelelennust suurt hämmastet, Ta kiigutas oma vähimat last põlvel, oli rahulik ja näis pigemini kuulatavat miski tülitsemist koridoris, mis tuppa kostis. Ta pani äkki jõmpsika sülest, vabandas ja läks välja.

Majakaup ei tahtnud kuidagi sobida ja miski vaen oli tärkamas ka meeste vahel, nagu ta oli tõusnud naiste vahel. Tundus juba, kui oleks Paschkel kahju mitte õhtusöögi eest, vaid ka lahkuse eest, mida ta üleliia raisand välismaalaste pääle. Paschke oli tusanend, Talapuu pidi juha vabandama, et on asjata teisi tülitand.

Nelli andis märku äraminna. Talapuul oli piinlik nii järsku kõike katkestada ja vargsi väljapugeda, kui kõhutäis käes. Ta ei julgend nii äkki öelda, et kaubast asja ei saa, vaid andis ääriveeri mööda mõista, et tuleks veel järelkaaluda ja kas härra Paschke ei võiks oma armulise prouaga ilmuda õhtusöögile, mida Talapuud korraldavad . . . Nõnda oleks parem olnud Paschket järeleandmisele meelitada-sundida.

Ei saand Talapuu oma mõtteid veel korraldada ega avaldada, kui proua Paschke ukse lahtilükkas ja koridorist sissetormas, käed puusa pani ja mehe ette vihasena seisma jäi, unustades sootuks külalised:

— Kas ma ei öelnud, et need neetud välismaalased!

Härra Paschke kohmetas veidi külaliste pärast, võttis sigari suust ja seletas vabandavalt, et neil siin on mõned toad väljaüürit ja nüüd olla tulnud pahandus, ärgu võetagu öeldut haavamisena.

— Pahandus? Pole siin tegemist väikese pahandusega, see on nimme tehtud! hüüdis proua ja ulatas nimetissõrme ja pöidla vahel paberilipaka mehe nina alla: ole hää ja maksa!

— Pole minu asi, vastas mees ja lükkas paberi kõrvale. Las ise õiendavad!

— See polla ka nende asi, hüüdis vihaselt proua.

Härra Paschke ägenes, laksatas peoga vastu lauda ja põrutas, kõigile selga pöördes:

— Käige kus kurat kõik! Ja miks sa neile siis üles ei ütle?

Talapuu oleks poole oma söögiisust annud, kui ta siit ära oleks olnud. Aga ta kisti tunnistajaks, kui mitte kohtunikuks, asjus, mis talle võõrad paistsid.

Koridoris oli lärmi, sõimu, kisa. Et see valgustet oli üheküünlalise lambiga üleval laes, siis nägi Talapuu ainult ebamääraselt pooltosinat inimesi ukse juures, mis väikesesse valgustet salapärasesse kambri viis. Kaks sinises pluusis töölist seisis võtmete, traatkonksude, kruvikäänjatega nõutult, oodates arveõiendust.

Selgis, et oli tegemist tavalise kloseti-ummistumisega. Et proual juba tüütavaks oli läind iga nädal plekisepale arveid maksta, oli ta ülessäädnud lõksu süüdlaste tabamiseks. Selleks polnud muud tarvis kui ostmata jätta toalettpaber. Leiti siis ummistund torust

võõraskeelne tekst, pidi ka süüdlane olema välismaalane.

Nõndaks olid parandajad pidand asitõenduse tõstma suurde ämbri, kust majaproua juuresolekul leiti: apelsiinikoori ja juukseid (see lohakas tippmamsel, kes ei tea, kuhu tulevad panna apelsiinikoored ja väljakammit juuksed!), sigariotse, tikke, tikutoose, mis kõik kahe teise üürniku kahjuks tunnistasid. Kuid alles üks kokkukägrutet kiri ja veerand võõraskeelset ajalehte näitas, kes on süüdlane. Kuna ju Talapuu pidi teadma vähemalt kolm keelt, pöörduti tema poole. Ajaleht oli venekeelne, kuid kiri oli keeles, millest ta sõnagi ei mõistnud. Ka tippmamsel ei osand seda lugeda. Selge oli, et mõlemad üliõpilastest üürnikud, nii venelane kui serblane, olid süüdlased.

Nende ustele klopiti asjata: oli kuulda ainult vastusõimu rahet. Proua Paschke, tulist viha täis, käsutas töölisi süüdlaste ust lahtimurdma, mida need aga tõrkusid tegemast.

Kui ükski arvet ei tahtnud õiendada, töölised aga enne ei luband lahkuda, kavatsedes päälegi iga ootetunni eest juurelisada, võttis äkki Talapuu arve suuremeelselt enda kätte, avas rahapunga ja tasus kõik ausasti.

Kuna lapsed uudishimulikult ämbrit jäid uurima, tulid teised tagasi tuppa. Kui nüüd Paschke ehmatuses nägi, et Talapuu ikka tõesti majaostmisest loobub, tõttas ta seletama, et kitsad torud pole mitte selle maja defekt, vaid kogu Saksamaa veevärk on nõnda kitsalt mõeldud, ja see ei tohiks majaostule takistuseks olla. Talapuu oli aga harjund laiemate torudega ja käikudega. Ei jäänd muud, Paschke alandas oma hinna ja tingimused vastuvõetava pinnani, käed löödi kokku.

Nelli oli ärritet majaproua ebaviisakusest, sõimust ja sellest, et ta nähtavasti ei uskund Nelli kõrget väärtust ka siis, kui Talapuu oli sampanjat tellind ja käsiraha maja eest äramaksnud. Tasse ei mõjund kuigi sügavalt Talapuu sõnad, kui see tantsujalgselt trepist allasammus, käsipuid peoga katsudes ja trepiaknaid kobades: see on kõik minu, kõik minu!

Pahameel tõusis, kui ses viletsas linnajaos isegi autot polnud ja tuli trammi astuda. See oli täis sõitjaid ja kuna Talapuu ukseavause kohale lükati, nii et ükski tast mööda ei pääsnud, sõimati ta tulemüüriks. Samal ajal lõi Nelli sees pingil mantli eest lahti ja viskas ühe jala üle teise, et kõik näeksid ta siidist sisemust, raskeid kuldkeid ja ussinahkseid kingi, kuid puudutas seejuures õnnetult oma vastasistuja kleiti. Sai selle eest tüseda õpetuse, et trammis ei tohi jalga üle teise tõsta: mis barbaarsus seda mitte teada! Õpetuseandmisest võtsid osa ka lähemad naabrid. Kuldkee ja sõrmuste säratamistel oli ootamatult vastupidine mõju olnud. Milliselt harimatu pööbel, mõtles Nelli, lõi mantli eest kinni, tõusis ja läks ühes tulemüüriga järgmisel peatusel maha,

Kokkupuutest, õigem kokkupõrkeist inimestega olid mõlemad hellad, vähe puudus abieludraamaks. Küll taltsutas Talapuu end, kuid kui enne uinumist Nelli äkki sellest veel etteheite-aine leidis, et ta mees oli trepist allatulles öelnud: minu trepp, minu aken, mitte aga: meie trepp, meie aken, siis ei kannatand Talapuu enam, vaid viskas meeleheitlikult:

— Võid võtta, kui tahad, endale! Võid öelda: minu trepp, minu aken. Kõik on sinu.

Kuid Nelli lükkas aupaklikult kingi tagasi. Talapuu võib ise kui tahab elama asuda sihuksesse üürikasarmu kuskil proletaarses linnajaos, kus autotki sõiduks ei leidu.

Ostudest juba tüdind, otsustas abielupaar linnas vähe jalutada ja selle ilust lõbu tunda. Talapuu leidis kaardilt üles Lustgarteni ja tal tuli himu kohe sinna minna. Loodetavat lusti siit polnud leida ja kui juba oli läbivaadat keisriloss, toomkirik, miski pildigalerii ja täistopit vaalaskala Sprees, istus abielupaar väsinult pingile kesk laia platsi rohelise muru lappidega.

Alguses nad ei pannud tähelegi, kuidas siia rahvast hakkas kokkuvalguma. Kuid siis kuuldus pasunakoore ja trumme, kahtlemata oli oodata paraad: Talapuu oli liigutet.

Varsi sumas rahvast ümberringi niipalju, et kui Talapuu pingile püstitõusis nägi ta aina liikuvat pääde merd. Ent punased lipud ja plakatid, mis ühtlasi silma torkusid, tekitasid kahtlust ja hirmu. Ta haaras Nelli käest kinni ja tahtis minema joosta. Ta silmi ees virvendas: maha kapitalism, elagu 8-tunniline tööpäev, proletaarlik solidaarsus; viirastus teisigi hirmujudinaid sünnitavaid plakateid. Laternapostide, ausammaste ligiduses kärkisid kõnelejad, kuskil laulis koor, lehvisid punased lipud ähvardavate loosungitega, pihku pistet proklamatsioonis nimeteti temasuguseid vereimejaks.

Juba ta nägi end vaimus laternaposti külge riputetuna, tuhandeist jalgest tallatuna, lõhkirebituna. Otsmikule tõusis hirmuhigi, oli vaja ainult kiiresti edasipugeda. Kuid mida kaugemale ta puges, seda tihedamaks kasvas rahvamüür. Äkki ta ohkas kergendatult: ees oli lage muruplats, täitsa tühi, säält vähe veel edasi ootasid majad, vabadus, pääs! Ent vaevalt murule astund, hõigati põgenevale abielupaarile:

— Seltsimehed! Mitte muru tallata! Tagasipöörda!

Komandolik kärgatus tõi abielupaari tagasi, kellele nüüd ligidalolijad selgeks tegid, et klassitead-

lise töölise esimene nõue on raudne kord, distsipliin. Päriti, kas nad on välismaalased, kui nad ei tea, et muru ei tohi tallata. Keegi hüüdis vaimustuses nende kõrva juures:

— Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

Palju ei puudund, Talapuu oleks pidand tervitusi ütlema oma maa tööliste nimel. Kuid parajasti hakkasid kõik kuulama kõnemeest, kes kaasatoodud klapptooli otsa oli astund. Talapuu sosistas hirmuga Nellile:

— Kas siis mina nii seltsimehe moodi väljanäen?

— Tõmba krae üles! vastas Nelli ja nad algasid uuesti pugema.

Kuna hädaohtu nähtavasti polnud karta, vaatas Talapuu ringi ja nägi, et mitte tema üksi ei kannud väikest kõhukest, et polnud ainustki, kelle nägu oleks olnud verejanuline ja määrdind, nagu ta oli alati kujutlend.

— See peab eksitus olema või on maa tõesti hulluks läind, hüüdis Talapuu, kui nägi, et isegi agitaatoril oli krae kaelas ja melon pääs, nagu tal endalgi. Kus on siis klassivahed? Või on siin kõik töölised kodanlased?

Talapuu rahustus, sajadtuhanded ta ümber olid tõesti taltsad, ta oli nii õnnelik, et ükski teda ei teadnud vastutusele võtta, ta lõpuks plaksutaski, kui ümber plaksuteti, hüüdis elagu, kui vaja oli, ja maha, kui maha hüüti.

Nõnda ümbrusele sarnanedes teadis ta end kõigist hädaohtudest väljapääsvat. Ja tõesti, juba poole tunni pärast rahvamassist väljajõudes ütles Talapuu naisele:

— See oli hää, et sa oma õigust ei läind nõudma! Kui nad oleks teada saand, kes me oleme . . . Elavalt oleksid äranülgind. Ikka tasa ja targu! Ikka tasa ja targu, mu armas!

Järgmine käik oli abielupaaril loomaaeda. Linnavahilt, kes Brandenburgi värava ees vahvasti igas suunas kätega vehkles, et sõidukeid reguleerida, said nad teada, et Tiergarteni ees ep seisavadki. Oli vaid tarvis puude vahelt sisseminna.

Ei ühtki aeda, piletimüüjat, demokraatlik aeg oli nähtavasti loomad teind kõigile kättesaadavaks. Talapuud suubusid esimest jalgteed pidi. Ei ühtki tiigrit, kaamelit, jaanalindu. Ainult üks lõvi, seegi magas üleval postamendil, ilmselt pronksi valatuna.

Vastutulejalt küsisid veel kord viisakalt vabandades, kas nad ikka on loomaaias. Siis läksid nad edasi kord üht, kord teist teed. Lai allee avanes ees, kuid siingi oli kõik oodatav elutu: marmorist mehed kuninglikes pooses seisid pikas rodus mõlemal pool teed. Nelli vahtis huvitusega neid valgeid härrasid, keda Talapuu pidas loomaaia asutajaiks, kelles Nelli aga äratundis kõrgemad maavalitsejad, kuna nende eesnimede järel seisid rooma numbrid. Talapuul oli igav: tema nõudis ehtsaid loomi.

Läbi pargi voolavaist ojadest ja paisutiigest ei ronind välja krokodille ega jõehobuseid: ainult väike poiss mänguõngega püüdis julgelt viidikaid ja üks daam võttis käsitaskust krabiseva pergamendi seest leivakiistla ja poetas selle juuresseisjate lõbuks pardikarjale. Veel nägid Talapuud kaht ehtsat hobust ratsutamas, igal jalutajal keti otsas peni, põõsaste vahel kaht nälgind hiirt, ühe varese, kolme-nelja varblast, kes ratsutavaile hobustele järelelendasid, lootes soojast sõnnikust midagi leida, kuna ju kõik see, mis hobused hekseldet õlgede ja viki segust loodusele tagasiandsid, vähe kuivades sedamaid lendu tõusis. Lisame siia veel juure roosiaias nähtud kuldkalad ja marmorist Luise, kelle ümber murule oli pandud rahvusvärvidega pärgi, siis on ka vist kõik, mis üldse paremat näha oli loomaaiast.

Oli juba õhtu, kui nad pikist käigest väsinuina tahtsid istuda. Kuid alles nüüd nad nägid, et kõik pingid olid tungil täis istujaid. Kui pingile päeva ainult kuus inimest mahtus kõrvuti istuma, siis oli hämarikus neid sääl vähemalt tosin. Ükski paar ei segand kõrvalistujat paari, igaüks suudles, unistas ja vaikis omaette. Nelli oli täis kõlblist pahameelt, Talapuu varitses pingil tühja kohta, et äkki istuda ja Nellit sülle tõmmata.

Nelli rabeles alguses vastu, kuid jäi siis taltsamaks, jalad käimisest väsind. Talapuu, oma rasket koormat keskkohast kinnihoides, piilus kord paremale, kord pahemale poole, et varastada kõrvalistujalt seljatagant mõnd kirglikku pilku. Kuid ükski ei jagand võõraga oma õnne, iga paar oli liikumatu ja truu, kui marmorist, ning Talapuul ei jäänd muud üle, kui kaevata Nelli liigse raskuse üle ja ülestõusta.

Ta oli loomaaiast igapidi pettund. Ja ometi kõnelesid kõik, kes Berliinis käisid end riietamas, et nende esimene ja vahest ka ainus käik oli just loomaaeda, ning nende vaimustusel polnud kunagi piiri, nagu nende vaielustelgi, sest ühed pidasid ahve kenamaks, teised elevante, ja maitsete üle saab ju vaielda lõpmatuseni.

Alles hiljem sai Talapuu teada, et lõbuaed polnud sugugi lõbuaed ega loomaaed loomade aed, et nii lõbu kui loomi tuli otsida sootuks mujalt. Kuid oli juba liig hilja, sest vahepääl oli midagi sündind, mis kõigist plaanidest kriipsu läbitõmbas.

Ilma vähematki paha aimamata astus abielupaar väravast sisse, mis viis Luna-Parki. Talapuu ei tarvitsend midagi karta, sest kõik paistis siin lõbusa aseainena: oli mägesid papist, aeroplaane köie otsas, kelgud sõitsid rööbastel ja musttuhat tolmund inimest, kes siin koos olid, paistsid tehtud olevat süütumast ollusest kui Lustgarteni miitingul.

Polnud veel tarvis kogu seda lõbustusmehhanismi ligemalt tundma õppida, kui Talapuu ajus juba küpseks sai plaan oma kodumaal ka midagi sellesarnast luua. Milline sissetuleku allikas! Milline võistlus teaatreile, kinodele! Ja kes ei tahaks kui mitte iga pühapäev, siis vähemalt kordki vaadata, kuidas tantsupõrand tiirleb, kuidas ülesminnakse kõikuvaist trepest, kuidas kuskil kõrgel kahtlasel pinnal äkki tuulehoog alt naisteriided pahupidi paiskab?

Naerukabinetini jõudes jäi ta aga vähe kahtlema: oli ta ju katseid teind eestlast naerma panna, kuid kõverad peeglid kodumaal ei kutsund üheski seda naeru välja, mis siin. Nelli õhutas siiski Luna-Pargi asutamisplaani ja arvas, et tuleks enne järeleproovida oma nahal, kuidas üks või teine lõbustus mõjub eeskujulikku eestlasesse.

Nad algasid oma katseid koos karussellil mänguaeroplaanis. Kui propeller ees tiirlema hakkas, tuli Talapuule tahtmata meele nende tõeline sõit aeroplaanil Nelli neitsipõlves. Ta imestas oma tookordset julgust Nelli pärast, nüüd, abielus, ei riskiks ta enam õhku tõusta, küllalt juba seesuguses mängukorvis lennata. Noorushullustused ja hulljulgused on juba seljataga, nüüd on aeg talitada tasa ja targu. Ning ennekui Talapuu astus kiikratta korvi, karussellile või autosse lainetaval põrandal, katsus ta järele, kas trossid, mutrid ja rattad küllalt vastupeavad.

Siiamaani läks kõik lõbusasti, kuid Nelli tõrkus kaasatulemast, kui Talapuu tahtis liikuvale põrandariidele astuda, mis vahetpidamata ülesviis. Küllap liikuval pinnalgi saab tasakaalu pidada, tarvis ainult õige sammuga riidele astuda, arutas Talapuu ja vaatas, kuidas poisikesi järjest üleskadus. Kuid juba esimene samm oli väär, ta taarus; tasakaalu otsides haaras kätega käsipuust kinni, mis aga palju ei aidand, sest jalad tõmmati alt ja riie kandis neid vahetpida-

mata ülespoole. Küll sibas Talapuu, kuni kätest jõud kadus ja ta mahalanges, enne kübara kaotas, selle järele peaaegu ka mõistuse. Külmavereline põrandariie kandis mehe üles, kus ta tarretusest ülesraputeti ja talle kübar pähe suruti.

Vaevalt ellu ärganu pandi padjale istuma ja lükati kustki rennist alla. Siis polnud jälle muud pääsu näha kui kahtlasest trepist ülesronida. See koosnes kahest poolest, mis edastagasi sahkasid ja ülesminejat ähvardasid lõhkirebida. Teenija lahke abiga Talapuu vedas kuidagi oma maise kesta üles.

Ent ülevalt viis alla ainult üks tee — kelgul. Seegi piin läbi, lükati Talapuu lahtisele platvormile, mis hakkas liikuma kord mäkke, kord orgu. See oli pappmägede vahel keerdusid tegev rong, mis järjest kiirema ajuga hakkas kihutama, kord pimedusse kadudes, kord kuristikku langedes, et säält kõrgele tõusta ja veelgi järsumalt allasöösta. Talapuul jäi hing kinni, võis tulla südamerabandus, ta tahtis karjuda, kuid hääl ei tulnud kurgust. See oli liig, ta võtab veel nad kõik vastutusele, kui siit pääseb. See oli tõesti liig!

Viimaks läbiklopituna ja pääsnuna kõigist piinariistust ajas end sirgu. Pää käis tiiru, süda oli halb, jalad ja keha jooksid vaimus veel edasi. Ainult Nellit polnud kuskil. Sajatuhandete seast teda leida oli võimatu ja Talapuu läks restoraniastangule, et sääl õllekannu taga puhata ja kaksipidi mõelda Luna-Pargi tulevikust kodumaal.

Äkki patsatas keegi talle selga ja äratas ta mõtteist. Sees oli Vingermann, kes oma merivaigupäise kepi pani lauale, kiskus kindad käest ja tellis juua.

Õllekannu tõstes vaatas ta kavalalt otsa ja lausus:

— Kas mäletate? Oo, ma tean, teie juba tagasi ei kohku millegi ees. Eks?

— Aga ma loodan, et olete aumees nagu mina, ütles Talapuu küsivalt, ja peate suu kus tarvis.

Vingermaan kutsus Talapuu endaga, et talle näidata Berliini õhtuelu. Nellit polnud kaasas, Talapuu oli ju vaba. Talapuu kahetses, et tal pole küllalt raha valmisvahetet, et jatkuda suurejoonelisemaks lõbustuseks.

— See ei tähenda midagi, vastas Vingermann, tühine asi, on ju õhtutunnid kõige kasulikumad mustal börsil.

Ning ta lubas Talapuu raha vahetada paar korda kõrgema kursiga kui vahetuskontorid.

Nad läksid minema. Kuskil rahvarikkal uulitsanurgal sai Vingermann sajadollarilise pihku ja kadus sellega, et tagasiolla viie minuti jooksul biljonitega.

Talapuu käis edastagasi, peatus akende taga, et midagi vastutasuks Nellile kaasavõtta. Ta ikka ei teadnud, mida eelistada, kas seda kuldprossi pääsukesena või tosinat siidpükse moemagasiini aknast. Oli kui Buridani eesel, kõndis kord ühe, kord teise valgustet akna juure, kuni siidpükste vaatlemine viis mõtted hoopis mujale, kaugemale.

Vingermann aga ei tulnud veel. Möödus viis, kümme minutit: kas noormees polnud viimaks plehku pannud kogu rahaga? Juba Talapuu närvles ega näind enam vaateaknais midagi. Vahtis aina kahtlevalt-otsivalt ringi.

Äkki, otsekui maa alt, kasvas igaltpoolt politseinikke mustis kiivreis. Kabuhirmus joosti kiiresti pakku, küll kauplustesse, küll hooviväravaisse. Kuid igalpool seisis ees sääduse vali käsi. Kes katsus ahela vahelt läbilibiseda, nabiti kinni. Suur veoauto veeris ette, sinna laaditi sisse kõik, kes näppu puu-

tusid, nende hulgas ka süütult razziat päältvaatama jäänd Talapuu.

Kõik sündis otse välgukiirusel ja enne kui Talapuu seisukorrast aru sai ja protesteerida tahtis, puistas veoauto nad politsei-jaoskonna õue maha, kust jalamaid sisse käsuteti minna. Poolhämar tuba, täis higi ja kantselei lõhna, oli tungil täis inimesi, eriti välismaalasi, kes asja naeruks võtsid ja teineteist vastastikku julgustasid.

Kaks saladuslikku ust viisid teistesse tubadesse, sinna aeti inimesi viie kaupa sisse, nähtavasti ülekuulamiseks. Talapuu katsus end rahustada, ta polnud ju milleski süüdi, kahtlemata pidi teda kohe vabastetama ning ta mõtles ainult, kuidas Vingermanniga jälle kokkusaada.

Sel hetkel avati teine uks. Talapuu lõi pilgu sinnapoole ja nägi nüüd teisest toast tulevas valgusjoas ilmselt — oma Nellit! Talapuu oli kindel, et Nelli ta saatust kustki teada saades talle järele, talle appi tulnud. Ta hüüdis üle toa, üle inimeste:

— Nelli!

Nelli pööris nutet silmad hüüdja poole ja ehmatas: kust ta mees oli siia saand? Kas talle järele, talle appi tulnud? Ta tahtis inimestest hakata läbitrügima, et ülemeelses õnnes mehe kaela langeda, kui teda avat uksest sisselükati, ilma et isegi teadis kuidas. Ta tahtis põgeneda, teda hoiti kinni. Ei aidand nutt, ei kisa ega seletused.

Kuidas oli Nelli siia sattund?

Kui ta Luna-Pargis mehe oli silmist kaotand, otsis ta veel kaua teda asjata. Mahajäetuna sõitis koju, säält kohviku, kus ta tihti mehega istund. Talle visati ette raske ja paks tass täis musta sigurileent. Ei maitsend kohvi ega koogitükk, mis suus kliistriks nätskus. Vähekesi mahendas ta tuska eesti keel, mida kõrvallauast kuulis. Sääl kõneldi kursi-

vahedest, sõitudest Danzigi ja Kölni, aga palju ka maadlustest. Laiust õlust ja tüsedaist nägudest arvas Nelli välja võivat lugeda, et ta kõrval on kangelased, kes kodumaa nimel võõrasmaalasi õlale panevad. Rahvusliku uhkuse ja armastusega vaatles oma suguvendi.

Üks neist sai silmitsemisest teisiti aru ja küsis, kas Nellil mitte dollareid pole vahetada. Kui vastus oli eestikeelne, polnud rõõmul otsa. Nellil polnud dollareid kaasas, mis väga kahju oli, kuna nüüd võimalik oleks neid vahetada olnud kõrgeima kursiga.

— Teisest küljest on see hää, et teil võõrast raha pole. Saime teada, et nuhid tulevad poole tunni pärast. Hoiatasin nõnda siis teid. Ma ainult nii, vabandage, suguvenna poolest . . .

Varsi kadus ta kaaslastega. Nüüd sigines kelner oma korda juure ja sosistas:

— On teil dollareid? Võin ära vahetada. Varsi tuleb politsei. Võib sissekukkuda. Võite ka arve tasuda võõras rahas. Võtan vastu.

Askeldas nõnda pomisedes Nelli laua ümber ja nimetas kurssi, mis suguvendade omast tunduvalt väiksem oli. Kuid Nellil polnud ju võõrast raha.

Vähese aja järel tungiski kohvikusse politseinikkude salk, käis lauast lauda, vaatas kahtlastel juhtudel passi ja näkku, käskis avada rahapunga, pööris pahupidi mõne tasku. Ka Nellilt nõuti ta käekott, soriti segamini, siis päriti passi.

Nelli oli ju mehega ühel passil. Nellil polnud passi.

— Kaasa tulla!

Jutt oli lühike. Nelli paiguteti samasugusesse autosse, milles ta meest oli veetud, ning protestidest hoolimata sõiduteti ta kümnekonna kaaslase seltsis läbi säratuleliste tänavate sinnasamma, kuhu ta mees vähe hiljem saabus.

Jällenägemisrõõm oli nii üürike olnud.

Ametnikud tindiste laudade taga kuulasid kinnivõetuid üle, pärisid teateid nende vanadusest, vanemaist, lastest, sugulastest, sünnikohast. Nelli teatas, et ta pass on mehe käes, kes eestoas järge ootab.

— Ahaa, ka mees on siin! Imelik sattumus, eks?

Naerdi ja pilgati, pandi kirja, mis tarvis, saadeti uksest välja.

End uulitsal leides tahtis Nelli tagasi, et kokkusaada mehega, kuid teda ei lastud. Ei mõjund see, et ta Talapuu vägeva nime ja autoriteediga uksevahte hirmutas.

— Teie mees, mis? hauguteti talle siingi vastu, terve perekond? Vahest ka lapsed, mis? Teame teid juba. Dollarid, eks?

Oli lootuseta läbipääseda sest irvitusega pantserdet kaitsest. Nelli otsustas jääda uulitsale ootama, kuni ta mees vabaneb. Ta nõjatus vastu laternaposti ja silmitses iga vastutulijat. Kõik tulid, ainult tema mees mitte.

Äkki peatub keegi, kaabu silmil, vaatab Nellit uurivalt, teretab lõpuks.

— Teie ei mäleta mind enam? Laeval, meritõbi, konjak . . .

Nelli haaras Vingermannist kinni kui päästevööst. See oli razziat eemalt päältnäind, kindel olnud, et Talapuu kinni on sattund, kelle raha ta parajasti vahetamas olnud. Kahjuks polla ta aga segaduses tervet summat tagasisaand, kuid egas meelt sellepärast maksa heita. Ning ta pakkus Nellile saadud raha.

Nelli oli noormehe aususest liigutet, jäi rahulikumaks, kuid ära ta siit ei kavatsend minna, enne kui oma meest kohtab. Üks viimasist väljatulejaist teadis aga kõnelda, et viis-kuus isikut olevat kinni jäetud, nende seas kirjelduse järele ka Talapuu.

Vähese aja järele surises ootajate eest mööda õuest tulnud kinnine võretet auto.

Selles istus tõepoolest Talapuu, taskud tühjad, kõik paberid, rahad, kogu varandus ümbrikku pitseerituna ametniku-saatja mapis. Kui suur roimar, teotet, häbistet, ähvardet, oli ta autopuuri pistet koos teistega, kes kas süngelt vaikisid või kätega veheldes oma süütust tõendasid. Midagi ometi pidi sündima selle ülekohtu vastu, taevas pidi ise lahtiminema, Kristus ise ulatama oma parema käe, et päästa süütut kannatajat! Esimest korda kuulis Talapuu, kuidas ülekohus taeva poole karjub. Kuid ei, see oli ainult mootori surin ja rataste põrin.

Kõik, mis nüüd järgnes, sündis kui unenäos. Kuskil avati uks, süüdlasi taluteti kõrgete seinte vahelt laiu treppe mööda üles. Jälle kuulati üle külmalt, osavõtmatult, kirjuteti nimed raamatusse, tehti näpu äratõmme. Siis eraldeti ta teiste hulgast, viidi koridoris madalaist ustest mööda, millel igalühel väike auk keskel vahtis kui õudne silm. Ühe ukse ees peateti, avati see ja lükati Talapuu sisse. Kongiuks vajuteti kinni ja suleti mitmekordselt.

Lõpuks oli Talapuu üksi omaette jäetud, keegi ta küsimustele polnud vastand, mõistmatuses vahtis ta ringi. Kong oli pime, tuli ainult niipalju valgust, kuipalju läbi ümarguse ukseaugu sissekurnitses. Kobas ringi — siin oli laud, tool, seina küljes voodi, mis katsudes mahaprantsatas ja ehmund Talapuule ootamata puhkuskoha pakkus. Lämmastavat lõhna tungis ninna, siin oleks kui kodujäneseid kasvatet.

Nägu hõõgus kuuma, pää oli tuim ja tinaraske, süda tuksus läbi palitu.

Vähehaaval ta hakkas mõistma oma seisukorda. Hirmus haavatustunne ei annud talle rahu ega lasknud pikali heita. Kus on õigus? Keegi nähtavasti ei aimand, kes on Talapuu! Nõnda ümberkäia sellega,

kes on üks vähestest riigi aampalkidest, kelle ees ministridki kumardavad, kes võiks, kui tahaks, kogu selle linnaosa ühes vanglaga äraosta! Haa, oleks ainult märku annud, et mõni dollar võiks ametniku tasku libiseda: uksed oleksid avanend, mehed oleksid looka paindund, uksevahid oleksid joosnud autot tellima. Aga mistarvis: ausus peab võitma! Talapuu on süütu, süütu kui laps, kui talleke.

Ja pisarad tungisid vägisi silmi.

On siis temasugusel vaja hangeldada dollaritega, temasugusel, kes neid võiks hädakorral toalettpaberiks tarvitada? Ah, milline ülekohus! Ei, seda ta ei jäta.

Talapuu tõusis, et õigust nõuda nüüdsama ja siinsamas. Lastagu teda telegrafeerida oma maa valitsusele, konsulile, saadikule! Ei, ainult oma naisele, oma Nellile! Küll see juba kõik rattad käima paneb. Tuleb ennenägematu skandaal. Ministrid tulevad vabandusvisiidiga. Ta annab andeks, kui politsei ja vanglaülemad jalamaid lahtilastakse, või muidu tulgu tema pärast diplomaatlikud sekeldused.

Õiguse nimel koputas ta uksele, kuid koputand, valdas teda järsku hirm: vahest nuuditakse ta selle eest läbi, vahest oleks parem olnud tasa ja targu oodata, mis tuleb.

Südame pekstes jäi kuulatama, kuidas sammud uksesilma ees peatusid. Miski Juudas Iskariot päris mõrudalt, mis viga. Talapuu kogeles midagi seest vastu.

— Ei, magage üsna rahulikult. Puhake ilusasti välja. Homme vaatame, mis saab.

Pagan võtaks, kui viisakas, mõtles Talapuu. Ta sai nüüd pehmemalt öelda, peaaegu paitava häälega:

— Väga austet härra, ma olen süütu, võivad sekeldused tulla teie valitsusega . . .

— Kõik, kes meile satuvad, on süütud, vastati väljast. Nüüd aga: vait! Mitte sõna enam!

Talapuu langes voodile: nende võim, nende õigus, mis teha! Tal oli külm, rebis endale teki pääle, aga und ei tulnud ikkagi. Ning aegapidi selgis Talapuule ta vintsutuste sügav mõte: ta on süütu tall, kes teiste patud kannab, ta on vägivalla ohver, ta on kannataja nagu Kristuski, tal on inimkonna ees suurem osa täita, kui seda ükski surelik aimab. Ja ta pani käed kokku ning palus oma suure Eeskuju järele:

— Isa, anna neile andeks, sest nad ei tea, mis nad teevad.

Ning tundis sügavat kannatusmõtet endas, sai rahulikumaks ja jäi viivuks tukkuma. Kuid uneviirastus ei kestnud kaua: Luna-Pargi õlu oli läbi filtreerit ja pakitses. Ta ei julgend enam vangivahti tülitada, vaid õiendas oma asjad nurgas, kus miski anuma eest leidis.

Alles pärast seda ta sai täielise rahu ega ärgand ennem kui ülevalt mattaknast hakkas välisvalgust sissenõrguma. Siis aga nägi ehmatades, et anumal oli kaas pääl olnud.

Hirm karistuse eest sulges välja kõik teised mõtted: ta ise ei osand muud teha kui vooditekiga kuivatada põrandat. See asjaolu oli pehmendand ta protestivaimu seevõrra, et kui hommikul üle ukse sisseanti kruus musta mõrudat kohvi tüki leivaga, ta kohusetundest ja sõnakuulelikkusest selle ärajõi, hoolimata äärmisest läägusest. See oli kui äädikas käsnaga, mis ristipoodule ulateti.

Ent Kolgatani asi ei läind. Ta vabasteti juba järgmise päeva õhtul, pärast seda, kui teda oli mitmeti ülekuulat ja kui ta mõjuvad seletused annud. Ta sai tervena tagasi oma varanduse, kuid pidi allakirjutama kohustusele riigi rajadest lahkuda kolme päeva jooksul.

Kui Talapuu viimaks oma abikaasaga sai jällenägemisrõõmusid jagada, tunnistas Nelli, et õieti

Vingermann oli see, kes Talapuu asjad nii kiiresti joonde ajas. Sest juba kinnivõtu õhtul oli Nelli Vingermanniga pöörnud detektiivi poole, kes hää tasu eest valmis oli kõik teada saama. Kui kiiresti asjad arenesid, võis juba sellest näha, et Nellil oli teada isegi see, kuidas ta mees hommikul tekiga põrandat ülesvõttis. Niihästi jälgimine kui vabastuse korraldamine ühes tarviliste altkäemaksudega oli Vingermannilt nõudnud suure summa raha. Sajast dollarist ei jatkund, ja seks, et mehe vabastamist kiirustada, polnud Nelli hoolind isegi oma käekellast, kuldkaelakeest ja briljantsõrmusest, mida ta Vingermannile usaldand rahaks tegemiseks.

Niisugusest ohvrimeelsusest oli Talapuu nii liigutet, et ta pisaraid ei suutnud hoida. Ta tõotas eluaja tänulik olla Vingermannile.

Kes aga kaotsi jäi, oli Vingermann. Talapuud ootasid teda asjata. Vähemalt kaelakee oleks ta pidand tagasitooma, sest nagu selgis, sai ta selle Nellilt just ajal, kui Talapuu vabaks lasti.

Polnud parata midagi. Tuli kiiresti talitada, et õigeks ajaks minema saada. Talapuu ei saand enam pilkugi rahu, ikka ta vaatas taha, kas keegi järel ei kõnni, ta kõneles juba poolsosinal, et keegi ei kuuleks, öösel ta kargas ehmatades voodist üles detektiivi või politseiniku eest.

Tuli otsida rahulikum nurk, kuhu võis oma pää panna raskeil tundidel.

* * *

Teel Pariisi maalis Nelli oma mehe silmi ette selle linna veetlused, nagu ta oli kuulnud ühelt ekskursioonist osavõtjalt. Ah, see rahvas oli ju lahkus ise, senaatorid ja piiskopid tulid kaasa, et näidata toredaid paleid ja kirikuid, purskkaevud hiigla väljadel lasti voolata peaaegu sampanjat ja ilukõned nii harul-

dastele võõrastele nagu põhjamaalased ei tahtnud kuidagi lõppeda, päälegi kui nad olid blondid; prantslased on ju kõik tõmmud, ja kui peaks aastas kord üht valvakajuukselist silmatama, siis mehed muudkui kõnnivad järel ja puistavad komplimente kui konfetit. Ei, ei, see pole mõeldud Talapuu armukadeduseks, Talapuu võib koguni uhke olla oma naise ilu pääle, mis alles Pariisis täies hiilguses puhkeb.

Seepääle tuletas Talapuu omakorda meele ajalehtede erikirjasaatjate kirjeldusi Pariisi võrratust ööelust „kanakestega", armastuskunstist, Moulin-Rouge'idest ja kohvikust alasti naispersonaaliga.

Nõnda ootas mõlemaid Pariis, see kerge ja hõrgumaitseline armulinn, ja kumbki hellitas salajas lootusi, et see saabki asupaigaks, kus nad kauemaks peatuvad, kui kodumaal peaksid asjad halvenema.

Kui nad Põhjajaama saabusid, oli öö, vedurid mürtsusid kõrge katuse all, räpased inimesed saalisid nende ümber. Kuidagi nad olid autosse saand istuda, mis neid ühe hotelliukse eest teise ette viis: polnud ühtki tuba. Juba paar tundi nõnda sõidet, leidsid viimaks miski kahtlase urka. Ülevalt keerdtrepi õõnsusest hüüdis daam öötanus vastu, et seitsmendal korral on veel tuba ööks. Üür tuli siinsamas pihku laduda, ühtki teenijat polnud saadaval ja nõnda tuli Talapuul ise mitusetu korda üles-alla käia, et kohvreid ülesvinnata, päälegi pilkases pimeduses, sest perenaine, raha kättesaand, kadus kohe ukse taha.

Nelli tahtis sampanjat ja banaane, kuid kõlistusele ei vastand ükski hääl. Talapuu arvas, et sampanja jaoks peab parem ümbrus olema, mitte see kong, mille aknapooled hästi kinni ei käind ja mida üleni täitis lai säng määrdind tapeti kõrval, nii et kuskil ruumi ei tahtnud leiduda isegi kohvrite jaoks.

Pesu voodis polnud kuigi puhas ja padja allapöördud pool kandis laiaks litsut lutika jälgi. Kui

abielupaar viimaks siiski otsustas voodi minna, hakkas kõrvaltoast kuulduma imelikke hääli, mis varsi ilmselt karjumiseks muutusid. Sein oli õhuke kui paberist, oli kuulda ühe ja sama sõna lõpmatut kordumist, millest Talapuu väljaluges sumbutet appikisa. Ta kargas voodist, et kägistetavale appi tõtata, kuid otsustas äkki ümber: peab siis tema see olema, kes kuskil kohtus tunnistajana esineks? Kes-teab käändakse veel asi nii, et temap ise ongi olnud kägistaja, tulevad ülekuulamised, vanglad . . . Ei, Talapuu ei lähe kellelegi appi, Talapuu on väsind pikast reisist, Talapuu ei kuule midagi, Talapuu magab.

Paha südametunnistus ja vôib-olla ka lutikad ei lasknud hästi magada. Hommikul oli esimeseks mureks teateid saada roima kohta kõrvaltoas. Uks oli pärani, tuba tühi, ei laipa kuskil. Talapuud paluti oma naisega lahkesti lahkuda, sest lõuna olla käes. Kui Nelli — ta oskas vähe keelt — perenaisele kuidagi selgeks oli teind, et neil on kavatsus tuba veel järgmiseks ööks jätta, kuni viisakama ulualuse leiuni, nõuti päeva eest veel eraldi maksu.

Talapuu tegi nüüd esimese märkuse oma naisele, et prantslannad pole sugugi tõmmud, sest tursund ja punapõseline hotelliperenaine oli täiesti blond. Nelli vastas:

— Parukas pääs.

Treppidest allaminnes vilksatas neist mööda öötuhvleis ja kollases labrukis daam. Sellelgi rippusid juuksed laiali kollaste korgitsatena. Nelli seletas:

— Blondeerit.

Nähtavasti ta tahtis visalt oma ainuõigusi kaitseda. Kuid hiljemgi jalutades võis Talapuu üsna rahulikuks jääda oma naise pärast: imetlejate rodu ta ei märgand isegi siis tekkivat, kui ta naise üksinda jättis aknaid vaatama, ise eemale jäädes päältvaatama ja ootama. Aga ka ükski naine ei võtnud palavalt vastu Talapuu

enda küsivat pilku. Ning nõnda paistiski, et see rahvas on haruldaselt külm ja osavõtmatu teise saatusest. Purskkaevusid oli ka üsna vähe ja Montmartre'i restoranis kord joodud sampanja tuli kallim kui Eestis.

Kumbki ei julgend veel avalikult tunnustada oma pettumust Pariisist. Abielupaar oli kui kadund kübeke suures meres. Inimesed kõnelesid arusaamatut keelt. Nellil tuli sõnastik kaasas kanda. Osta võis ainult suurist magasiinest, kus kaup laudadele laotud ja kus vaja polnud kõnelda.

Ei ühtki senaatorit, ärimeest, sõpra, kes kaasa oleks tulnud linna näitama. Linn oli võõras, peaaegu vaenuline. Uulitsad läksid käes sassi, lõuna käändus põhja, põhi lõunasse. Linnakaardist oli võimatu midagi ülesotsida ja kui vastutulejalt teed küsida, siis see pahandas, et prantsuskeelt küllalt ei osata, vaatas imelikult otsa ja läks oma teed.

Ainsad lõbusad paigad olid need, kuhu välismaalasi kubinal kokkuvalgus, mõned kirikud, tornid, muuseumid, kuid edastagasi sõeluv ja vadistav rahvas mahaarvat, oli Talapuudele kõik muu igav. Mis võisid neile, eluinimestele, öelda Püha Kapelli värvilised aknad, Jumalaema kiriku tühi ja pime sisemus, Louvre'i otsatud pildid, mida õpiraamatuis või postkaartidel nähtud? Ainult Napoleoni haud äratas vähe aukartust, sest hauakivi oli soome raudkivist ja niiviisi vähe nagu kodusem. Sel ajal kui Berliini Loomaaeda ikkagi ehtsad keisrid ja kuningad olid ritta säetud, päälegi terved ja vananematust marmorist, sisaldas kuulsaks peetud Louvre niipalju marmorraidkujusid ilma käte ja jalgeta, vahel isegi pääta ja muude liigeteta, et piinlik oli läbikõndida. Talapuu pidas seda lõhkumist prantsuse revolutsiooni tööks, Nelli väitis, et prantslane on ülepää hooletu ja lohakas, ei kohenda ega paranda midagi, tuletagu mees ainult meele, kui agaralt sakslased oma uulitsaid

parandasid, nii et vahel kuidagi läbi ei pääsnud ja et nina pidid alati kinnihoidma hirmsa tõrvahaisu pärast.

Prantslased ei tunne millestki häbi, filosofeerisid nad edasi, kui palju kordi nad olid juba kohtand peeni daame, kes pagariärist koju läksid, meetripikkune alasti saia-kepp kaenla all, piimapudel käes. Kujutlegu Talapuu ainult, mis ütleksid inimesed, kui Nelli oma kodulinnas nõnda kõnniks, leivapäts kaenlas! Talapuu arvas seepääle, et need on ikkagi teenijad, kes siin saiu kannavad, teenijad käivad aga siin hästi riides, et klassivahesid teravalt ei tunne.

Et oma eriväärtust näidata, oli tarvis hästi riietuda. Päälegi olid Talapuud otsustand minna Suurde Ooperisse, milles reisijuhi järele nõuti daamidelt õhtuülikonda ja meestelt frakki. Ettevalmistused suureks õhtuks kestsid terve päeva. Kui Nelli õhtu eel „Iluinstituudist“ koju jõudis, ei tahtnud mees teda äratunda: juuksed olid lühikeseks pöetud ja kohevile kobrutet, kulmud mustiks ja ahtakesiks kaariks veetud, ja kui Talapuu võlutuna ennenägematust huultepunast läks Nellit suudlema, tõrjus see mehe tagasi oma läikivate küüntega ja hüüdis:

— Kas sa hull oled!

Ning Nelli avas kaasatoodud paki, milles oli lõhnaõlisid, puudreid, huule ja põse värve, kulmumusta ja muud. Talle oli selgeks tehtud iluinstituudis, et on otse roim, kui nii suurte loomulikkude iluandidega naine, nagu Nelli, ära ei kasuta kõiki vahendeid, et oma ilu täiuseni tõsta.

Talapuu kohkus kunstlikkude abinõude ees, kuid Nelli palus ainult jälgida menu, mis tal täna õhtu saab olema teiste seas, ning alles pärast otsustagu mees ise. Ja ta hakkas riietuma.

Loožis polnud võimalik end igakülgselt näidata, päälegi pimenes saal ja uvertüür algas. Etenduse ajal oli vähe valgem ja Nelli võis juba hakata end

vaatlema. Kuna ta kümned korrad end silmadega läbi oli koband, peoga paljaid käsivarsi katsund ja isegi kingakandu külje päält ja tagant uurind, oli saabund viimaks vaheaeg. Ta äratas oma frakis tukkuva mehe ja läks jalutusruumi.

Alles siin, läikival parketil, peeglite vahel, suurist aknaist ooperplatsi tulepallide lillatades, võis ta lahtilüüa oma uhkuse. Musta sabakuue kõrval paistis alles välja ta vürstlik rikkalikkus riietuses: põlvini ulatuv oranž pärlkleit, mis üle oli kuhjat pitside ja paeltega, ta raskest kullast kee lornjetiga, ta käevõrud ja pooltosinat sõrmust ning kuldpõrnika värvi kingad.

Ta nukuliseks tehtud nägu vältis rääkimast, et oma väikseks tõmmat suud ootamata mitte laiaks teha. Ta rasvund sääred lihakarva sukis astusid ainult väikseid tippsamme, mida ettekirjutasid liig väiksed kingad, mille äärte üle liha lopsakalt väljapressus.

Ilmutus oli tugev küllalt ja polnud kedagi, kes poleks muiates pilku heitnud vaikivale paarile. Jäädi isegi seisma vahtimaks.

— Sul on õigus, ütles Talapuu ja lõi käe naise käemuskli ümber ning kõnnitas veelgi mitmed korrad Nellit pilkude eest mööda, mis pidid olema meestel imetlevad ja naistel kadedad.

Kui juba helises ja rahvas kahanema hakkas, julges Nelli oma suu lahtilüüa:

— Nõnda on mehed: enne peavad ikka teised otsuse andma, siis alles oma mees.

Ning uhkelt sammus Nelli looži poole. Oli tarvis jälle tükk aega oodata ja igavust tunda, kuni lauljad lõpule jõuavad. Ainukeseks rõõmsaks vahepalaks olid elavad hobused, kelle seljas näitelavale ratsuteti.

Talapuu oli veel ülevel, kui Nelli talle külge müksas.

Kui hobused näitelavalt läind, võis Nelli unistustele anduda:

Nüüd kodumaal olla — ajakirjanduse või diplomaatide ballil, olla kõigi silmade tulipunkt! On siis kellelgi teisel sarnast pärlkleiti ja seda kulda? Südamed sulaksid ligiduses ja mehed oleksid sõrme ümber mässida kõigi oma poliitikamõtetega. Järgmisel päeval seisaks lehes: toalettide poolest paistsid, õigem paistis, iseäranis silma proua Talapuu...

Pärast etendust arvas Nelli, et tuleks asju siiski nii korraldada, et võimalik oleks kodumaale jääda. Pariisis jääb siiski ka lugupeetuim inimene nimetuks, kodumaal aga oleks Nelli mõju kindlasti nii suur, et valitsusse satuks mees, kes Talapuu teenete ja süütuse eest iga silmapilk oleks valmis väljaastuma.

Talapuule polnud veel selge, kas oleks mõtet kord siia elama jääda või mitte. Ta vahel leidis, et prantsuse rahvas on siiski väga harit ja lahke, hoolimata lohakusest ja räpasusest: igalpool nägi ta viisakust, isegi sootuks võõrad inimesed, kel aimugi ei võind olla Talapuust, ei unustand teretamise, jumalagajätmise ja tänamise juures ütlemata „monsieur". See tähendas, et prantslane oli igapidi arusaaja rahvas. Ainult keel takistas nendega ligemalt kokkupuutumast.

Oli tarvis viimaks ülesotsida eesti kolonii, see väike saareke kesk merd, see kodumaa aseaine. Kuid nii kerge polnud seda leida. Juhateti kahe seltsi poole, mille ümber eestlased koondund, kuid neid otsima minnes selgis, et mõlemad olid kolmeks lagunend neis valitsevate võimutungide tõttu. Ja kohvikuis, kust nende kilde tuli otsida, polnud kellelgi aimu, kus ja kes eestlased on.

Tusasena istus Talapuu oma naisega „Dôme"i terrassil, tundes end nii mahajäetuna kümne keele keskel, mis kümnest küljest kõrvu puutus.

Äkki sigines nende kõrvale kõhn, koltund mehike, üleslöödud palitukraega, tellis aperitiivi ja jõi seda käsipõsikil. Iga näoliigutuse juures ilmus otsale, silmade ümber ja põskedele väikseid kipru kui virmalisi, mis jälle kadusid.

— Haa, kodumaa keel, suguvennad, kui tore! hüüdis ta ja teretas innukalt Talapuid.

Milline ühtesattumus, imestas Talapuu, otsid eestlasi taga kui tikutulega, ja üks istub sul külg külje vastu.

Ah, nad on kõik laialipillat, arvas võõras, kui viletsus kätte tuleb, ega siis leia enam sõpru kuskilt. Igalühel oma häda, oma lugu ees, oma ajalugu seljataga.

Ja ta jutustas Talapuule oma ajaloo, oma praeguse loo ja häda. Ei, nii kerge pole võõrsil olla ja Talapuule ei soovita ta mitte siia elama asuda. Sest siin on raske tööd leida ka sel, kes tööd tahab teha. Tuleb ainult õppida mängima, ükskõik mil moel, biljardil, kaartidel, hobustel, naistel. Tuleb väljauurida oma meetod võiduks, siis ei kaota iial. Võit on küll väike, kuid kindel. On aga käepärast suuremad rahad, tulevad ka suuremad võidud. Kas härra Talapuu ei tahaks proovida?

— Härra Talapuu? Te teate mu nime?

Võõras kohmetas pilguks, näkku ilmus kipru igas suunas, ta punastas ja ütles siis:

— Kes siis teid, härra Talapuu, ei tunneks? Kodumaa uhkust ja au!

Talapuu tundis end meelitet olevat. Kindlasti see oli üsna loomulik, et teda igalpool tunti.

Võõras pakkus oma kaasabi ja süsteemi kõigis mängudes, kuid Talapuu ei soovind riskida.

— Aga hobustega — olete juba katsund? Ei ole? Asjata. Lord Button ja Philibet võidavad homme ja nad pole favoriidid. Mina tean, on suhteid, on

ühendusi džokidega. Võiksin anda täpsemaid teateid. Ei soovi? Kahju. Aga teie asi.

Lauanaaber katsub oma jutuga järjest intiimsemaks saada. Ta on vana pariislane, ta tunneb kõiki siinistujaid. See sääl akna ligidal õhukese ninaga on üks mahakäind krahv, sakslane, hangeldab nüüd naistega, aga ka meestega. See habemik teises lauas on endine vene mõisnik, nüüd vahakujude modelleerija. See habras noormees peente liigutustega kätes, kes lusikaga kooki sööb, on endine ohvitser Denikini staabist, maalib nüüd silte, ei võta tilka viina, ei joo musta kohvigi, kuna varem armastas hoobelda, et on oma käega tapnud nelikümmendseitse inimest, neist kolmkümmend naist. Kas ei taha Talapuu kaasatulla „Kahepääga kotka“ restorani õhtut sööma? Printsessid ja vürstinnad kannavad roogi ette, neil suudeldakse käsi, neil on allesjäänd uhke kõnnak isegi buljongi kandes. Seda maksab näha. Ja söömas käijad? Endised kindralid täies mundris. Ei soovi näha? Aga teie asi.

Talapuud polnud nii kerge paigast kangutada. Vööras katsus mõjuda halemeelsusega.

— Teil pole vist ettekujutust siinsete eestlaste elust? Meid on viis ühes toas. Üks katsub joonistusi müüa, üks on skulptor, see teeb praegu kunstlikke kehaliikmeid, aga sõda on unund, äri ei lähe enam, mõni katsub õnne hobustega, üks õpib viiulit, aga pole raha keeli pääle osta, siis vahest oleks sissetulekut, sest muusika võtab prantslase südame ja rahakoti valla. Kaks on meist praegu maas haiged, teenistusvõimetud. Korter on maksmata kauemat aega. Homme tahetakse väljatõsta. Kujutlege: tüüfuses ja väljatõsta. Meil, terveil, pole ju viga: ööd veedame Seine'i ääres, pargi pingil, nüüd ju soe aeg. Aga mis teha haigetega? Kui saaks kuskilt võlgugi . . .

Nelli härdus, sosistas midagi mehe kõrva. See ulatas sajafrangilise.

Võõras jäi seepääle sõnaahtraks, õiendas arve, tõusis ja läks. Kui Nelli talle järelevaatas, arvas ta seljast äratundvat Vingermanni, kes näis eemal uulitsal võõrast ootavat ja sellega varsi käe alt kinni ärakaduvat.

Kodumaa õhk, mida Talapuu siin sissehingas, polnud just kosutav. Ent nukker oli ka nõnda olla, üksi ilma tutvuskonnata võõral maal, ilma austajateta, pääle oma naise.

Ühel päeval, kui Talapuu üksi metroost väljatuli ja platsil ebalevalt ringi vaatas, teadmata kuhu minna, sigis ta juure noormees, kes midagi rääkis, seletas, kord kõvasti, kord poolsosinal, ise ringi kaedes. Talapuu lõi käega, ei tema mõistnud seda keelt. Kuid noormees ei jätnud teda veel rahule, hilples harakana ümber, ettehüpates kord paremalt, kord pahemalt poolt. Kui sõnad ei mõjund, toodi välja number.

— 36, kordas noormees ja näitas pakikest selle päälkirjaga.

Kui ka number Talapuule midagi ei öelnud, võeti abiks pakk piltpostkaarte. Juba ühe veerekest nähes kargas Talapuule veri pähe. Sööt meelitas, õng vedas.

Noormees tõmbas Talapuu kõrvale, viis ta üle tee, peatas siis kuulutustulba juures, piiludes ise kahekümne silmaga ringi, ja pistis kaardid korraga Talapuu tasku ning jäi raha ootama.

— 300! Noormees kirjutas kolmsada peopessa.

Talapuu oli rahatasku avand. Niipalju peent tal polnud. Andis kätega mõista, et tal on ainult tuhandeline ja sellest tuleb tagasisaada. Mõistagi tagasi, seletas samuti noormees ja lippas vähe edasi, viibates kaupluse poole.

Talapuu jäi ootama kuulutustulba kõrvale. Ta oli erutet ega teadnud, mis teha. Ärevalt rebis ta kaardipaki, millele 36 pääletrükit, lahti. Veel ei julgend ta sissevaadata: vahest juhtus mõni ligidal ostumüüki nägema ja see oleks nii piinlik olnud. Endale teadmata oli Talapuu jõudnud kesk bulvarit, kust ta autode rägast katsus läbisaada. Teispool polnud kedagi ligidal, ta võis julgesti rahuldada oma uudishimulikku pilku.

Ta pistis kaardid rahatasku vahele ja hakkas sissepiiluma. Esimene kaart oli — süda värises, käsi värises — miski näkineid kalju otsas, teine Eiffeli torn ja kolmaskümneskuues labaseim naljapilt. Samaadilised teisedki.

Suu kuivades ja südame pekstes ruttab Talapuu tagasi, et müüjale tagasianda valekaupa, kuid see pole veel ilmund. Tundmatut rahvast kiirustub mööda. Talapuu vaatab ringi, soojad ja külmad hood käivad tast üle, jalad nõrkevad, käsi haarab tuge kuulutuspostilt, see käib aga ringi, vajub viltu, majad vajuvad pääle, kaardid pudenevad käest.

Rahvast jookseb kokku, kuid Talapuu ajab end püsti, silmi ees läheb vähehaaval selgemaks, ta sammub äkki minema, kui poleks midagi sündind. Poisikesi jääb maast postkaarte üleskorjama. Talapuu kõnnib edasi kui mannekeen, tundmata-mõistmata midagi, ta ei tea, kuhu läheb ja mis teeb. Tal on häbi, ta on ahastuses, ta on valmis kes-teab kuidas ennast karistama.

Hiljem kodus, kui Nelli talle hoolikalt pääkompresse vahetab, tunnustab ta, et kardab südamerabandust: esimesed sümptomid olla juba olemas. Nelli manitseb teda ja lohutab, et see tuleb suurlinna õhust, millega vähe on harjut, et see kõik läheb mööda, kui Talapuu ainult vähe puhkab. Kunagi ei lase ta Talapuud enam üksi kuhugi minna.

Nõnda lõppes Talapuu esimene kallaletung Pariisi armastusilmale külmade kompressidega. Kuid lõpuni ta meelt veel ei heitnud ega jätnud lootust teada saada kõiki saladusi. Ainult ühte tuli tal karta: sissekukkumist. Ta ei julgend oma rahataskut kunagi avalikus kohas väljavõtta, kartes ülelöömist. Ka sandile ta ei annud enam kunagi ainust sou'd. Ta muutus umbusklikuks šofferi, kelneri, isegi vahel Nelli vastu.

Kui ühel õhtul kohvikus Vingermann nende lauda ilmus, oli üllatus ja rõõm kaugelt suurem Nellil kui ta mehel. Isegi oma häätegija pääle ta vaatas alt kulmu ja hakkas kahtlema, kas ongi Vingermann nii aus mees, kui ta paistab.

Järelepärimistele seletas Vingermann visalt, et ta äritseda praegu kummiasjadega ja Pariisi kaup olla parim, kuid saksa-prantsuse pinguli suhted ei lasta seda kaupa hästi üle piiri vedada. Tal tulla tihti kontrabandist olla, kasutada Reini-äärset riba erapooletu vöödina, tulla mängida kord sakslast, kord prantslast inglaste ees, kes Kölni okupeerivad.

Kuid äritsemise üksikasjusse Vingermann ei laskund, põigeldes sellest osavalt kõrvale, millest Talapuu väljaluges ettevaatlikku vaimu. Talapuu austus kasvas vähehaaval ühes usaldusega ja ta tegi juba lahkema näo. Alles siis, kui Vingermann järelepäris, kas Pariisi saladused on juba läbimaitset, süngus ta uuesti teadmata mispärast.

Vingermann vihjas nüüd Pariisi ööelu, mida ju lõpuks tähtsam on tundma õppida kui Pariisi päeva, ja imestas, et Talapuu nii külm võib olla sääraste asjade vastu. Nelli kuulas huvitetult ja päris üksikasju, kuid Vingermann muigas ainult salakavalalt vastu.

— Küllap näete ise. Muidugi on raske ligipääseda. Aga raha teeb uksed pärani ja seljad looka.

— Aga nii raske pole ka sissekukkuda, ütles Talapuu oma kogemusest.

— Sissekukkuda? Ja kuidas siis? Pariisis ollakse ausad.

— Kuidas ausad? küsis Talapuu ägedalt. Sulid on nad!

— Ja muidugi, teadma peab. Iga reklaam ei anna hääd kaupa vastu.

Ning Vingermann tõi näiteid palju, kuidas seepide, parfüümide, kummiasjadega võib sissekukkuda, kui ettevaatlik ei olda, kuid aus ollakse selle vastu, kes ise on aus. Terved tunnid seisavad ajalehekioskid tühjad, müüja on lõunale läind, kuid lehti ostetakse edasi ja raha laotakse lauale, ilma et keegi valskust teeks. Ja ta jatkas:

— Võid isegi tuhandefrangilise anda vastutuleva suli kätte ja kästa teda ümber nurga pangas äravahetada. Võin kätt lüüa, ta tuleb tagasi.

— Ei tule tagasi! hüüdis Talapuu võidurõõmsalt ja sirutas kihlveoks käe.

— Tuleb ja toob tagasi tuhat franki peenes rahas!

— Mis pääle?

— Maksan teile see tuhat välja, kui ta tagasi ei too. Ja teie pole midagi kaotand.

— Hüva, tuhat franki teile, kui tagasituuakse, hüüdis Talapuu.

Nelli lõi käed lahti.

— Nii imelik kui see ka on, algas nüüd Vingermann Talapuule silmi vaadates, aga teie mäletate veel seda õhtupoolikut, mil te üksi metroost välja tulite bulvarile, seda suli, kellele tuhandefrangilise pihku andsite, selleks et ta...

Talapuust käis kuum juga läbi. Vingermann hoidis teda oma sõnade kui pihtldega elava tule kohal. Oli Vingermann läbinägija? Või ainult pääItnägija?

Nelli pöördus küsivalt mehe poole. Kõik oli korraga kaalul. Kuid nagu tookord laternaposti ja majade viltu vajudes Talapuu äkki oma tasakaalu kätte sai, end sirgeks ajas ja uudishimulikust rahvast külmavereliselt läbi kõndis, nii nüüdki. Ta murdis osava liigutusega sõnapussi kõrvale, mis talle pidi sissetungima ja lõpetas Vingermanni lause rahulikult:

— Et ta selle pangas peeneks vahetaks... Vaata, Nelli, läksin ajalehte ostma, üht saksakeelset... Ainult tuhandefrangiline. Tagasianda polnud. Ajalehenaine nõutu. Tuli üks noormees, kõneles saksa keeli, tema vahetavat pangas. Pank siinsamas. Andsin. Ise jäin ootama.

— Oi, Džonni, Džonni, kõigutas Nelli pääd. Olid sa päävst lage? Edasi! Noh, kõnele! Tõi tagasi? Jäid ilma?

Mida pidi Talapuu ütlema? Vingermann vaikis ja ootas. Ütleb ta, et tõepoolest tõi tagasi? Siis kaotab ta veelgi tuhat franki. Ütleb, et jäi ilma, milline häbi siis Nelli ees! Kui uskumatult kergemeelne ta võib olla, tema, see ettevaatlik ärimees. Tol korral, kui Nelli veel plikana loteriipileteid müütas, oli nii suur ohvrimeelsus-vägitegu viiesajamargaline väljaanda, nüüd tuhat franki võhivõõrale inimesele võhivõõral maal kätte usaldada: milline mõistmatus!

Talapuu vaikis. Tal oli häbi Nelli ees ja hale kaotusest. Viimaks pahvatas:

— Ei toond muidugi tagasi! Sääl on teie pariislase ausus, lisas ta Vingermannile.

— Ja mulle pole sa sõnakestki lausund, hüüdis Nelli haavatuna. See pole aus!

— Siin on teie sulile antud tuhat franki! Ja Vingermann ladus kümme sajalist lauale.

Talapuul läks silmis järjest kirjumaks. Kust sai Vingermann selle raha kätte? Päälegi mitte seitsesada, vaid kõik tuhat? Nägi ta juhuslikult kõike

päält ja püüdis suli kinni, kui see putket tahtis teha? Kõigiti oli Vingermann džentlmen. Kui ta ka kõik päält nägi ja teadis, ometi ei läind ta Nellile seletama postkaartidest ja muust sissekukkumisest. Ning olgu kuidas oli, ikkagi ta tõi raha tagasi. Kõigiti oli Vingermann džentlmen.

Nelli silmis tõusis aga Vingermann häätegijast julguse ja aususe eeskujuks, otse rüütliks, kellest Talapuu eeskuju peaks võtma. Ja kui Talapuu läks raha tasku pistma, pani Nelli sellele käe pääle ja pahandas:

— Kuidas? Kes lõi käed lahti? See on härra Vingermanni raha. Tema võitis ju. Sina kaotasid.

— Ah, tõsi, kogeles Talapuu kuidagi vastu.

— Vingermann, kes oma äriosavust oli sellega tõestand, et oma seltsimehe oli saatnud bulvaril himurale vanamehele postkaarte müüma, ja ausust sellega, et seltsimehelt äravõetud tuhat franki Talapuule tagasipakkus, arvestas sellega, et lugupidamine ja usaldus ta vastu peaks niivõrd kasvama, et keegi enam meele ei tuletaks kuldkeed, mis tema kätte jäi, ja et ta nimi puhtaks jääks uuteks operatsioonideks kui tarvis.

Ta tõrjus viisakalt võidu tagasi, kuni Nelli selle vägisi ta tasku toppis, kuhu see unuski. Kogu loo ta jättis aga saladusse, vihjas ainult, et ta on rohkem päältnägija olnud kui läbinägija.

Nüüd olid juba Talapuud need, kes pöördusid Vingermanni poole, see tulgu juhiks ja saatjaks läbi Pariisi ööelu. Sest tema kaitse all ei juhtu juba sissekukkumisi. Vingermannil polnud midagi selle vastu. Nelli sõitis kaasa.

Läbikäidud mitmed öölokaalid, tundis Nelli lõpuks suurt tülgastust, võib-olla oli ta ka veidi pahane oma mehe pääle, kes nähtava naudinguga päältvaatas kõiki nilbusi, mida inimese fantaasia välja-

haudund. Ja kui Talapuu kuskilt lõbusasti laulvasttantsivast seltskonnast ei raatsind lahkuda, vaid kiuste istuma jäi, ei kannatand enam Nelli kõlblik puhtus: ühes Vingermanniga tõusis ta ja läks, jättes mehe omapääd.

Pariisi varasest hommikust tuli värskust ja karastust umbund meeli. Auto tegi pikad keerud läbi bulvarite, üle väljade ja platside. Turukodade ümber askeldeti hiigla aiaviljavooride kallal, Seine voolas jahedalt kivist seinte vahel ja mõjus kui külm kompress. Linn ärkas, trammid raputasid une, bengalvindid palkoneil hakkasid vidistama-vilistama. Öine košmaar oli haihtund, kui Nelli oma tuppa astus.

Talapuu oli juba enne Nellit kodus. Ta ei magand veel, vaid istus leentoolis, käed risti kõhul ja põrnitses alt silmi.

— Kus sa hulgud? küsis ta Nellilt, kui see oli rahulikult üliriideist vabanend.

— Ja sina?

Talapuu omapääd jäämine oli tähendand pääta jäämist. Ta oli alguses arvand Nellit Vingermanni nalja tegevat, kuid märgates, et nad tõesti ta mahajätnud, oli tas tõusnud armukadedus, paisund nii kohutavaks, et oli unustand kogu oma lõbusa ümbruse ja kiiresti koju rutand. Nellit mitte veel eest leides, olid ta viinast hellund südames lahtipääsnud kõik kiivusepenid.

Kuhu olid nad sõitnud? Kuhu jäänd nii kauaks? Kas ongi Vingermann džentelmen? Ja Talapuu mõttelend tõusis esimest korda nii kõrgele, et ta julges isegi Vingermanni kahtlustada selles, et see oli vahest ise organiseerind selle loo postkaartidega: kust ta muidu võis juhtida jutu tuhande frangile? Ja teises valguses nägi Talapuu nüüd isegi sündmusi Berliinis: kas siis tema vabastamiseks oli tõesti kulund kõik need dollarid, uurid ja kaelakeed? Läks mõtteis veelgi

kaugemale: pidas Vingermanni isegi razzia organiseerijaks. Palju ei puudund, oleks tema arvesse pannud ka meritõve.

Ei, isik oli kahtlane ja kes teab, mis kavatsused tal olid Nelliga, kui nad nii ootamata tema juurest minema pistsid. Kahtlustas oma naist raskeimas roimas.

Kuid Nelli ei läind ennast millestki puhtaks pesema. Vahest ta oli juba mahti saand armuda Vingermannisse nii pimesi, et ei tahtnud ennast vabandadagi? Kes-teab, mis nende vahel võis sündida!

Kui Talapuu oma naisele läks selgeks tegema, milline võrukael võiks õieti Vingermann olla, kaitses Nelli ägedasti noormehe ausust ja irvitas oma mehe kiivusfantaasiaid, milleks vahest tõuget annud liigne vein.

Talapuule sai aga selgeks, et kui Nelli niisuguse südidusega võõrast noormeest kaitseb, on vaja kiirelt põgeneda linnast, varem veel, kui seljatagune armastus saab juured sügavale ajada. Ta andis mõtteis juba andeks Nelli võimaliku üleastumise, kui silmapilklik joovastus ainult üle ei läheks kiindumuseks.

Kindel oli ainult see viimne mõte Talapuul enne uinumist, et siit linnast tuleb minna, päälegi nii, et Nelli ei saaks Vingermannile ette öelda, kuhu. Vingermanni omaduseks jäägu kas või kuldkaelakee, mida ta luband tulla ligemail päivil äratooma, kui ta ainult oma nägu ei näitaks.

Järgmiseks õhtupoolikuks oli Talapuul salajane otsus küps: mitte miski hinna eest ei sõida ta Rivierasse, kus, Monakos, Vingermann kindlasti juba ees ootab, et Talapuud mängupõrgus veel kord ülekūpsetada.

Ning Nellile ei näita ta enne sõidupiletit, kui ta vaguni pehmel istmel pole aset võtnud. Nõnda, tasa ja targu, juhib Talapuu abielulaeva karide vahelt läbi kui vilund põline loots.

* * *

Alles Veneetsias pikas mustas hõbenokaga gondlis täiskuu aegu, linna ümberringi vaikides, tunneb Talapuu, et tema pole tõesti mitte loodud kärarikaste suurlinnade jaoks ja et rahu, olgu maal või veel, käib üle kõige.

Paadimehe rammusad käsivarred sõuavad nii kindlalt, majad on nii lähedal, et Talapuu isegi uppumist ei karda. Pole mõtet paadiservast kramplikult kinnihoida ega päästerõngaid valmisvaadata. Ta ise on päästja, ta on Nelli kiskund lõukoera küünte vahelt ja ennast vabastand Vingermanni kahemõttelisest ligidusest. Sügav rahu valitseb kanalis ja Talapuu südames. Käsi ümber Nelli piha, laskub ta mustale nahkpadjale seljataga, ujub mööda jõge, kuulab kitarre kaldal, vaatab kuud üleval ja all vees ning unistab. Ta unistustel pole küll nägu ega jume, aga küllalt sellest, kui ta tunneb rahu endas, Nellis, taevas, maas ja vees.

Ka Nelli unistab, kuid tema unistused vormuvad kindlaks. Neist ei saa Talapuu alguses aru. Ta koguni on juhmistund, kui Nelli kätega ja kehaga äkki nagu looklema hakkab, luigekaelse käega loori õhku tõstab, suu koomale tõmbab, silmad pärani avab ja isegi püsti tahab tõusta gondlis, nii et see kõikuma hakkab.

Mis on? mõtleb Talapuu. Kas on Nelli kuutõbine?

Aga Nelli pole kuutõbine, ei mõtlegi olla: ta langeb tagasi istmele, laseb laud iharalt lõdveneda, pää seljas, kuni silmad ripsete taha kaovad. Siis aga paneb ta käe ühes looriga südame kohale, hakkab nii sagedasti-ägedasti hingama, nägu kuuvalges süngelt tõsine, et Talapuu ehmatades küsib:

— Mis on? Mis sul viga on?

Nelli ei kuule küsimust, ta nägu muutub kord nutuseks, kord naeruseks (kas hüsteerika hoog? mõtleb Talapuu ja paitab tasa selga), ta kisub suunurgad alla, viskab pää selga, pigistab ühe silma kinni ja teisega vahib käsipeegli. Talapuu ei tea, mis teha. Ruttu haarab ta taskurätiku ja kastab selle üle parda vette ning läheb naise meelekohti niisutama, kuid see lööb ootamata mõlemad käed ümber kaela ja hüüab ise unistavalt linna tulede poole vaadates:

— Jah, nii! Jah, nii! Tore mõte!

Talapuu häbeneb mõlamehe pilku ja haagib käed lahti kaela ümbert. Jutustagu Nelli, mis on juhtund. Ning Nelli avaldab oma suure mõtte, mis on tas mitu korda juba liikund ilma kuju võtmata, nagu Pariisi Ooperis vaheajal, mil teda kõik kadedusega silmitsesid. Kas pole Talapuu märgand, algab ta ääriveeri mööda, et kõik need gondlid, kaldad, majad, inimesed pole nagu . . .

— Unes? küsib Talapuu.

— Ei, kinos, vastab Nelli ja jatkab, et tema suur mõte on hakata filminäitlejannaks. Oo, ta oskab küllalt näidelda, nägu ja keha liigutada, ja mis pääasi, kõik reisil muretset kleidid, riided, kalliskivid saaksid alles siis oma õige tarvituskoha, kui ta võiks mängida suurilma daami kuskil filmis ning kui ta käiks seesugusel parketil nagu tookord Ooperis, kui tuled aknast sissepaistsid ja kui sajad silmad teda vahtisid . . . Siis võiksid teda vahtida sajadtuhanded silmad . . .

Talapuu peaks järelemõtlema, kas ta ei võiks asutada suure filmitööstuse, mille lintidel oleks ülemaailmne minek, Nelli mõistagi pääosis. Kuid Talapuu oli mitmekordselt ettevaatlik: ei tema meelest lähe see, et Nelli unustaks oma kodu, oma perekonna mured ja hakkaks end maailma pidi laiutama: äri ise

pole ka kes-teab kui tulus; ja miks peab Nelli oma riiete tagavaraga näitlema, kui ta võib tõelisel parketil liikuda, tõsist kadedust äratada ja luua kodumaa suurilmas tarvilisi intriige.

Nelli ei rõhu just pääle, aga arvab ometi, et mees peaks teinekord veel asja järelekaaluma, kui ta nüüd seda ei taha ettevõtta.

Tõepoolest, Itaalia pole miski tuleviku-unistuste maa, maitsetagu teda olevikus.

Ja Talapuud katsuvad sellesse maasse sisseelada Linnast linna rännates ei muutu nende arvamine Itaalia kodukusest. Kui Talapuu ka keelt ei tunne, märkab ta varsi, et itaallased on väike osa rahvast, päris rahvas koosneb aga rändavaist välismaalastest ja et kui tuleb midagi seletada, siis ikka enam käe ja näoga kui suuga. Nelli, kes endas näitlejanna idusid leidnud, võib siin oma kõrgeid näitlemisandeid töhe rakendada. Aga ka Talapuu ise ei kohku tagasi näitamast oma miimilisi oskusi. Restoranis ta viipab huupi söögikaardile ja sööb kõike, mida tuuakse, olgu see tigu, magunahk või konnakints. Ta vaatab, kuidas teised igalepoole riivit juustu riputavad, kuidas meetripikkuseid makarone suhu keerutetakse, kuidas liitrid veini vahelejuuakse ja pärast söömist hambais uuristetakse, ning ka tema neelab silmi pilgutamata makarone, austreid, merelimulisi, igalepoole juustu pääleraputades, ning ka tema punetab pärast sööki liigsest veinist ja sorib näpuga kuldhammaste vahel.

Hiljem peatub nagu kõik teisedki mehed iga viie minuti järel marmorplaadi ees, nagu neid iga maja külge kinnitet. Tarbekorral õiendab oma asjad nagu iga teinegi kanalisse ega hooli põrmugi Nelli etteheiteist või häbenemisest. Talapuu ei taha midagi teha maa harjumuste vastu, kus neid nii lahkesti vastuvõetakse.

Ühes välismaalaste summas liiguvad nad ühest kirikust teise, kõnnivad läbi kõik keldrikorrad ja kuplialused. On hää nii end viia lasta, mitte midagi ise mõelda ega aju koormata. Ainult kui juht mõnes varakambris risti, jumalakuju, krooni või karika kohta ütleb, et see on ehtsast kullast, sirutab Talapuu käe välja, et sõrmega katsuda ja silmale appi minna, kuid vaevalt lastakse teda puudutada. Harduses silmitseb ta Kristuse risti naelu, okaskrooni tükke, varbaküüsi, jalajälgi, aastatuhandeid säilind ja imet teind veretükke. Ta kahetseb, et kodumaa usk on võrdlemisi lahja, ning pilguks sähvatab ta pääst mõte viia siit kaasa tükike Kristuse ristipuud, see ei maksaks kes-teab kui palju, kingiga teeks aga endale kodumaa kiriku ajaloos suure nime, kuid ta ei saa teada, kus müüakse sarnaseid asju

Kus mõni usklik pühakuju või altari ligiduses risti ettelööb, kordab seda igaks juhuks ka Talapuu. Ja kui ta näeb, et kapellis rahvas põlvitab ja palveid ümiseb, laseb ka tema põlvili ja ümiseb kaasa, ning sunnib seda tegema ka Nellit.

Ja nõnda ta saab osadusse selle maaga, mis on kui palsam ta hingele.

Mis aga selle maa kaks korda armsamaks teeb, on ta võimas valitsus.

See sai Talapuule päevselgeks, kui ta Rooma rahvaga kaasaelas suure Juhi möödasõidu ja võidukäigu.

Talapuu istus Nelliga parajasti laia platsi ääres kohviku terrassil, kui rahvast igaltpoolt hakkas platsile kokkuvalguma. Alguses Talapuu kartis, et siingi kordub Berliini Lõbuaia jant ning ta tahtis kiiresti arve õiendada ja minna.

Siis aga sai ta teada, et oodatakse Juhti ennast. Mustsärklasi mustade silmadega sigines ka nii palju, et tõesti karta polnud midagi. Isegi päkapikkustel

jõnglastel olid seljas mustad särgid ja küljel mängupistolid. Et neil midagi polnud teha, hakkasid nad lauasolijate passe nõudma ja nüüd oli Nelli see, kel meele tuli Berliin ja kes minna tahtis. Kuid Talapuu oli julge ja küps kõige vastu, mis tuleb. Ta tegi mitu kumardust sellal, kui noormehed ta passi sorisid.

Kuidas neid kullisilmseid saaks kas või tosina kodumaale toimetada, niisama, pärmiks? mõtles Talapuu. Kuidas nad oma Juhti kaitsevad! Ja kuidas igal naisel süles on lillekimp, et Juhi jalge ette austust puistata. Ka Nelli pidi lillemüüjalt ostma sületäie. Nelli oleks seda teind ilma Talapuu vihjetagi, sest tema armastas suuri mehi ja nii toredat vastuvõttu. Millal tema saaks nii kaugele, et ta Juhi taolise kõrval autos võiks istuda, rahvalt hõiskeid kuulda ja lillepildu uppuda? Pulm oli ammu möödas ja pärast seda polnud ainustki uhket rongikäiku olnud!

Oleks ometi Talapuul enam võimukihku, mõtles Nelli. Kuid Talapuu mõtles: oleks ometi kellelgi kodumaal seda võimu, seda julgust! Isegi presidenti ei taheta, saadik siis Juhti! Pole ainustki suurmeest, kelle nime- ja sünnipäevi saaks rahvas pühitseda pasunate ja lippudega, ning kelle surm oleks sügavaks leinaks isegi naaberrahvale. Võib olla, selleks on vaja suurt rikkust, sest mis mõte on ihaldada valitsemist, kui pole varandust, mida kaitseda. Talapuul oleks ju küllalt kõnda, kuid ei, Juhiks ta siiski ei tahaks hakata, rahva tänamatu olles. Kõige enam, mis Talapuu ses suhtes võiks teha kodumaal, oleks enda pääle võtta mustade särkide ja pronksmärkide muretsemise en gros. Vahest ka riitsinust ta võiks suurema hulga laos hoida, et seda itaalia eeskujul kinninabit vastastele joota.

Rahvas säädis end kahele poole teed, ka Talapuud tõusid, et pääseda ligemale. Küll tõugati, muljuti, pigisteti, hõõruti, veereteti, käändi, tagandeti

neid, küll tõukasid, muljusid, litsusid ja veeretasid nad ise teisi, kuni kinnikiilutuina viimaks paigale jäid. Nelli sületäis lilli muditi ja lömasteti ning tallati jalge alla.

Kui eemal rahvast kuuldi vaimustusi kisendavat, algas Talapuu ümber tõuklemine. Teda pigisteti igast küljest, talle astuti konnasilma pääle ja Nelli lükati eemale. Aga vaimustus oli juba teda haarand ning mis oli valu õndsaliku hetke kõrval, mis teda ootas? Ta küünitas pääd, kuid enne kui ta silmi sai hõõruda paremini nägemaks, oli Juhi auto juba mööda.

Äkki käis hele kärgatus. Rasket autoriteeti vedav kummirehv ei suutnud enam vastupanna ja lõhkes. Keegi ei kahelnud ja mis mõte oligi kahelda, et on sündind järjekordne atentaat. Igaüks teadis ka, et õnneliku lõpuga, sest Juhi rind on alati pantserdet ning ta ise on nii imetegeva tahtejõuga, et kõik kuulid ta nahalt tagasipõrkavad kui pabernätsud. Vahest ainult hõbekuul võib teisiti mõjuda, kuid kes sedagi teadis.

Järgnes nagu tavaliselt omakohus, leiti üles süüdlased ning lömasteti vihase rahva poolt, kuna Juht vähe eemal külma rahuga oma teraskõne ärapidas, ilma et oleks silbigagi mainind kallaletungist, mis muidugi ainult laiendas ta au ja vahvuse paistet.

Talapuu ei teadnud isegi, kuidas endakaitse instinkt ta jalgele tiivad oli annud. Võib-olla see oli juba Berliini kurb kogemus, mis verest kõneles. Olgu kuidas oli, ta leidis end ühes Nelliga miski majanurga tagant. Siin valdas teda niisugune hirm riitsinuse ees, mida oleks võind saada kinnisattumisel, et ta ainult kohmetanult sai Nellile järelekõndida.

Ent hoolimata sellest äpardusest, mis võis igaühega juhtuda, ei kahanend Talapuu lugupidamine fašistidest. Toibudes leidis ta koguni tarvilised olevat säärased uhked sõidud läbi rahvahulga, kes lilli

pillub, samuti kui ettenähtud õnnetused ja äpardused, mis rahva vaimustust aina õhutavad kartmatu Juhi vastu.

Talapuu paneb kõik kõrva taha, küllap see veel ärakulub kodumaalgi. Mine tea, mis kõik võib juhtuda, ehk kuuldakse kord ka tema nõu.

Roomas kuuleb Talapuu häid teateid kodumaalt: on tekkind valitsuse kriis, vabameelne blokk on pidand minema, Teokarp, Talapuu hää tuttav, peab uue kabineti kokkusäädma. Talapuu meeleolu tõuseb. Ta tuleb otse tantsides koju ja kui Nelli küsib, miks ta nii rõõmus on, ei lausu ta kohe kõik välja, vaid näpistab naist tasakesi kõrvast, lööb sõrmega laksu, kõnnib mõtteis edastagasi, vahtides Nellit õndsa silmaga.

Kas Talapuu pole viina võtnud? Nelli nuusutab ta suud, kuid ei leia midagi. Talapuu krimpsutab nägu, naeratab kavalalt, liputades keelt huulil. Nelli mõistab, et ka ta mees tahab kinonäitlejaks saada. Vähemalt filmiaktsiaühing tuleb asutada kodumaale jõudes.

Tõepoolest, võib olla Talapuu asutabki seesuguse ühingu, sest nüüd on käändud teine lehekülg. Talapuu näitab kohvreile: aeg on neid juba kokkupakkida. Kodumaa ootab. Tuuled hakkavad jälle päripidi puhuma. On vahest võimalik pääseda isegi Majanduspanga affäärist lutslibedana. Mis jaoks ülepää veel see välismaa — kannatuste, õnnetuste, äpardustega? Sülitada ta pääle: on kui paha unenägu teine.

Talapuu tunneb end kadund pojana piibliloos: nagu see, on temagi pidand kannatama kaugel maal, võõra rahva seas. Nelli vaidleb vastu sellele võrdlusele:

— Sigadega sa pole ometi ikka ühest mollist söönd nagu too kadund poeg . . .

— Kelle süü? Ta enda süü, vastab Talapuu. Miks ta kodunt minnes suuremat rahakukrut kaasa ei võtnud?

Talapuu tahtis, et tagasitulekut pühitsetakse ka piiblilooliselt: lahtiste kätega, kaelustustega, söömadejoomadega. Kavatses telegrafeerida ihulehele, et teataks ettevalmistada. Nelli ei leppind sellega, sest on tarvis ikkagi uhke olla ja oodata, kuni tagasi palutakse. Päälegi on villa ikka veel ostmata ja paljud linnad läbivaatamata.

Ning nõnda nad sõitsidki edasi. Kogu aeg oli Talapuu kõrgendet tujus, vagunis hakkas ta itaallasele oma kodumaa suurust ja keele ilu selgeks tegema sõnade ja sõrmedega. Kui itaallane päris fašismist Talapuu kodumaal, saatis see läbi akna Itaaliale käemusu, võttis vestitaskust fašistide pronksmärgi, tegi kätega mahutusliigutuse ja ütles:

— En gros, en gros!

Jälle oli Talapuu suures tujus. Ta tegi Nellile selgeks, kuidas on vaja asutada suur makaronivabrik, importeerida apelsiine, Fraskati veini, Karraara marmorit ausammaste ja altarikujude jaoks. Nelli aga andus unistustele sellest, kui pidulik saab nende vastuvõtt olema kodumaal, mis ta endale selga paneb ja mis ajalehed peaksid kirjutama.

Nõnda jõudsid nad Naapoli. Et ühe päevaga kõik läbivaadata, üürisid auto, mis neid kõigist vaatamisväärilistest fassaadidest möödaviis. Kuid sõidust ja plaanidest väsind Talapuu jäi varsi oma istmele tukkuma. Ka Nellile tüdis peagi sõitmine, ainult läbi une ta tundis kohustust, nagu oli kuulnud, näha kord Naapolit, et siis surra.

Järgmisel päeval nad sõitsid välja Pompei poole. Oli nii kodune tunne istuda kitsarööpalise vagunis ja tunda iga ratta raputust alt. Vaevalt mõni minut sõidet, ilmub nende juure paar ametliku mütsiga

noormeest, kes kõik maailma keeled läbiproovind, viimaks murtud saksa keeles selgeks teevad, et ilma juhita on võimatu Pompeid vaadata.

Talapuul pole midagi selle vastu, et juhid kaasatulevad, ainult nad ei anna kuigi palju rahu, aina kõnelevad vahetpidamata ja vahivad kogu aeg lopsakat ja valvakajuukselist Nellit.

Nad on räpaselt riides ja Talapuu tahaks, et seisuse vahesid ikka ka meeles peetaks: teejuhid vaikigu nüüd ja kõnelgu siis, kui nende aeg tulnud. Kuid nende lobin ei vähene. Talapuu teeb end mittekuulvaks ja pöördub naise poole, kuid imelik: sõnad ja mõtted on kui kadund, peab tahtmata kuulama mulinat, nägema teejuhtide elavaid liigutusi. Talapuu tahaks neid kõnelusega ületada, ta kargab ühelt teemilt teisele, satub palavikku, et aga Nelli tähelepanu noormehilt ärakiskuda, ta otse palub Nellit, see kõnelgu jumala pärast ka midagi, et saatjad tüütuks. Nelli kõnelebki, kuid edvistades, silmi visates kord paremat, kord pahemat kätt, nagu kinos.

Talapuu pakib lahti oma mälestusi, võrdleb Munamäge Vesuuviga, Tallinnat Pariisi, Veneetsia ja Naapoliga. Juba on sõnast „Pariis“ teejuht kinnihaarand, Veneetsia päästab ta fantaasia kablast valla, Naapoli aga puhkeb otse tulvava ilukõnena.

Talapuu ei kannata enam, ta tõuseb, kutsudes naistki akna juure. Aga ka vastasistuja tõuseb kähku, seletab kätega veheldes, et siin aknas pole vähimatki näha, tuldagu, palun, palun, see ei maksa ju midagi, teise akna juure: mis tore väljavaade! Ning Talapuud on sunnit lõpuks järeleandma.

Talapuu võtab viimaks istet teises kupees, Nelli tuleb järele, aga ka saatja on siin ja teeb selgeks, et siin tõmbab, et siit võib saada päävalu, oi millise päälegi! Ning ta näitab, kui hirmus on päävalu, ta paneb peod meelekohile, kisub näo valusaks. Pole

tõesti hää siin istuda, ka hambad võivad hakata valutama. Kui ei taheta istuda endises kupees, istutagu sinna, teisele poolele: ei sääl ole paha lõhna ega tõmba.

Ka Nellile saab liig, ta teeb märkuse, et ta rahule jäetaks. Teejuht vaikib vähe, vabandab siis, et tema eluülesanne on ju abiks olla võõraile. Kui teda kuulda ei võeta, seda halvem: läheb palju kaotsi.

Ligemas jaamas lähevad Talapuud maha ja rongi minnes asuvad teise vaguni, et pääseda pirisejaist. Sóitjaid on aga vähem kui teejuhte ja peagi kleepub nende külge uus mees, katsudes kõigiti juttu alustada. Ohvrid on vait kui tummad.

Juba on ka endine teejuht oma sõbrad ülesotsind, ta mõõdab võistlejat kiirust kannani ja vaatab oma endiseid sõpru nii koduka pilguga, kui oleksid nad igivanad reisiseltsilised.

Talapuu haudub, kuidas pääseda nugilistest ja kuidas neile pikka nina teha. Ta jääb Nelliga ühes pisijaamas nimme maha, et edasisõita järgneva ronggiga. Midagi ei aita: järgmises jaamas ootab neid ees endine sõber, kes vabandab, et on olnud nii tähelepanematu, et on oma hoolealused nii kaua üksi jätnud. Nüüd aga nad võivad kindlad olla, et ta enam neist maha ei jää.

Talapuu vaatab aknast välja: Vesuuv tubrutab siinsamas paksu valget suitsu, s i n n a ta ikka järele ei tule! Mis on siis õieti Pompei, vana linna rusuhunnik, ei muud midagi, nagu poleks Talapuu kodumaal küllalt linna varemeid näind!

Äriveeri mööda saavad nad teada, kus tuleb mahaminna, et mäkke ronida eeslite seljas, ja kui rong peatub, poevad nad üsna süütute nägudega vagunist välja, jalutavad, nagu poleks midagi juhtund, edastagasi käe alt kinni, rongi minnes aga vilksatab abielupaar jaamahoone varju, kust ärasõitjad neid ei näe.

Vaevalt mõni samm mindud, jookseb juba järele vana sõber, sirutab käe ja nõuab tasu seniste juhatuste eest. Väike summa ei rahulda teda, Talapuu viskab ta pihku suurema lisa: jäägu ta ainult jumalapärast maha! Noormees ei mõtle nii halvasti, vaid tänulik olles saadud raha eest, tuleb kaasa, viib neid maja juure, kus eesleid üüritakse.

Nüüd alles ta hakkab edastagasi jooksma, kokkuajama mehi, neid tagant utsitama, kuni viimaks kolm eeslit on sõiduvalmis. Kaasa ei tule mitte üks mees, vaid terve trobikond saatjaid, kes kõik rõõmsasti omavahel vadistavad, pronksrinnad eest lahti, kaabud uljalt kuklas. Küll nad patsutavad veoloomi, tõstavad nende jalgu ja vahivad kapju, küll koperdavad sadulate kallal, küll tahavad Nellit ja Talapuud ülesupitada.

Talapuu on aga ettevaatlik, ta küsib enne ülesveo hinda ja saab vastuseks, et see on temataolisele nii tühine, sellest ei maksa kõneldagi. Kuid Talapuu ei roni enne sadulasse, kui kaup pole kindlaks tehtud. Ta kuuleb siis summa: ülesminek pole palju kallim kui sõit kodumaale. Kuid tuleb veel juurearvata eratasu kolme eesli eest ja jootrahad saatjaile.

See on liig. Talapuu aitab Nelli sadulast maha, võtab tal käe alt kinni ja teeb minekut. Mehed jooksevad järele, kuni lepivad kümme korda vähemaga. Kaasa tuleb üksainus saatja.

Teekond võib alata. Mäekülge pidi tiirlevad teerajad muutuvad peagi laavaliselt-tuhaliseks. Iga eesli kabi kisub üles tolmu ja Nelli roosa siidkleit muutub varsi halliks kotiriideks. Talapuu on alguses kohmetu, ta ei usu ikka, et nii väike veoloom teda, sajakilolist, jõuab vedada. Ta kardab iga silmapilk eesli selgroo murdumist, kuid see ei tee väljagi oma raskest ja hinnalisest koormast, ei tee kurba nägugi,

longib ühtsoodu edasi, liigutades aegajalt kõrvu kui lehvikuid.

Esimesel peatusel viskab Talapuu kuue seljast ja uurib igast küljest oma ausat kandjat, patsutab ta kaelale, vaatab silma, mängib temaga, naeratab talle, ütleb isegi kallistussõnu, nii et Nelli tõepoolest võib kadedaks saada.

Kui nad uuesti hakkavad liikuma, sõidab Talapuu kõige taga. Kaua vaatab ta Nellit enda ees, ilutseb teda ja lausub siis:

— Oled kui Maarja eesli seljas!

Seda pilti ta mäletab selgesti piibliloost. Nelli vastab naeratades, et Talapuu on kui Joosep. Puudub ainult poeg, see, kes on saadud pühast vaimust. Talapuust käib läbi valus torge: tõepoolest, ta poeg ei tarvitse olla sugugi enneagne, nagu on veendud, vaid saadud vaimust, kui mitte pühast, siis vahest küll võõrast. Ja sel vaimul on olnud pruunid silmad.

Talapuu pole seda valusat küsimust kunagi Nellile avalikult ettepannud, kuid nüüd tunneb ta järjest suuremat tarvet usalduse järele, mida kõrgemale eesel teda veab. Maailm kõigi oma askeldustega paistab all nii pisike olevat, õhk taevas nii usaldavalt-sinine, et Talapuu oleks valmis ülestunnistama kõik oma patud, enne aga ootab ta avameelsust ja pihtimist oma naiselt.

See on kübara pääst võtnud, lühikesed juuksed kohevile soputand.

Kuid kas teab Nelligi seda, mis ta meest huvitab: kas tõesti poisi isa on madjarlane või on selleks Talapuu? Mis puutub Vingermannisse, siis võib Nelli küll puhtasüdamlikult tunnistada, et kaugemale käesuudlusest ta pole jõudnud, selle vastu Vingermannilt ta on teada saand mõndagi oma mehest, mida ei oodand ja mis on koguni piinlik kuulda.

Kui Nelli sõna annab, et ta ühtki igatsust ei tunne Budapesti järele, pihtib Talapuu kõik oma patud pääle kaardiostu loo Pariisis, mis aga Nellile teada Vingermanni suust. Talapuu palub siin kõrgel, teispool inimesi ja taeva läheduses, Nellilt andeks kõik, mis ta iganes patustand. Kahetsuse ja rõõmu pisaraid jookseb alla tolmu. Nelli ajab oma eesli Talapuu eesli kõrvale, et teda lahutada, talle kõik andeks anda.

Eeslid jäävad seisma, et abielupaar võiks seda vaiksemalt tunda suurt lepitusjoovastust tuhanded meetrid merepinnast kõrgemal. Nad suudlevad teineteist sadulast ja Talapuu arvab, et tõepoolest alles siia ta võiks ehitada suvimaja ja tulla elama kui tüdib eluvõitlustest.

Alles suurte kraatrite voogava tulise laava ees mõistab Talapuu, mis tähendab põrgu, ta tunnistab siin Nellile üles ka oma kaardiostu loo ja mõned vähemad patud, et hakata allatulema juba üsna puhastet hingega.

Ta märkab, et on eeslitega sissekukkund, kuna ju olemas on tõsteraudtee, mis mõnekümne minutiga reisijaid ülestoob.

— Kuid siis poleks olnud meil nii puhtaid hingi kui nüüd, arvab Nelli rahustuseks.

Tõepoolest, mehhaanilisel riistal ülessõites poleks olnud seda ligidalolu loodusele ja Jumalale, mis eesli seljas, seda tundis ka Talapuu. Oleks ta mõte kaldund suuremaid kokkuvõtteid tegema, ta oleks sama tark olnud, kui see hiina filosoof, kes põlgas ratas-kaevu vee ülesvinnamiseks, sest et see vaimu ja hinge masinlikustaks. Õnneks polnud Talapuu järjekindel: ta saatis eeslid tühjalt tagasi ja sõitis raudteel mõne minutiga alla. Sõit raudteel ei mõjund siiski tasse nii halvasti: all Naapolis kõndis ta Nelli kõrval nii kebja sammuga, kui oleks ta poole oma tsentnerist jätnud

üles mäe otsa. Nõnda suudab puhas hing kergeks teha isegi raske rasva.

Nii puhtale hingele ei julgeks kodumaalgi keegi pori loopida: kui Talapuu ainult teate saaks, et kodumaal valitsus Majanduspanga konsortsiumi kätte on läind, ei viivitaks ta silmapilkugi enam tagasisõitmast ja väljamaalt saadud kogemuste järele oma elu sissesäädmast. Mõttetu oleks siis ka pankrotti teha.

Kuid mitte teadet uue valitsuse kujundamisest ei saand Talapuu, vaid kiirkutse otsekohe ilmuda kodumaale.

— Näed ise, hüüdis Talapuu oma naisele ja ulatas talle telegrammi uhke liigutusega: Kodumaa kutsub mind kui kadund poega.

Üksikasju ei osand Talapuu veel hästi kujutella, selle eest aimas Nelli, et on saabund tähtis ajalooline silmapilk. Ärgu Talapuu ainult kohkugu, võtku eeskuju suure Juhi kartmatusest, küll Nelli ise lükkab, kus tarvis lükata.

Viimsel ööl enne ärasõitu kavatses abielupaar juba ette valmismagada, kuid uni ei tulnud, ka kui hiirvait oldi: igaltpoolt ajasid end välja mõttekasvud ega annud rahu, kui lutikad halvas hotellis. Ei pääsnud teisiti, tuli neid ükshaaval noppida. Alles vastu hommikut kadus viimne mõtteputukas.

* * *

Talapuu arvutas küllalt põhjendetult, et ega keegi muu vastuvõtu-õhtut ta tagasijõudmise puhul ei korralda, kui ta ise. Ja nõnda tuli tal Roomast telegramm läkitada, et kodus korraldetakse õhtusöök ja kutsutaks väärilised külalised. Ka ajalehed pidid saama rõõmusõnumi.

Ning nõnda sündiski, et vaevalt reisiväsimusest väljapuhat ja end ehit, juba külalisi hakkas koguma, igaühe näol teretulemast. Kogu päälinna koorekiht

oli kutsut, pangahärrad, vabrikandid, äritegelased oma prouadega. Kõiki võttis Nelli vastu käepigistusega, mis end kauaks tunda andis, sest igas sõrmes varitses särav sõrmus ja neid kuldpihte pidi igaüks mäletama. Pidi mäletama ka Nelli välimust, sest see oli kinodiiva oma nagu kord Pariisis: põlvini ulatuv oranž pärlkleit, ülekuhjat pitside ja paeltega, kaelas kuldkee lornjetiga, kõrvus vesihaljad pärlid, jalas kuldpõrnika värvi kingad.

Söögilauas ta armastas väga palju nuga ja kahvlit ainult selleks tarvitada, et läigitada sõrmil briljante antiikse kroonlühtri valguses.

Oleks ainult proua Paschke nüüd ukse prao vahelt näind, mis tähendas olla proua Talapuu! Neid roogi kalamarja ja ananassi vahel, jooke itaalia veinide ja boolide vahel ning vestlusi reisimuljeist rahvusvahelise poliitikani!

Ja jutustama pidid piduisandat-emandat enam kui nende kujutlusvõime suutis väljahaududa. Küll arvati, et on raske läbisaada võõral maal, ja õhati, et tuleb kannatada niipalju vintsutusi, aga Talapuu naeris ainult ja ütles, temasugusele tähendab üks sõit Pariisi sõitu omnibuses ühest linna otsast teise. Üks ajakirjanik päris, kas Talapuu ei tunne väljamaa mõjul oma rahvuslikku omapära kahanend olevat.

— Ei, vastas Nelli mehe eest, igalpool tuntakse huvi just meie omapärasuse vastu. Igalpool ollakse meist huvitet. Ma ei unusta iialgi Pariisi Ooperit...

Kuulati Talapuu seletusi välislaenu lootuste kohta, välja- ja sisseveo reguleerimise kohta, Nelli suurlinna kirjeldusi, märkmeid uutest moodidest. Tükike Euroopat oli igas sõnas, silma- ja käeliikumises, taskurätiku lõhnaski. Igaüks pani midagi kõrva taha järeltegemiseks.

Ainult Madis Teokarp oli vähesõnaline ja sügavais mõtteis. Kolme päeva pärast ta pidi esitama

uue kabineti koosseisu, paljud olid äraöelnud ministri kohast, kriis venis, valitsuse kokkusääd ähvardas nurjuda ja ühes sellega vette langeda lootus võimu omamõtteliste kätte koondada.

Nelli teadis, kust otsast tuleb alata. Kogu aja ta liikus proua Teokarbiga, kes ju ka kord väljamaal oli käind diplomaatilist pakki viimas ja toomas ning kelle kameepross, tookord kaasatoodud, veel praegu rinda ehtis. Tasapisi kallutas Nelli jutu väljamaa päält kodumaale, andis mõista, et Talapuu võiks väga hästi Teokarbile appi tulla oma majanduskogemustega. Ja lõpuks tõukaski mõtte teravalt välja:

— Kui majandusministriks vahest tema . . .

Sedasama oli mõelnud salakesi Teokarp ise, kuid kuna ta ilma oma naise loata, vähemalt teadmiseta, juuksekarvagi ei lasknud pääst langeda, ei julgend ta Talapuule otsekohest ettepanekut teha.

— Nüüd on kõva kätt tarvis, kuuldi eemal sohval Nellit seletavat. Proua Teokarp noogutas pääga. Nelli ruttas edasi seletama, mis asi see kõva käsi on. Proua Teokarp paindus aegapidi Nelli mõttekäigule järele, kõheles veel vähe, kuid kui Nelli oli luband anda kõik iluinstituudi retseptid, mis näole ja juustele tarvilised, oli ka tulevase riigipää proua vastutasuks luband oma mehesse mõjuda.

Juba järgmise päeva hommikul helisteti Talapuule, Teokarbi juure tulgu ta läbirääkimistele.

Õhtuses lehes kirjuteti riigi juhtimisest asjatundjate poolt, mis nii hädatarvilikuks saand pärast seda, kui mapimehed ta ummikusse on ajand.

Talapuu kõhkles ikka veel vastuvõtta Teokarbi ettepanekut, ta kartis, et hakatakse ta isiklikesse saladustesse tungima, mis ainult perekonna teada peaksid jääma, kuid õhtuses lehes oli juba Talapuu elulugu kujutet nii valgeis värvides, nii kuldsete tähtedega, et enam ei saand vastupanna. Ta kartis ainult,

et tööga toime ei saa, et vastutus on liig suur, aga Nelli hüüdis:

— Kui meid nõnda austetakse... Ja mis jaoks siis olemas on ministeerium, mis jaoks mina!

Talapuu võttis telefonilõida ja andis oma jaasõna. See oli igatahes raskem anda kui altari ees, kuid nagu ükskord see oli tarvilik olnud puhta abielu loomiseks, nii oli see nüüd tarvilik riigi puhtaks juhtimiseks. Talapuu teab kohustusi, aga tunneb ka, et ega kõik lõbud nendega pole seotud.

Kui Nelli hommikul rohelises pidžamas leentoolis istudes värskeid lehti soris, ujus Talapuu ta juure pehmeis öötuhvleis, võttis toolileenist kinni, riivas kõhuga naise õlgu ja küsis:

— Noh?

Vastuseks näitas Nelli oma mehe näopilti lehes.

Talapuu naeratas kuldhammastega ja hakkas Nelli lokke silitama. Need ei kartnud paitavat kätt: need olid käherdet elektriga vähemalt kolmeks kuuks.

EKSITUS

EKSITUS

Kui kaugel juba oldi? Kui kaua juba sõideti ja kuhu? Keegi ei teadnud. Kangekaelsusest keelduti sellest kõnelemast. Ükskõik, kuhu nad viivad, nende asi. Vahid juba seda seletama ei tule. Ja — või nemadki teadsid? Küsi parem vaguni rattailt või lauatükilt, millel istud.

Neid oli vagunis üle kahekümne. Protestilaulud olid läbilauldud kümnel korral. Juba olid kõrid kuivad ülipingutusest, kuid palavik ei lasknud rahule jääda. Alguses ühemeelne ja hoogus, oli laulmine nüüd rataste monotoonses raputuses vaibund venitamiseks. Ainult jaamaseisakute vaikuses süttis uuesti tuli. Seda tunti kõrvalvaguneistki.

Vahetevahel lükati kaubavaguni uks väljaspoolt kõrvale, kuid see oli vastik: nagu võõras ja vaenulik ilm tungis läbi läve sisse. Oli parem edasi sõita häirimata nelja hämara seina vahel kaaslastega, kes olid sõbrad esimesest pilgust pääle.

Üsna kurus, teistele nägemata ja kuulmata, osavõtmata teiste protestidest ja lauludest, istus mees, kuuekrae ülestõmmat, sõrmedega näppides alumist huult. Oli kui heidutet see mehike, süda peksles tal ja suu kuivas. Igal rongi seisakul kasvas ta ärevus: looskles istmel, otsis midagi taskuist, trummeldas sõrmedega. Kui jälle hakati liikuma, jäi rahulikumaks.

Kui ometi keegi talle ütleks, kuhu teda sõidutetakse ja mispärast. Kuid selgust ta kartis küsida oma naabreilt. Need oleks ta väljanaernud. Iga peatus jaamas, iga kõbin vaguni ukse taga pidi otsa

tegema arusaamatusele. Aga ei midagi. Sõideti edasi lõpmatuseni ja nii oligi mugavam.

Räästas oli ta nimi. Oli elus olnud abitu ja väikeste läbilöömisinstinktidega. Inimesed ei huvitand teda palju, oli unistaja olnud. Läks teisele midagi seletama, ikka ei tulnud see nii välja, kuidas oli mõelnud. Ikka saadi tast valesti aru. Ta üle naerdi, pilgati ta pehmet südant. Ta sai vähesõnaliseks, inimvõõraks. Oli end elatand juhuslikust tööst, mis kätte kukkus, kuni ta onu, surnuaia vaht ja hauakaevaja, ta enese abiliseks võttis. Aastaid ta oli aidand haudu kinniajada, kääpaid kasta, teid puhastada.

Mis imeline tuulekeeris see küll pidi olema, kes tema, vaglakese puukoore all, äkki oli väljakiskund ja kuhugi virutand, hoolimatult, metsikult? Nägi end vahisõdurite vahel, nägi end tõugatavat üle läve teiste hulka. Ta ei olnud sõnagi kellelegi halba öelnud, oli vaikind ja ootama jäänd, mis tuleb.

Nii ta siin istus, võimalikult varjus teiste pilkude eest. Oli harjund sellega, et iga pilk on pilge. Ei söandand kõnelusse astuda kellegagi. Küll aga teritas kõrvu ja püüdles lärmitsemise ja räuskamise pühkmeist mõne terakese leida, mis nende kõigi saatuse selgeks teeks. Aga ka siit — ei midagi.

Viimaks ometi ta ei suutnud enam, vaid pöördus oma naabri poole. See oli noor vahalatv, kes kogu aeg kõigest hingest huulepilli oli mängind, nüüd aga instrumendi tasku vajutand.

— Mis te arvate, või teie vahest ehk teate, mispärast või kuidas, kuhu ja . . .

— Nagu ise ei teaks, vastas see hingetult ja ükskõikselt.

Natukese aja pärast riskis Räästas uuesti:

— Ei tea, kuhu nad meid viivad? Kas kuhugi kohtusse või . . .

— Mis kohtusse?! Katsu aga aegsasti käekesed kokkupanna ja hingepalveke äratehа.

Räästas jäi sõnatuks. Siis aga kogeles ta:

— Kuidas? Ma ei saa aru? Ärge heitke nalja. Oleks mul süüdi olnud. Ma pole ju milleski süüdi. Ma pole ju midagi teind. Oleks ma poole sõnaga ka valitsuse vastu või tema kohta midagi öelnud. Ma ei teagi, mis poliitika on. Ma tunnistan ju valitsust...

— Mis? Vaat mul mehikest. Kellele seda tuled ütlema? Kelleks meid õige pead? Hei, seltsimehed, tahate üht kodanlist argpüksi näha, kes siia nurka pugend! Tule, tule välja, pai poisu! Mis nad teevad sulle, vaeseke küll. Tule, tule välja, vaatame sind vähe päevavalgel.

Ning Räästas tõmmati kätt pidi keset vagunit. Kes mind ajas, sähvatas ta pääst, kes mind ometi ajas neisse asjadesse end segama! Kes mind käskis küsida!

Ta seisis pika noormehe ees, kelle tumedad juustesalgad kuklasse lükat kaabu alt väljakeerlesid. Käed puusas, mõõtis see teda ülevalt alla, teiste naeru saatel.

— Anna aru, mis õigusega sa siin vagunis asud?

Vaene patune oli oma silmad mahalöönd ja vaikis.

— Provokaator, kuuldus kellegi hüüd.

— Kust see valge vares on meie sekka sattund? Nuhk niisugune, kuuldus teisalt.

— Sa tunnistad siis valitsust? Ah nii, hüüdis tumedajuukseline noormees, kui Räästas ikka veel vaikis, nüüd ei julge enam? Sul pole kodanlist julgustki, närukael!

Räästas tahtis maa alla kaduda pilkude ees, mis teda igast küljest nõelasid. Ta asus tagasiminema, kuid komistas kellegi väljasirutet jalale.

Samal silmapilgul haaras teda õlast tumedajuukselise noormehe tugev käsi:

— Vara veel, noorhärra, vara veel. Enne proovime, kui tugev see valitsus sul on. Kas ollakse nõus?

Ühe tõmmakuga oli vaene mees seliti. Tal oli nutt kurgus. Ei katsundki vastupanna või rabeleda. Kartis end veelgi naeruväärsemaks teha. Polnud elus ka kellelegi vastupannud, veel vähem kallaletungind, oli kõigiti kristlik katsund olla ja pahema põse ettesirutand, kui juba parema pääle oli löödud. See moraal ei aidand siin palju. Ning nõnda ta siis lendas ühede kätetõukest teiste käte vahele, ühelt pingilt teisele, nõnda siis tuuseldeti teda ajaviiteks, nõnda klopiti ta kristlik nahk pehmeks ja visati lõpuks kui kasutu lupard nurka, kust ta oli väljavõetud.

Selle pääle lauldi ja ähvardeti vaest meest veelgi nurgas. Oli ometi üks, kelle pääle sai ses umbuses oma meeled tühjaks laadida. Muidu pidi vastu seina või kinnist ust taguma, iseennast ülelaulma või kiruma.

Kui Räästas, kes juba unustet, vähe toibus, vaatas ta altkulmu oma äsjaste vaenlaste otsa, südames hellus nutma puhkemiseks:

— Kui tigedad, õelad on kõik. Sääl ei usta mind, siin naerdakse mind. Mis ma olen siis teind? Neil siin on kõigil midagi südames ja nad on julged oma süüs. Ja mina? Keegi ei usu, keegi ei tea, et olen süütu.

Üksikud pildid kerkisid silmi ette.

Haua äärel savi kuhjad. Nöörid, millega välisministri kirst allalasti. Inimesed pärast kõnesid tummad. Hakatakse haudu kinniajama. Esimeses labidatäies, mis Räästas allaviskab, on suur kivi, mis nii vastu värsket kirstu kolksatab, et süda seisma jääb. Oli see vahest süü? Keegi vahest märkis üles?

Miiting. Kõnelejad, käeraiumised õhku, vaimustus. Arst vagusa häälega kateedris. „Olen sõjas

tuhandeid laipu näind hauda matmata, võin ainult üht ütelda, igasugu tapmine, kelle poolt see iganes tuleks, on jõledus." Laibad röötsakil üle välja. Kaarnad. Hundid. Laibad matmata kuni kõdunevad luuni. Luuväljad. Arst vilistetakse välja. Mõned plaksutavad. Räästas plaksutab veel kaua viimsena. Oli see vahest süü? Viimati el tohtind? Keegi vahest märkis üles? Vahest märkas keegi, et oli lendlehti maast ülesvõtnud?

Ôhtu kodus. Seinalamp akna kõrval, kus fuksiad. Pliidil soojeneb söök. Järsku uks lahti. Kaks meest, üks tuttav, teine tundmatu. Tahavad öömaja. Otsitavat taga. Kustutavad tule. Magab ise põrandal. Hommiku vara öölised läind. Laual raha. Piinlik vastuvõtta raha hääteo eest. Kannab kaua taskus, oodates kokkusaamist, et tagasianda. Kingib lõpuks tööliste matusekassale. Saab kviitungi vastu. Läbiotsimisel lisatakse see asitõendusena protokolli juure. Teame teie matusekassat! hüütakse talle. Oli see süü? Saadi vahest teada? Nähti vahest? Ja kas ei või siis ligimest aidata?

Sellega koos pilt koolielust:

Suur vahetund. Linna kellad löövad tulekahju. Poisid üksteise võidu tormama. Pudukauplus põleb. Pappkastid läbi akna. Inimesed avat käsil jookslevad. Tõugeldakse. Veeojad, leegid, aur. Pilt on veetlev. Tahaks ise appi minna. Ei lasta. Vaatab ümber: poisid kõik kadund. Tund aland. Jookseb kõigest jõust koolimajja. Koridor tühi ja vait. Trepist üles. Keegi hõikab tagaselja. Pole aega. Kärgatus rabab paigale. Koolijuhataja must pilv. Kõrva näpistus. Kümme tundi järelistuda. Kuidas: ei või ligimest aidata. Ja kui tõeliselt ei aidand, sest takisteti, siis oleks vähemalt võind seda teha, tuppa söösta, asju väljakanda, põlevad seinad ringi.

Inimesed ei mõista teineteist, on julmad, tigedad, hoolimatud. Räästa sõrmed olid ruhimusse kogut ja pehmed rusikad peatusid põlvedel. Kellele pidi ta vastuhakkama? Inimestele? Ei, ei.

Kuski jaamas peateti kauem. Avanes ka selle vaguni uks siin. Kontroleeriti seesolijaid.

Viimsena seisis nimestikus ja hüüti:

— Rästas, Jaan Andrese poeg.

— Jaa, kostis nurgast nõrk vastus. Hüütav ajas end püsti, tahtis selgeks teha midagi, kuid juba langes uks kolksatades kinni.

— Kuidas! hüüdis nüüd tumedajuukseline noormees. Rästas! Kust selle nime oled saand? Ja sul pole häbi seda nime kanda? Mis õigusega sul on sarnane nimi? Mis õigusega?

Juba jälle, kartis Rästas, juba jälle hakkavad mind narrima. Jäi ootama, mis tuleb.

Terve vagun teadis, kes on Räästas: salajõud, kes põranda alt kogu liikumist juhtis, kes äkki kuski koosolekul üleskerkis ja äkki jälle kadus. See siin oli karikatuur.

Võib-olla, harutasid mõned mehed isekeskis, arvataksegi see mees siin õige Rästa pähe. Seda parem. Seda kergem õigel Rästal tööd jatkata.

— Võid paigale jääda, hüüdis tumedajuukseline nurka, oleme leidnud su elule mõtte! Võid üsna rahulikult edasimagada, me sulle liiga enam ei tee.

Mees nurgas ei saand aru sest meelemuutusest. Ta otsa hakati vaatama teisiti. Peaaegu kaastundlikult, nagu ta tundis. Tahtis küsida, tahtis teada saada, mis sääl sosisteti tema kohta.

Vaatas ringi. Oli kui tuttav nägu sääl eemal. Kaabu all näpitsad, need väiksed vurrud, arm põses. Hakkas teravalt silmitsema ja mälestust sorima. Nüüd istus see mees, pää käele toetet, kumaras ja vahtis maha. Siis ajas end sirgu, tõmbas taskust kella,

vaatas tükk aega, vaatas veel kord terasemalt, pani jälle tagasi, nööbitas kuue ja palitu, toetas küünarnukid põlvedele ja pää käte vahele. Kuid ainult üürikeseks. Juba vaatas jälle, käänles kärsitult, tõusis üles, istus mujale.

Nüüd ta oli otse Räästa ees. Ning Räästas tundis ta ära: see oli arst miitingult. Tal oli nii suur rõõm oma leiu puhul, lootuse puhul, mis ärkas, et kõik ta argus kadus. Puudutas äkki arsti varukast ja hakkas kõnelema:

— Kuidas see kõik nii imelikult on kokkujuhtund. Teie ei tea aimatagi! Ma olen nii rõõmus äkki, ei tea mispärast. Kas see asja muudab, ükskõik. Aga oleks nagu parem ja kergem.

Arst vaatas küsivalt kõneleja otsa. Ta ei saand ühestki sõnast aru. Mis see kohtlane pidi tast tahtma, see narr, keda äsja tuuseldeti?

— Ja, ja, vastas ta hajameelselt.

— Kas ma ei öelnud! Kas ma ei öelnud! Oled nagu saareke teiste seas. Ja kui siis korraga leiad... Ärge pahandage, et mina, väike inimene. Seekord ütlesite hästi, mulle jääb see eluksajaks meele. Ma ei unusta kunagi. Nii palju laipu mahamatmata ja tapmine on jõledus. Aga või siis tõtt kannatetakse. Nad võivad kas tulipunaseks vihastada, aga tõtt te ütlesite. Nad võivad ei tea kui kaua vilistada...

— Mis te õieti minust tahate, ma ei saa aru?

— Kas te siis ise ei mäleta? Kuidas teid tookord väljavilisteti ja mina plaksutasin? Võib-olla panid nad seda mulle süüks? Kas see on süü? Kuidas teie arvate?

Arst kehitas õlgu. Räästas kõneles edasi. Oma mõtteid korralikult järjestada ta ei osand, kuid ta oli saand inimese, keda austas, ja kuigi see vahest ei kuulandki kõike või ei saand kõigest aru, ta oli ometi üks, kellega võis kõnelda, kellele end välja-

puistata. Selt mehelt polnud oodata mõnitust ega pilget. Ta pidi mõistma ta süütust:

— Neil ikkagi ei tohiks nõnda õigust olla inimest töölt ärakiskuda, uisapäisa kinnivõtta ja kuhugi ärasaata koos nendega, kes vahest seda on ärateenind?

— Mis? Te arvate, et meie oleme ärateenind!

— Ei, mõtlesin, et kui vahest käsi nii üsna kõri manu aetakse või jällegi kuidagi õõnistetakse vundamenti, et siis ma saan aru, inimene võetakse kinni, pannakse vangi, saadetakse maalt välja. Aga ma ei saa tõesti aru, kui minusuguse kallale tullakse. Te peate, tohtrihärra, teadma, te teate ju kindlasti, teie olete tuhandeid laipu näind, te olete selle üle mõelnud, et ei tohi verd valada, kuidas tohib ülepää kurja teha teisele, süütule. Ma ei ole oma elus ühtki vihmaussi labidaga pooleks löönd, mis nad tahavad minust...

Räästas oli juba üksikasjadesse siirdund, kõneles oma onust, sellest, kuidas tal vaesekesel homseks tarvis kolm hauda kaevata, kuidas sügisel ülepää on rohkem tegemist surnutega, tema, arst, peaks ju haigeist teadma. Kõneles, kuidas inimesed ikkagi liig pahurad on ja palju nõuavad ega oska piskuga läbisaada. Kuid pääküsimus, millele ta vastust tahtis saada ja milleks ta arsti poole pöördus, küsimus sellest, kuhu see rong läheb, kui kaua ta sõidab ja mis eespool võiks juhtuda, ununes hoopis.

Arst ei kuuland teda enam. Ta oli nähtavasti sügavais mõtteis, miski ei kangutand teda säält välja.

Räästas jäi vait. Ta oli väsind. Nägi teisi kui läbi udu: mõned seisid, mõned istusid tülpinult, mõni oli selja toetand vastu seina ning katsus tukkuda. Vaguni võpatused käisid kõigist läbi ühe korraga. Oli kui üks olend ses vagunis, hulga käte, jalge ja

päädega, kes äsja elas, nüüd aga roidunult end laiali oli asetand.

See olend virgus, kui kuskil jaamas lõpuks uks avati ja mõningad seesolijaist välja hüüti. Ka Räästa nimi esines ja nimekandja ronis kurust välja. Imelik, kuidas teised vagunisolejad nüüd talle teed andsid, lahkesti talle otsa vaatasid. Pilget polnud nende pilkudes.

— Ah, niisugune ongi see mehike! kuulis Räästas enese kohta öeldavat ning veelgi sellesarnaseid märkusi sõdurite poolt. Mis see tähendas, sellest ei saand ta aru. Kui ta all vabas õhus võis täie kopsuga õhku hingata, tundis kui vabanemist luupainajast. Rammetund liikmeisse palgas elu.

Vaatas enese ümber. Need, kes rongi jäid, lehvitasid kübaraid ja vibutasid käsi ning algatasid laulu. Kuid uksed lükati kinni ja rong liikus minema. Mahajäänuid oli neliteistkümmend. Räästas tundis ära arsti, tumedajuukselise noormehe, veel ühe, kes ta kõrval oli istund. Kõik nad olid imelikult vaiksed või tusased. Ja ometi oleks põhjust olnud rõõmustada. Sest nood, kes ära sõitsid, olid määrat piiril vahetusvangideks ja kes teab, mis neid ootas. Mahajääjad olid nähtavasti süütud või poldud nende süü kohta veel selgusele jõutud. Igatahes nende asja poldud nähtavasti lõpuni uurit ja küllap nad varsi vabastetakse.

Pika ootamise järgi, mil enamasti vaigiti, saabus teine rong, sootu väike vedur ees, mõne laiguliseks värvit vaguni ja platvormiga.

— Mis jaoks nii? küsis Räästas hämmastunult. Kuhu meid siis viiakse? argles ta mõte. Imelik vaikus ümberringi, kui oleks kõigile suile pitsat vajutet.

Alles soojas kupees endise kaubavaguni asemel hakkas mõte arenema: nii siis, suuremad süüdlased

saadeti ennem üle piiri, need siin aga sõidutetakse tagasi, kuna vahepääl on eksitusest arusaadud.

Rong hakkas aga liikuma endises suunas. See tegi Räästa meele koguni süngeks, nüüd polnud kahelda, ka neid viidi sama teed, vahest ainult teine rajapunkt võis valit olla nende üleandmiseks, muud midagi. Raske oli see uus mõte kanda. Võib-olla tuli jäädavalt lahkuda siit maalt. Teispool raja algas midagi võõrast, uut, peaaegu kohutavat. Mis sääl päälehakata?

Viimaks harjus juba selle mõttega. Neid oli ikkagi terve hulk, oli harit mehi ja oli kangeid mehi nende hulgas, kes igasugu oludes läbilöövad. Ja paljuks siis Räästale vaja läheb. Saab niisama läbiajada.

Kuhu oli jäänd ta kaaslaste tuju ja kuraas? Otsekui matuselised kõik, naeratas endamisi Räästas. Koguvad tõsiste nägudega haua ümber, ei kõnele palju, ei naera sugugi, järsud liiked, kurvad pilgud. Hauda laskmise silmapilk oli ikka surmvait olnud. Kuid siis oli ta tüse onu ning vahel ta isegi ikka midagi lõbusat lausund, pihku sülitand ja mulda hakand kühveldama, higi pühkides ja nalja heites. Tahtus siingi midagi elavamat.

— Kas teil oli vist huulepill? Mängige jälle nagu enne, ütles oma naabrile. See võttis sõnalausumata taskust pilli ja pakkus Räästale.

See vaatas teda igakülgselt, proovis lõpuks suule panna. Kuid üks vahtidest kähvatas nii kõvasti vahele, et käsi lõdvalt põlvele kukkus. Ei tohi? Kuidas? Mis see tähendas?

Kui vähe hiljem Räästas läks magamislava ülestõstma, et vähe pikutada, sai ta jälle järsu keelu. Ta kuulis sedamaid sõna, puges tagasi oma kurru, ei protesteerind oma sügavamas hinge põhjaski mitte, vaid alistus saatusele.

Ta ajus hakkasid kujutelmad suures segaduses liikuma, otsekui hirmu aetuna. Midagi õige halba hakkas aimusena esilekerkima. Sünged, vaikivad näod ümberringi ja äkki tähelepandud vahid oma ligiduses polnud hääks endeks. Kas siis tõesti tema, täppekese, pärast võis midagi ootamatut juhtuda? Ei, ei, see oli võimatu.

Oli hämarik, kui nad vagunist väljatoodi. Jaama hoone tukkus eemal läbilastud akendega ja vastselt tehtud värvimatu uksega kui invaliid. Ühtki silti kuskil, et orienteeruda. Võis vaid aimata, et oldi jõutud kuhugi raja lähedale. Maastik oli künklik. Liivanõlvakud punetasid taamal ja nende taga algas mets väheldaste märkidega. Tuul puhus ja oli jahe.

Vangid kamandati ühte salka, neid hüüti nimepidi ja vaadeldi teravalt. Mis üleliigne arvati olevat nende taskuis, võeti ära.

Kui järg Räästa juure jõudis ja ta nime kuuldi, vaadati õige iseäraliselt ta otsa, nii veidralt, et mehel külma judin ülekäis. Kõik olid uudishimulikud teda vaatlema, ta taskuid revideerima. Hinnati ta välimust ja leiti, et see ta sisemusega sugugi kooskõlas pole. Sajas pilget ja sõimusõnu, nii et Räästas üsna kokkuvajus ja haletsema hakkas:

— Aulised härrad, tõesti, uskuge mind, ma olen süütu. Laske mind lahti! Ma tõesti pole kellelegi küüne võrd halba teind. Vaadake järele pabereist, tehke nii, et mind välja ei saadeta. Ma olen valmis kõike tegema, mis tahate, austan ju valitsust, tahan teid teenida sõnalausumata. Vabastage mind!

Kõigil oli piinlik kuulda. Mõned irvitasid. Heideti nalja Räästa hirmu kohta. Ta ise oli meeleheitel:

— See on eksitus, kisas ta, kuskil peab viga olema!

— Ärge siin pajatsit mängige. Keelan selle! hüüdis üks ohvitseridest, vaatas veel kord pabereisse ja lausus:

— Rästas, Jaan Andrese poeg?

— Jah.

— Ja nüüd mitte sõna enam! Neid jante me tunneme!

Räästas tahtis midagi lausuda, kuid see tumedajuukseline noormees, kes ennist rongis teda õlast oli kinnivõtnud ja tuuseldand ja kes kogu aja oli vaikind, heitis vihase pilgu haletseja poole ja pigistas huulilt madala häälega:

— Pea suu! Ning lisas müksu puusa pihta:

— Memm niisugune!

Küsitleja oli jõudnud järjega arsti juure. Siin ta kahvatas silmapilguks: arst oli ta koolivend! Ka nimi ütles seda. Leitnant vaatas nõutult ümber. Ka arst oli ta äratunnud. Ühel hetkel oli kõik meeles: koolipingid, vembud õpetajaile, spikrid, vastastikku aitamised lõpueksamil; hiljem kohtamine sõjaväljal, väikeses poola külas, soojatõbiste barakis; ning mõni aasta tagasi nõuküsimine arstilt kroonilise haiguse kohta.

Arst jäeti läbiotsimata. Leitnant lausus kui poolkogemata miski hämmelduses:

— Teen kõik, mis minu võimuses.

Ülejäänuid ta revideeris pääliskaudsemalt ja ruttas siis kärmesti jaamahoone poole, kus rühm ohvitsere suitsetas ja midagi väga elavalt harutas.

Oli igale selge, et jutt käis kinnipeetavate kohta. Teriteti kuulmist, kuid kõrvu küünisid aina katked vestlusest.

— Mina ei saa! kuuldi juureruttavat leitnanti kordavat, käsi laotavat, õlgu kehitavat, ümberkeeravat ja jälle end kõnelusse segavat.

— Käsk, ma palun! Pole siin midagi parata! kuuldi teist ohvitseri vahele hüüdvat. Tal oli miski paber kinnastet peos, mille pihta ta oma ratsapiitsaga paar korda laksatas.

Siis kõneldi vaiksemalt, suitseteti vahepääl, haruteti kaua.

— Vist mahalaskmine! sõnus keegi võikalt madala, jääkülma häälega. Mõni raputas pääga. Tuksatus käis läbi salga. Ei või olla, ei või olla, pomiseti endamisi. Kujutelmad õudsed ja verd tarretavad vilksatasid läbi pää. Korrati jälle: ei või olla.

Ohvitseride rühm hajus laiali. Oli kindlaks määrat toimimisviis. Kuna käsk oli antud see neliteist, keda teistest oli eraldet kui ninamehi ja kes olid nende kätte usaldet, igal tingimusel vagaks teha, kuna aga leitnant Siimsil, kelle ligemaks ülesandeks oli ettekirjutus täide viia, raske oleks olnud oma koolivennale surmaotsust ettelugeda ja ta, ei tea isegi miks, tappa, siis jõuti lõpuks arvamisele, et on inimlikum vangidele surmaotsust mitte teatada, vaid neile võimalus anda piiri poole hakata sammuma, kuid tohtimata tagasivaadata, ning alles siis, kui nad on juba tarviliku laskekauguseni jõudnud, ühe või paari kogupauguga järsku, neile enestele teadmata ja ootamata, ots pääle teha.

Selleks valiti neliteist paremat laskjat välja. Vangid säeti ritta, kolm sammu teineteisest eemale ja käsuteti seesuguses ahelas edasimarssima.

Tee läks üle nõmme. Oli lage, algasid liivakünkad ja nende taga mustendas mets. Esimesed sammud olid kohmetund. Ei keegi julgend teisega sõnakest vahetada, liig ligidal oli tagaselja hädaoht, mis rusus. Mida kaugemale, seda kiiremalt edenesid sammud. Loomusundlikult vähenes vahemaa üksikute vahel, hoiti koomale. Metsaservani polnud enam

kui mõnisada sammu. Liivakünkad tõusid aegamööda kõrgemale.

Polnud kellelgi muud mõtet, kui et jõuda metsaservani. Metsast vähe edasiminnes pidi piir tulema. Siis oleksid piinad lõppend. Räästal vilksatas koguni pääst mõte, et ta ei lähegi piirini, vaid kaob ööseks kuhugi paksemasse rägastikku, võtab suuna pahemat kätt, läheb kõrvalisi teid ja metsaääri pidi, kuni välja jõuab kuhugi tallu või külla, kust tagasiteed hakkab hauduma oma koju.

Ikka kõvemaks muutusid sammud. Peaaegu joosti juba teineteise õhinal.

Järsku oli tagaselja kuulda kõva käsku ja plõginat otsekui püssilukkudest. Otse kiskus tagasivaatama. Mitte üks pää ei pöördund instinktiivselt ümber.

Samal hetkel lajatas kogupauk. Nagu oleks nöörist tõmmat mängunukke, nii tuksatas läbi ahela surm. Oli kuulda kisa ja hoigeid. Võis näha üleshüppavaid kehi. Keegi lõi käed laiali, kui tahaks ta lendu tõusta ja keerles taas endasse kui kera.

Räästas, reas äärmine, nägi oma paremast silmakurust ülesringutuvaid kehi.

— Tapetakse! kisendas ta üliloomuliku häälega ja jooksis pääd kumaras hoides kõigest jõust edasi. Oli metsani vahest viiskümmend sammu veel. Kui ometi sinna jõuaks.

Teist kogupauku ta enam ei kuulnud. Midagi mühises kõrvus, midagi surises pääs.

Jalg komistas künkasse, käed ees ta lendas liiva. Ah, ainult edasi, ainult pääseda! Varjata end mätta taha, liiva sisse. Teha end nägematuks. Kaduda sekundiks siit paigast ja jälle ilmuda kuski mujal.

Talle näis, mets ise tuli talle ligemale, nagu kinos, kui pilt kasvab ja ligineb vaatesaali tungides

ja kadudes. Mets ise võttis ta sülle, kandis kui suur ema oma rüpes ikka edasi, sügavamale, kaugemale.

Peita end kuhugi — kuuseoksa alla, haokoo alla, puujuurte alla. Liikuda võimalikult sakiliselt, et kuulidest pääseda. Puude tüved varjuks, lennata üle põõsaste, üle kanarpiku, üle sõnajalgade. Ainult see kord pääseda, ainult üks kord elus. Ainult kaks minutit aega. Pärast seda: kõigega leppida, iialgi nuriseda. Ainult seekord pääseda.

Kops töötas kui lõõts. Käed rabelesid, sõudsid läbi õhu. Jalgade all põles tuli. Oksad vihisesid vastu nägu. Kübar oli päätst lennand. Kiiremaks muutus hingamine, polnud enam õhku. Igal sammul tüvesid, oksi, mis takistavad. Keerleb läbipääsematuid põõsaid jalgade ette. Ei olnud see inimene, kes põgenes, oli lind, kes peksles tiibadega, otsekui võrku püütud. Ei saand kuidagi sellevõrra edasi kui oleks tahtnud. Põlved nõksusid ja raskusid kui unenäos. Keegi haaras neist kinni ja tõmbas maha.

Süda tagus vastu maad. Maa kõmas vastu kui alas haamri all. Seda kuulevad nad! Verstade kaupa võidakse kuulda, kuis süda äraandmist vasardab. On kui lokilaud, mis tagaajajaid kokkukutsub. Samblasse panna ta, pehmesse, mis sumbutab, uinutab, pehmelt vastuhällib. Otsmik jahedusse suruda. Niisutada keel.

Edasi, edasi, viivitamata. On see mets suur? On veel kaugel piir? Üle piiri ei küüni kuulid. Oleks päästet. Sügavamale metsa, tihedamasse padriku — küll sääl on aega puhata ja uinuda. Nüüd aga edasi, kõigest jõust, mitte loiduda. Iga sekund on kallis.

Kuid jalgades oli tina. Sammud pikaldusid, kuigi oli tunda, et n e m a d on juba metsas, nuusivad iga kivi ja kändu. Tulevad igast küljest kui hagijad. Saak on lendu lastud, nüüd on tarvis ta uuesti tabada, maksku mis maksab.

Edasi, edasi, viivitamata. Tuli kätega lahutada teed ja huupi edasisöösta. Ükskõik kuhu, kuid vaid eemale — neist!

Äkki, puude vahelt, ebamääraselt liikuvat valgust. Kui katsesarvi, mis kobivad ja otsivad mööda puid, roomavad mööda maad, külmi, nilbeid, läikivaid. Hüppab neid kõrgele oksile, kargleb ja nuhib põõsaste ümber.

Ibeliiv sõrmi all — sellesse kaevelda. Olla hiirvait, mitte hingata. Olla mättaks maas. Mitte liigutada. Kuid — kuskil käiakse siinsamas. Oksad praksuvad jalgade all. Liginetakse. Oo, surm! Meie-isa, kes sa oled taevas . . .

Kuid juba kaugenevadki sammud. Pää tõsta ettevaatlikult, ettevaatlikult. Just kui hundi näljast põlev silm kesk ööd, paigale võluv ussi silm vastu enese silma: kellegi taskulatern rinna ees. Ükski liige ei liigu. Hüpnoos on ümber kui rebimatu võrk. Kui kaua, ei tea. Jälle on kadund seegi nägemus.

Pimenev mets ümberringi. Suu kuivab pööraselt. Ainult tilgake keelele! Surub suu vastu maad. Liiva krigiseb hambus.

Üles maast, edasi, edasi! Ent kuhu? On ühesugune ees, taga, pahemat, paremat kätt. Must sein. Kottpime on ringi. Kobida käsitsi, jalutsi. Olid need oksad, mis toetasid alt, ülevalt, paremalt, pahemalt poolt? Pole langedagi kuhugi — pimedus toetab ümbert, pimedus mähib kui mähkmesse, keerutab vaipa, hoiab kätel, kannab ise edasi, hällitades, uinutades.

On korraga nii hää.

Väike soe ja hämar tuba. Päev otsas, töö otsas. Pliidil pulbitseb koduselt keev vesi. Järsku pahvatab lahti uks. Mees mustas on paari sammuga väikese inimese man, haarab vihaselt ja viib välja. Surnuaed. Külm. Sajab lund. Oota siin, ütleb mees

mustas ja kaob. Peavad n e m a d tulema. On hirm. Ei või äraminna, tarvis hauda valvata. Tulebki kui maa alt üks neist, küürakas ja kõver, itsitab pihku, kõnnib ringi, võtab ootajalt kübara, virutab selle jalgpallina õhku. Kaob ise. Tuleb teine, silmad teravad kui nõelad, itsitab, kisub ootajal kuue seljast, kaob. Tuleb veel keegi ja tõmbab saapad jalast. Kuid ei või kuhugi äraminna. Hauda tarvis valvata. Külm on, ihu lõdiseb, oled peaaegu alasti. Hakkad jooksma, ikka ringi ühel kohal. Pimedusest ligineb neid. Jooksed kiiremini, kuid põlved vajuvad kokku kui käänaspääga väitsad. Nemad on ümber. Põrkad kõrvale, jälle nemad. Tõused õhku: juba nemad vihtidena jalgade küljes. — Väike inimene, väike inimene, veere meiega, ning ise veerevad ees kui kerad tabamata. Kui ei lähe, tigenevad, veerevad tagasi, löövad, piitsutavad. Hoigad, katsud karjuda. Hääl lõpeb. Keegi astub põlvedega rinnale, vajutab, nöörib kaela. Äkiline liigahtus — vabanemine. Ent haud seisab veel lahti, kedagi pole veel toodud. Nad vist on kirikus. Tasa hiilida sinna. Et keegi ei märka. Astuda nii pehmete, vaiksete sammudega kesk jumalasõnu, et ükski pinkidel ei pööra pääd. Olla väikeväike tolmukübe, mis pühkimiselgi ei kao. Siia tagaajajad ei pääse. Võivad kiriku ümberpiirata, uste taga rühmitseda, kisendada akende taga: sisse ikkagi ei pääse. Nii kerge on olla, jalad on tõusnud üle kalmude kivitahvlite, kerge on sõuda läbi õhu. Võiks iseennast juhtida, kuid tahtmisi on nii vähe: ainult altarilt karikast sõõm veini kosutuseks, ainult uksed sulgeda, et ükski sisse ei pääseks. Või on see patt? Roim?

Küsimus virgutas üles. Kas oli kaua magat? Kus see oli? Kuhu ta oli jõudnud?

Imelik selgus tekkis siitpääle kõigesse, mis tajuda oli.

Mets paistis hõredana. Paar sammu edasi oli metsaäär ja vähe eemal talu. Oli valge. Paistis kuu. Ükski latv ei liikund, põõsad heitsid oma ümber tumme varje. Põllul tukkusid kuuvalgel viljarõugud, hõbedased, lumeläikelised.

Kui tuttav oli kõik: roheldund katusega roovialune, kelpsarikad vaheliti, marjaaed, kaevukook, tanum metsa poole. Ei siin ei või olla n e i d, vaenlasi, siin, kus iga rohukõrs on usaldusvääriline. Pole karta midagi.

Astub julgesti välja metsaservast, kõnnib kartmatult talu poole, kõrred jalge all pehmed kui sammal, jalaasted kahinata. Nii imelikult kodune kõik, kui tunneks juba seda talu, neid põllupeenraid, iga kõrt ja — ennastki ses ümbruses. Oli see mälestus, kujutelm või midagi muud: millal ta oli siin olnud nii kui nüüd: kuuvalgel, kesk sügist, metsa vaikses käärus? Äigas käega üle silmi, üle otsmiku: ilmsi mis ilmsi. Egas muidu kõik nii selge poleks kui klaasi valat.

Toetas end vastu rõugu otsa. Oli sootuks uinund inimjaht, ei ähvardand ükski aiatagune ega majasein. Ühtki vaenlast kuskil. Polnudki inimesi, oli vaid avar taevas ja kõigile lahtine väikese inimese hing metsakäärus kui peopesas, hing, kellele kaugeimgi on ligimeseks.

Kuu oli madalamale vajund, varjud hakkasid venima metsa poolt, maja poolt.

Äkki muutus see vaikne maailm. Talu poolt kostis ukse kinnilöök ja kõnelus õues. Kosmosesse paisund hing käkrus järsku kokku kui kummipõis nõelatorkest. Järele jäi vilets, tagaaetav inimräbal.

Säält nad tulid juba, kaks inimest, kaks vaenlast. Nüüd kääksus värav. Nüüd mindi aeglasel käimal tanumit pidi metsa poole. Väike koer jooksis nend ees.

Inimjälgijad! Minnakse otsima teda, ja kui ta leitakse taelana puu külge klammerdund, lüüakse ta

püssipäraga maha, litsutakse küüne all puruks see väikene tikutaja puukoore alt.

Ei, nii ta ei lase end jalatalla all vagusalt purustada, nii ta ei lase end selja tagant vargsi maha lasta. Kümme küünt raudseile relvadele vastu! Veel mõistab süsi enne kustumist korraks heledalt miilahtada. Kättemaksa — nüüd! Elu kestes looka murtud hing õigeks vibutada — nüüd! Taga ajada neid, tagaajajaid endid. Hiilida tasa üle kesa, rõukude varjus, aia äärt mööda, tüve tagant tüve taha, ligineda sammsammult, kiskuda järsku püss ja virutada ootamata vastu lagipääd, et see puruneks kui lillepott. Soe viirg himurust jookseb läbi keha. Ja kui see teine, kes tal kaasas, tagasivaatab, lennutada sellelegi püssipäraga. Joobuda peksmisest, tapmisest, kättemaksust. Kui tuleks teisi, oskaks neilegi kallaletungida. Roniks paksude kuuseokste vahele, hüppaks alla kukile kui ilves verd imema. Langeks kotkana väikeste inimloomade kallale, lahastaks neid, pillutaks kahele poole laiali.

Koer hakkas haukuma, jooksles edastagasi ja tormas varjusoleja poole.

Kadund! käis läbi pää. Pole enam pääsmist!

Niidetuna langes ta rõugu kõrvale maha. Ent peni jooksis edasi, koon ees maas, üle välja. Mets lajatas vastu. See oli unelt ehmatet jänes, keda koer tagaajas. Jooksis alguses talu poole, kuid aeda märgates, pöördus kõrvale ning hakkas metsa poole liduma, koer ikka kannul. Kuuldusid paugud. Koer haukus juba metsas. Ka mehed kadusid metsa.

Nüüd aga kuuldus haukumist teisest küljest, talu õuest. Oli vist vana ja äratarvitet koer, haukus ja ulus, peatus vähe, haugahtas jälle ja vingus. See oli õudsem kui väikse raka kilkamine jänese järel. See sisendas imelikku hirmu. Polnud see hirm elu eest, vaid midagi muud, nagu see, mida tuntakse

öösi ihuüksi läbiminnes surnuaiast või tumedast metsast, jalgtee kadund, okste rebides kuuehõlma, kasvude jalgu jäädes. Hirm suurema ja koletuma ees, kui seda on inimene vargana või tapjana. Hirm vaimu ees, mis ööseti hakkab liikuma soodes, tühjas kirikus, kabelis, haudade vahel, jõu ees, millele ei tea vastuhakata, sest et ta otsekohe su südamest kinnihaarab, ilma et nahka puutuks. See lõikab meelisse pahaendeliselt kui öökulli kisa, kui kahetav silm, kui must kass üle tee.

Räästas roomas rõugu alla, valmis ise haukuma ja uluma nagu peni, keda nägematud, kuid seda enam haistetavad vaimud ajavad tagurpäri koerakongi. Siia ei kuulnud enam sisikonnani sööbivat ulumist. Siia ta jäi ootama.

Oli jälle raka kiunumist kuulda kadund jänese vanul jälil. Koer ligines järjest, kuni jõudiski rõugu juure, millesse ootamata heledalt hakkas haukuma. Räästas surus pää põhku. Odraohakad torkisid nägu ja haakisid juustesse. Ei lakand veel koer.

— Kas jääd vait! kurjustas Räästas rõugu seest. Oli lämmatav raske see viljakoorem turjal, palavad hood käisid üle keha. Et susi sööks selle rakaraipe!

Räästas ligines avausele, hakkas meelitussõnu lausuma, kobis taskust leivapalukese, pakkus seda. Peni urises, vähendas haukumist, neelutses, liputas saba, sest oli näljane. Irvi hambul ligines aralt, kuid palukest haarata ei julgend veel.

Äkki kahmas Räästas mõttest kiiremalt koera kõrri, pigistas ja kägistas mis jõudis. Looma keha kramples hääletult, käpad sibasid ja küünistasid kinnihoidja kätt.

— Üks on käes, üks on käes! hõiskas Räästas metsiku võikusega. Tapajoovastus äratas taas pääletungi instinktid. Võttis koera laiba, vibutas sellega

õhus. Tulgu nad nüüd, kui tahavad. Kord on teiste käes, inimeste käes.

Ent oma esimesest saagist oli raske loobuda. Kui ta, küür seljas, metsa poole hiilis, oli ta põues koeraraibe, mida ühe käega kinnihoidis.

Siit läks karjatee. Siit läksid ennist sõdurid. Siit läheb ka tema, et neile järelejõuda.

Kuid varsi kadus tee. Polnud kuud ega valgust enam. Põrkas puhmastesse ja puudesse, takerdusid jalad maa pääl vingerduvais juuris. Mida kõvemini laipa vastu rinda surus, seda kibedamalt peksid oksad. Mets oli tihe kui pimedus. Oli tarvis appi võtta mõlemad käed, et läbimurda okste tihust. Katsus küünarnukiga kuuehõlma kinnihoida ja oma varandust kaitsta. Kuid pimedus kasvatas sõrmi, mis ta käsivartesse, ta jalgadesse lõid ja teda rebisid, säält hargnes katsesarvi, mis nägu kobasid ja kurgu ümber haarasid ning kägistasid. Oli pilguks jälle vabam, oli jalge all jälle tee, kuid roopad ristlesid jalus, panid komistama ja kukkuma.

Vähe toibudes märkas äkki, et hoiab küünarnukiga kramplikult tühja kuuesiilu. Laip oli kadund! Hirmus ahastus valdas Räästast. Mis hakkab ta nüüd pääle! Oli üksi. Kandes oli looma laip nii kalliks saand, et ta seda hõlmas hoidis kui oma last. Ta ainus sõber ja seltsimees, olgugi koolnud, oli kadund.

Langes maha pimedale mullale ja ägas meeleheites. Ei jõudnud enam otsima minna ega tagaajama. Sosistas palvesõnu jumala poole. Ja ennäe, kui ta käe pimedusse sirutas, tundis, et siinsamas lamaski ta kaotet sõber. See oli soe. Ta kumardas alla, hingas sooja hingeõhku talle, silitas teda, peesitas teda. Ning laip hakkas elama, uluma, vinguma. Hakkas oma tapja kätt lakkuma. Sellest hakkas nii hale ja pisarad veersid silmast. Ei suutnud enam

kätt ega jalga liigutada. Imelik magus väsimus valgus kontidesse, kui koer tema nägu noolis ja käsi, vingudes tasaselt.

* * *

Kolmteist olid kantud juba ühishauda. Kuna juba pimedaks oli läind, ei leitud neljateistkümnendat nii kergesti. Otsiti laternaga, valgusteti liivakünkaid ja nõmme, kuid kedagi polnud näha. Oleteti juba, et üks mees on saand ärapõgeneda.

Kui aga järelevaatusel selgis, et see mees pole keegi muu, kui Rästas, kardetavaim kõigist, olid jalul kõik majorist viimse sõdurini. Et aga laskjat pahemalt tiivalt, kelle hooleks oli Rästas usaldet, tunti parima laskjana, eriti liikuvate märkide pihta, pidi laip ikkagi kuski lähedal olema. Anti käsk piinlikult läbiotsida iga jalaaste täis, ja kui teda ei peaks leitama, siis läbinuuskida terve mets.

Ka laibad soriti veel kord läbi. Major ise valgustas igaühe nägu. Ta tundis ju väga hästi Rästast, kuid kolmeteistkümne hulgas teda ei olnud kindlasti, ka kui nende verised ja valus virildund näod olid võõrad pea tundmatuseni.

Punase Risti koera vinguv hääl metsaservas juhtis otsijaid sinna. Sääl lamas neljasteistkümnes, jalast nõrgus verd. Oli nähtavasti jõudnud raskelt haavatuna veel metsaservani roomata. Koer, kes ta nägu lakkus, tõugati minema. Arvatav laip oli veel soe ja rögises.

— Käes! hüüti kõvasti teistele otsijaile.

— Ei see pole tema, arvas major, ma tunnen teda kui oma viit sõrme. Hele juuks, heledad vurrud, ei see pole tema.

Haruteti kaua. Vaadati veel kord paberid läbi. Ning lõpuks taibati: see siin oli Räästas, too sääl Rästas.

— Milline saatuslik eksitus!
— Kui koomiline, kui koomiline!
— Seepärast ta paistiski nii iseäralik. Palus nii napakalt. Ja vandus valitsusele ustavust.
— Kahju!
— Vaadake, tal on elulõhna veel sees. Vahest saab veel asja. Vahest tuleb meelemärkusele.
— Vaevalt! On see siis tarvilikki?
— Süütu inimest ikkagi nii...
— Kelle süü siis? Enda süü.
— Siiski, ta on ennem süütu kui süüdlane.
Järgnes vaikus. Kaua see ei kestnud. Kuuldus äkki hääl:
— Ah, neid sekeldusi jälle! Käsk on käsk.
Ning kaks pauku revolvrist.
Laip lükati kanderaamile ja viidi teiste juure.

SISU:

kaas e. adamsonilt